

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ СТРАТКОМ: УРОКИ
І ВИКЛИКИ ПЕРШОГО РОКУ ВІЙНИ

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ
ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

СТРАТКОМ ЯК СИСТЕМА.
УНІКАЛЬНИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІЙ
СЕКТОРА БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ПЕРШОГО РОКУ ВІЙНИ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА КРАЩІ КЕЙСИ
РЕАЛІЗАЦІЇ
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА КРАЩІ КЕЙСИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

АНАЛІТИЧНИЙ ВИМІР
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

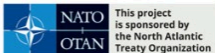
КРАЩІ КЕЙСИ РЕАЛІЗАЦІЇ
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ.
ПЕРШЫЙ РІК ПОВНОМАСШТАБНОЇ
АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСКУРСИВНИХ
ПРАКТИК СТРАТЕГІЧНИХ
КОМУНІКАЦІЙ

ПРОАКТИВНЕ РЕАГУВАННЯ
НА ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ

АСИМЕТРИЧНА ПРОТИДІЯ
ІНФОРМАЦІЙНИМ І ПСИХОЛОГІЧНИМ
ОПЕРАЦІЯМ ВОРОГА

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ
РОЗБУДОВИ СТРАТЕГІЧНИХ
КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ
ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

ПОГЛЯДИ, ВИСЛОВЛЕНІ В ЦЬОМУ ВИДАННІ,
МОЖУТЬ НЕ ЗБІГАТИСЯ З ОФІЦІЙНОЮ
ПОЗИЦІЄЮ НАТО АБО ІЇ КРАЇН-ЧЛЕНІВ

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ
В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА КРАЩІ КЕЙСИ
РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

Практичний довідник

Київ
2023

*Рекомендовано до друку Редакційно-видавничою радою
Національної академії Служби безпеки України
(протокол № 5 від 28 липня 2023 р.)*

Рецензенти:

Генерал-полковник Олександр Сирський – командувач Сухопутних військ
Збройних Сил України, Герой України, кандидат військових наук;

Дарія Зарівна – старша радниця керівника Офісу Президента України;

Андрій Шаповалов – в.о. керівника Центру протидії дезінформації
Ради національної безпеки і оборони України;

Ігор Соловей – керівник Центру стратегічних комунікацій та інформаційної
безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України;

Євген Судаков – заступник начальника Департаменту контррозвідального
захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки
Служби безпеки України

Р36

**Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних кому-
нікацій** в умовах війни : практичний довідник / [В. Азарова та ін. ;
за заг. ред. Л. Компанцевої]. Київ : 7БЦ, 2023. 232 с.

ISBN 978-617-549-297-0

У виданні осмислюється досвід використання інструментів стратегічних комунікацій в умовах повномасштабної агресії РФ проти України. Фахівці безпекових і державних інституцій, науковці, журналісти, волонтери розглядають низку важливих питань, зокрема: розбудови стратегічних комунікацій Держави в умовах війни; відтворення проактивності страткому для подолання ворожих інформаційних і психологічних впливів; зміни психологічних механізмів реалізації стратегічних комунікацій в умовах воєнної агресії; гендерної чутливості стратегічних комунікацій; дієвих аналітичних технологій для системного розуміння сучасного контексту. Запропоновані рекомендації ґрунтуються на практичній діяльності авторів.

Видання є результатом спільного проекту Національної академії Служби безпеки України та громадської організації «Молодіжний центр Атлантичної ради України», що виконаний за підтримки НАТО.

Для фахівців безпекових і державних інституцій, які опікуються питаннями стратегічних комунікацій.

УДК 316.472.4:355.45(075)

ISBN 978-617-549-297-0

© Національна академія
Служби безпеки України, 2023
© Колектив авторів, 2023

З М І С Т

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	8
---------------------------------------	----------

<i>Андрій ЧЕРНЯК. Передмова.....</i>	<i>9</i>
--------------------------------------	----------

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	10
--	-----------

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	11
--	-----------

<i>Тарас ДЗЮБА. Модель системи стратегічних комунікацій держави в умовах війни</i>	<i>11</i>
--	-----------

<i>Олексій АКУЛЬШИН. Національна система стратегічних комунікацій.....</i>	<i>16</i>
--	-----------

<i>Філіпп ФЛУРІ. Які складові мають бути у плані дій зі стратегічних комунікацій.....</i>	<i>21</i>
---	-----------

<i>Юрій КАРІН, Олександр КОВАЛЕНКО, Олексій КОПИТЬКО. Ініціативи громадянського суспільства з протидії дезінформації. Як організувати взаємодію</i>	
---	--

<i>з безпековими і державними інституціями.....</i>	<i>23</i>
---	-----------

<i>Ключові меседжі розділу.....</i>	<i>27</i>
-------------------------------------	-----------

АСИМЕТРИЧНА ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ І ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ ВОРОГА.....	28
---	-----------

<i>Євген МАГДА. Російська пропаганда після 24 лютого 2022 року: тренди та протидія.....</i>	<i>28</i>
---	-----------

<i>Сергій ШАПОВАЛОВ. Інтервенції для зниження впливу дезінформації на політичні переконання громадян: закордонний досвід для України</i>	<i>34</i>
--	-----------

<i>Олександр БОНДАРЕНКО. Рекомендації щодо проактивного донесення інформації про події в Україні</i>	
--	--

<i>до цільових аудиторій світу</i>	<i>37</i>
--	-----------

<i>Ключові меседжі розділу.....</i>	<i>39</i>
-------------------------------------	-----------

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗБУДОВИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ	40
<i>Олег ПОКАЛЬЧУК.</i> Психологічний проблемний простір, який доцільно враховувати для здійснення стратегічних комунікацій.....	40
<i>Наталія ІВАНОВА, Ольга ПАЛИВОДА.</i> Психологічні аспекти комунікації під час розслідування злочинів російських загарбників в Україні.....	43
<i>Наталія КРАПІВІНА, Ірина АБАКІНА.</i> Деякі передумови успішної комунікації з населенням на деокупованих територіях України	47
<i>Ірина РАДКОВИЧ.</i> Психологічні особливості спілкування з мешканцями деокупованих територій України	49
<i>Ірина НЕДУЖА.</i> Комунікація в умовах війни: врахування наслідків впливу на людину психотравмувальних чинників	52
Ключові меседжі розділу.....	57
ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСКУРСИВНИХ ПРАКТИК СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ	59
<i>Галина ЯВОРСЬКА.</i> Політичний дискурс противника (практичні висновки)	59
<i>Олена СНИТКО.</i> «Битва наративів» у медіапросторі України передвоєнної та воєнної доби.....	60
<i>Олександр ІВАНОВ.</i> Як застосовувати історичні знання для побудови ефективного страткому в умовах війни.....	62
<i>Наталія СЛУХАЙ.</i> Практичні рекомендації щодо наративних комунікацій в умовах російської агресії.....	65
Ключові меседжі розділу.....	68
СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	70
<i>Олександр ЛЕОНОВ.</i> Рекомендації щодо використання соціальних мереж під час збройної агресії росії проти України	70

<i>Олександр ВОЙТКО, Володимир РАХІМОВ. Як забезпечити дифузію інновацій у процесі розповсюдження інформації (наративів) в соціальних мережах</i>	74
<i>Наталія КУДРЯВЦЕВА. Як формувати контент для соціальних мереж: практичні рекомендації для фахівців безпекових і державних інституцій.....</i>	76
<i>Юрій МІХЄЄВ, Михайло ПАВЛЕНКО, Ольга ГРИЩУК, Ірина ЛАТКО, Оксана КРИТЕНКО. Методичні рекомендації з написання текстового повідомлення, спрямованого на користувачів соціальної мережі «Фейсбук»</i>	78
<i>Станіслав ШЕПТУХОВСЬКИЙ. Вебпортал органу влади як об'єкт кібератаки: правові аспекти</i>	82
<i>Ключові меседжі розділу</i>	89

АНАЛІТИЧНИЙ ВИМІР

СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	90
<i>Сергій ТОМАШЕВСЬКИЙ. Комплексний аналіз оперативної обстановки. (PMESII-АНАЛІЗ).....</i>	90
<i>Елліна ШНУРКО-ТАБАКОВА. Сервіс моніторингу та автоматизованого визначення інформаційних загроз «Атак. Індекс»: фіксація, відстеження, аналіз, прогноз</i>	93
<i>Вікторія РОМАНЮК. Фактчекінг у структурі стратегічних комунікацій.....</i>	102
<i>Ключові меседжі розділу</i>	105

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ

СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	106
<i>Катерина ЛЕВЧЕНКО. Стратегічні комунікації у сфері гендерної політики: надбання, уроки, виклики та перспективи.....</i>	106
<i>Ольга ДУНЕБАБІНА. Рекомендації щодо запобігання некоректного перекладу міжнародних документів з питань забезпечення гендерної рівності</i>	116
<i>Ключові меседжі розділу</i>	123

КРАЩІ КЕЙСИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ. ПЕРШИЙ РІК ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	125
ВЗАЄМОДІЯ З РІЗНИМИ ЦІЛЬОВИМИ АУДИТОРІЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	126
<i>Беата ПОТАСОВА.</i> Зусилля НАТО з протидії дезінформації та охоплення російськомовної аудиторії.....	126
<i>Вікторія АЗАРОВА.</i> Досвід Національної поліції України у здійсненні стратегічних комунікацій з різними цільовими аудиторіями під час війни	130
<i>Марія КАРМАЗІНА.</i> Стратегічні комунікації воєнного часу: особливості «комунікативної сили» Президента України Володимира Зеленського (на прикладі аналізу президентських промов і звернень 24 лютого – 16 листопада 2022 року)	145
Ключові меседжі розділу.....	153

ПРОАКТИВНЕ РЕАГУВАННЯ НА ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ.....	155
<i>Віталій КАЦАЛАП.</i> Особливості розвитку концепції інформаційної операції Збройних Сил України. Приклад інституціоналізації.....	155
<i>Анаїт ХОПЕРІЯ.</i> Проактивне реагування на кампанію з дискредитації українсько-польських відносин (із досвіду Центру протидії дезінформації Ради національної безпеки і оборони України)	157
<i>Іван АБЛАЗОВ, Карина РУБЕЛЬ.</i> Спеціальна інформаційна операція з дискредитації російського економічного форуму «ПМЕФ-22»: досвід поєднання інфоприводів	166
<i>Роман ТРОФИМЕНКО, Борис БАКАЛЮК.</i> Інформаційна кампанія з протидії використанню теми «російського спорту» в пропаганді РФ.....	171

<i>Леся ФЕДОРЕНКО.</i> «Гуляй, тату – завтра свято», або як позбутися кривавих обіймів «старшого брата».....	174
Ключові меседжі розділу.....	179

СТРАТКОМ ЯК СИСТЕМА.

УНІКАЛЬНИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІЙ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

ПЕРШОГО РОКУ ВІЙНИ 181

<i>Сергій ЧЕРЕВАТИЙ.</i> Комунікація, координація, співпраця. Із досвіду речника Східного угруповання військ Збройних Сил України.....	181
--	-----

<i>Сергій КАРНАУХ.</i> Як сучасні засоби комунікації впливають на перебіг бойових дій. Кращі кейси інформаційних кампаній Центру моніторингу інформаційного простору та протидії штабу Командування Сухопутних військ Збройних Сил України.....	186
---	-----

<i>Олександр ЗАРУБА.</i> Практика та рекомендації з підготовки і участі в брифінгах Мілітарі Медіа Центру.....	195
--	-----

<i>Андрій ДЕМЧЕНКО.</i> Стратегічні комунікації Державної прикордонної служби України в умовах повномасштабного вторгнення росії та воєнного стану.....	200
---	-----

<i>Вікторія ПИВОВАРОВА, Анастасія БОГДАНОВА.</i> Комуникативна стратегія як зброя (прикладі взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з громадянським суспільством в умовах війни).....	205
---	-----

<i>Лариса КОМПАНЦЕВА, Вікторія ЛЕГКОКОНЕЦЬ, Лариса СНИГУР.</i> Практичний вимір стратегічних комунікацій в умовах війни (кращі кейси науково-практичної школи зі страткомуні Національної академії Служби безпеки України).....	212
Ключові меседжі розділу.....	218

УКРАЇНСЬКИЙ СТРАТКОМ: УРОКИ І ВИКЛИКИ ПЕРШОГО РОКУ ВІЙНИ 220

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ..... 227

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТО	– Антитерористична операція на сході України 2014–2018 рр.
ВПО	– внутрішньо переміщені особи
ГУ НП України	– Головне управління національної поліції України
ГУР МО України	– Головне управління розвідки Міністерства оборони України
ГШ	– Генеральний штаб
ДПС України	– Державна прикордонна служба України
ДСНС України	– Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЗС	– Збройні Сили (будь-якої держави)
ЗС України	– Збройні Сили України
ІПСО	– інформаційно-психологічна(і) операція(ії)
ІСБО	– інститут(и) сектору безпеки і оборони
КК України	– Кримінальний кодекс України
КМ України	– Кабінет Міністрів України
МВС України	– Міністерство внутрішніх справ України
МЗС України	– Міністерство закордонних справ України
МКС	– Міжнародний кримінальний суд
МО	– Міністерство оборони (будь-якої держави)
МОН України	– Міністерство освіти і науки України
НГ України	– Національна гвардія України
НП України	– Національна поліція України
НУО	– Неурядові організації
ООС	– Операція Об'єднаних Сил
ПТСР	– посттравматичний стресовий розлад
РБ ООН	– Рада Безпеки ООН
РНБО України	– Рада національної безпеки і оборони України
рф	– російська федерація
СБО	– сектор безпеки і оборони
СБ України	– Служба безпеки України
СЗР України	– Служба зовнішньої розвідки України
СІО	– спеціальна інформаційна операція
ССО ЗС України	– Сили спеціальних операцій Збройних Сил України
СНПК	– сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом
ТОТ	– тимчасово окуповані території
ЦА	– цільова аудиторія
ЦВС	– цивільно-військове співробітництво
ЦОВВ	– центральні органи виконавчої влади

ПЕРЕДМОВА

Повномасштабна воєнна агресія РФ для безпекових і державних інституцій України стала серйозним викликом, гідно відповісти на який дозволила, зокрема, й дієва система стратегічних комунікацій. Кожна інституція отримала унікальний досвід її впровадження, виробила власні методології та здійснила унікальні інформаційні акції з проактивної протидії деструктивним комунікаціям РФ.

Саме про це 23 листопада 2022 року говорили кращі українські фахівці зі страткому – учасники I Міжнародної конференції «Стратегічні комунікації в умовах війни», що проходила в нашій Академії. Цей день запам'ятався всім присутнім професійним спілкуванням, яке відбулося вперше після 24.02.22, і частковим блекаутом. Тоді, після обстрілів, у темній залі академічної бібліотеки ми вирішили створити видання, в якому буде узагальнено досвід зі стратегічних комунікацій безпекових і державних інституцій України в умовах воєнного стану та запропоновано рекомендації щодо їхнього впровадження під час повномасштабної російської агресії. Саме в такі моменти і створюються комунікації, які фахівці НАТО називають «єдиним голосом».

Отже, практичний довідник «Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни» має наративну історію – народження в кризові для нашої Держави часи, осмислення першого року війни, створення міжвідомчої команди зі страткому.

У цьому виданні українські фахівці та іноземні партнери розглядають низку важливих питань: розбудови стратегічних комунікацій Держави в умовах війни; відтворення проактивності страткому для подолання ворожих інформаційних і психологічних впливів; зміни психологічних механізмів розбудови стратегічних комунікацій в умовах воєнної агресії; гендерної чутливості стратегічних комунікацій; дієвих аналітичних технологій для системного розуміння сучасного контексту.

Видання презентує історії успіху українського страткому, створені, пережиті та впроваджені фахівцями-практиками безпекових і державних інституцій України, науковцями, волонтерами, журналістами у надважких умовах війни. Ці кейси містять не лише пережитий досвід, це історії про мужність, національну стійкість і незламність.

Слава українському страткому! Слава Україні!

Ректор Національної академії
Служби безпеки України
Андрій ЧЕРНЯК,
доктор юридичних наук, доцент

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тарас Дзюба

З початком повномасштабної російської збройної агресії проти України наша модель національної безпеки проходить перевірку на міцність.

У Стратегії національної безпеки України [1] визначені три основні засади, на яких має ґрунтуватись наша національна безпека:

- стримування, яке полягає в розвитку оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України;

- стійкість, яка визначає здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування;

- взаємодія, яка означає розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, а також прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

Зрозуміло, що після 24 лютого стримування переросло у відсіч збройної агресії, а стійкість і взаємодія набули змісту, який відповідає потребам суспільства й держави в умовах війни.

Зазначене визначає місію і завдання всіх систем забезпечення безпеки України в умовах війни, зокрема системи стратегічних комунікацій.

Місією стратегічних комунікацій України сьогодні є скоординоване використання всіх можливостей інформаційного простору для реалізації державної інформаційної політики, спрямованої на отримання перемоги над ворогом та надійних безпекових гарантій мирного розвитку України після війни.

Основними завданнями стратегічних комунікацій в умовах війни стали:

- інформування українського суспільства та міжнародної спільноти про перебіг і результати бойових дій;
- консолідація населення України навколо оборони України, збільшення довіри й підтримки громадянами державної політики, забезпечення безумовної довіри до ЗС України та інших складових Сил безпеки і оборони України;
- створення та підтримання ефективних комунікацій з державами-партнерами і союзницями України, з ООН, НАТО, ОБСЄ, іншими міжнародними організаціями, сприяння розширенню кола держав-партнерок;
- організація та реалізація комунікацій, спрямованих на формування антивоєнних настроїв і переконання у відмові від продовження агресії, з суспільством та особовим складом збройних сил країни-агресорки;
- створення шляхом дій в інформаційному просторі найбільш сприятливих умов для оборони України і перемоги у війні.

В умовах війни до стратегічних комунікацій держави висуваються підвищені вимоги щодо:

- проактивності комунікативної діяльності, першості в повідомленні особливо важливої інформації;
- чіткої відповідності всієї комунікативної діяльності стратегічному наративу держави;
- оперативності виявлення та нейтралізації загроз інформаційній безпеці;
- оперативності та якості кризових комунікацій;
- координованості й синхронізованості комунікативної діяльності різних суб'єктів стратегічних комунікацій, деконфліктизації інформації, яка оприлюднюється різними суб'єктами;
- розширення мережі комунікаційних каналів для гарантованого доведення інформації до всіх аудиторій;
- якості та креативності інформаційних матеріалів, цікавості їх для споживачів.

Основними аудиторіями стратегічних комунікацій в умовах війни доцільно визначити:

- населення України;
- особовий склад Сил безпеки і оборони України;

- лідерів громадської думки в Україні та світі;
- українську діаспору в різних країнах;
- міжнародні безпекові організації;
- лідерів та населення різних країн (ЄС, США, Великобританії, Туреччини, Канади, інших країн-партнерок та союзників, Китаю, Індії й інших нейтральних країн, союзників і прихильників країни-агресорки);
 - населення російської федерації та республіки білорусь;
 - особовий склад збройних сил російської федерації та російських незаконних збройних формувань;
 - особовий склад збройних сил та інших силових структур республіки білорусь.

Реалізація стратегічних комунікацій держави в умовах війни потребує використання значного арсеналу інструментів комунікацій, основними з яких є:

- українські та іноземні ЗМІ, діяльність яких має координуватися з урахуванням національного і міжнародного законодавства (заборона цензури, захист журналістської діяльності одночасно з підвищеними вимогами до захисту інформації та обмеженнями правового режиму воєнного стану);
 - комунікації під час заходів офіційної та публічної дипломатії;
 - залучення лідерів громадської думки;
 - співпраця та взаємодія з інститутами громадянського суспільства;
 - інформаційні та психологічні операції;
 - блокування інформаційного простору України від ворожих впливів;
 - протидія ворожій пропаганді;
 - ізолювання ворога від впливу на світовий інформаційний простір.

Очевидно, що діяльність всіх суб'єктів стратегічних комунікацій держави має координуватись на найвищому рівні. У нас вона координується Офісом Президента України шляхом регулярного доведення стратегічного наративу, коригування й деталізації спрямованості та змісту комунікацій кожного суб'єкта відповідно до змін воєнно-політичної і воєнно-стратегічної обстановки.

Кожний із суб'єктів стратегічних комунікацій має власну систему органів для реалізації комунікативної діяльності. Досвід, набутий під час війни, зокрема Збройними Силами України, дозволяє зробити висновок, що обов'язковими для кожного суб'єкта стратегічних комунікацій є:

- аналітичні підрозділи, відповідальні за моніторинг інформаційного простору, виявлення, аналіз та прогнозування наслідків загроз інформаційній безпеці, оцінювання цільових аудиторій, аналіз ефективності комунікативних заходів;

- підрозділи, відповідальні за планування комунікативної діяльності та коригування планів відповідно до розвитку обстановки;

- підрозділи, відповідальні за організацію і реалізацію комунікативної діяльності за різними напрямками стратегічних комунікацій. Наприклад, в Збройних Силах України окремими напрямками комунікативної діяльності є зв'язки з громадськістю і ЗМІ, військове співробітництво з іншими країнами, інформаційні та психологічні операції, цивільно-військове співробітництво, внутрішні комунікації, спрямовані на особовий склад Збройних Сил.

Роботу моделі стратегічних комунікацій можна пояснити на прикладі. Сьогодні однією з найактуальніших загроз для нашої держави є загроза критичного ураження об'єктів енергетичної інфраструктури та наступні тривалі й масові відключення електроенергії в більшості регіонів України (блекаути). Для нейтралізації зазначеної загрози Україна потребує:

- зменшення активності ворога;
- стійкості населення до загрози життя в умовах відсутності електроенергії, тепла та води;
- допомоги від наших союзників і партнерів.

Координація стратегічних комунікацій держави (в цьому випадку) полягає в деталізації стратегічного нарративу з урахуванням ситуації (наприклад: «Важко, але варто») і визначенні чіткого змісту комунікацій для кожного із суб'єктів:

Офіс Президента України, МЗС України, МО України – посилення співпраці з союзниками та партнерами щодо збільшення допомоги Україні засобами ППО, засобами енергоощадження й енергогенерації;

Кабінет Міністрів України – пояснення населенню України як вижити в умовах блекаутів, демонстрація результатів дій держави, спрямованих на унеможливлення критичної ситуації, запобігання паніки тощо;

ЗС України – демонстрація результатів роботи системи ППО, постійний вплив на ворога з метою зменшення його активності, висловлення вдячності союзникам та партнерам за надане озброєння і військову техніку, що спонукає ворога відмовитись від обраної стратегії.

Під час реалізації обраного підходу використовувався весь арсенал інструментів стратегічних комунікацій.

Показниками ефективності стратегічних комунікацій держави в умовах війни доцільно визначити:

- рівень підтримки громадянами державної політики;
- рівень довіри до різних інститутів держави;
- рівень підтримки України у світі;
- рівень засудження російської федерації (країни-агресорки) у світі;
- рівень засудження громадянами російської федерації агресивної політики власного керівництва;
- кількість відмов від участі у війні проти України.

Очевидно, що максимальні значення наведених показників будуть відповідати реалізації місії стратегічних комунікацій України в умовах війни.

Література

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”» від 14.09.2020 р. № 392 /2020. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Олексій Акульшин

Воєнна агресія росії проти України актуалізувала питання побудови нової асиметричної архітектури глобальної безпеки, пошуку новітніх ефективних механізмів комплексної відповіді на сучасні загрози національній безпеці, особливо в інформаційній сфері, побудови в Україні Національної системи стратегічних комунікацій.

Відповідно до Стратегії інформаційної безпеки [3], Стратегії забезпечення державної безпеки [4], Стратегії національної безпеки України [2], в межах забезпечення інформаційної безпеки як складової національної безпеки має бути створена ефективна система щодо:

- захисту і протидії заподіюванню шкоди державі через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординованому поширенню недостовірної інформації, деструктивній пропаганді та інформаційним операціям;
 - подолання інформаційного домінування рф на ТОТ;
 - підтримання інформаційними засобами та заходами соціальної стабільності, оборони держави, державного суверенітету, демократичного та конституційного ладу;
 - налагодження діалогу влади та суспільства;
 - забезпечення медіаграмотності та інформаційної культури населення тощо.

Прямі воєнні конфлікти та бойові зіткнення вже не є основними засобами досягнення геополітичних інтересів окремих країн. На перший план виходить ефективна високоточна наступальна та оборонна зброя нової генерації – *стратегічні комунікації* (далі – стратком). У сучасному законодавстві й науковими студіями стратком визначається як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави.

Разом із тим, створення Національної системи стратегічних

комунікацій має більш потужний концентральний інструментарій та воєнний потенціал, який може бути використаний задля розв'язання таких завдань:

- попередження спрямованого інформаційного впливу, що має на меті руйнування взаємодії між органами державної влади та інститутами сектору безпеки і оборони;
- налагодження стратегічної взаємодії та досягнення взаєморозуміння держави і громадянського суспільства;
- контролю над діяльністю квазімілітарних структур, пов'язаних з інформаційним тероризмом, та попередження їхньої радикалізації;
- недопущення дестабілізації соціально-політичної та економічної ситуації, дискредитації діяльності керівництва країни й органів державної влади, у тому числі на міжнародній арені, шляхом проведення противником спеціальних інформаційних кампаній;
- побудови ефективної інформаційно-аналітичної системи запобігання внутрішнім конфліктам будь-якого походження, зокрема запобігання ініціюванню противником всередині країни розколів та масових заворушень на тлі національних, релігійних, мовних, міжнародних питань тощо;
- управління стратегічною взаємодією та комунікаціями на національному рівні;
- створення сприятливого гібридного середовища для залучення найкращих іноземних та вітчизняних науковців для розв'язання питань забезпечення національної безпеки;
- застосування засобів контрсугестії для забезпечення національної безпеки, а також протидії інформаційному тероризму;
- протидії знищенню самоідентифікації та самовизнання нації й окремого громадянина;
- моніторингу, аналізу та вироблення методів глобальної протидії деструктивним впливам противника в інформаційній сфері;
- превентивної ідентифікації шляхів та джерел виникнення і розповсюдження актуальних інформаційних загроз;
- створення загальнодержавної системи розпізнавання наявних та потенційних «гібридних» інформаційних терористів;
- створення позитивного іміджу України, керівництва дер-

жави, органів державної влади, інститутів сектору безпеки і оборони у світовому та вітчизняному інформаційному просторі;

- створення горизонтів подій та вироблення відповідних дискурсивних стратегій (концепцій) і наративів;

- синергії та скоординованого на державному рівні одночасного застосування наявного потенціалу дружніх сил і засобів у єдиному задумі й у необхідному напрямі з метою протидії гібридним загрозам, а також досягнення глобальної воєнної або стратегічної комунікативної переваги над вірогідним та наявним противником;

- підготовки висококваліфікованих військових і цивільних фахівців у сфері страткому та протидії дезінформації.

Зволікання зі створенням Національної системи стратегічних комунікацій та відсутність на національному рівні скоординованої діяльності із протидії дезінформації може провокувати такі негативні явища:

- громадські заворушення;
- суперечності на релігійному, мовному, національному, політичному ґрунті;

- стрімке зростання квазімілітарної діяльності (*створення та розгортання сепаратистських або радикальних формувань, формальних і неформальних військових компаній*);

- деморалізацію суспільства, а також співробітників органів державної влади та особового складу інституцій сектору безпеки і оборони;

- зростання антинаціональної пропаганди та інформаційного тероризму;

- посилення сугестивного впливу противника на громадянське суспільство, створення нових картин світу в інтересах агресора, у тому числі на міжнародній арені;

- знищення самоідентифікації та самовизначення представників громадянського суспільства, що призводить до втрати національної ідентичності й підсилює ефект спрямованого деструктивного навіювання в інтересах противника;

- погіршення ідеологічно-психологічного стану громадянського суспільства;

- порушення взаємодії та знищення системи довгострокових формальних і неформальних зв'язків між різними структурами,

інститутами, громадськістю, тобто суб'єктами стратегічного (державною і громадянським суспільством; органами влади та інститутами сектору безпеки і оборони; силовими відомствами і громадянським суспільством; силовими відомствами і ЗМІ тощо);

- отримання противником переваги у гібридній війні та збільшення її масштабів;
- дискредитації політичного керівництва та національних стратегічних ініціатив, у тому числі на міжнародному й національному рівнях тощо.

Рекомендації щодо плану дій зі створення в Україні Національної системи стратегічних комунікацій

1. Стандартизація й уніфікація термінології, а саме укладання англійсько-українського та українсько-англійського словника термінів стратегічних комунікацій (з урахуванням передового міжнародного досвіду).

2. Створення міжнародного освітньо-наукового хабу з питань стратегічних комунікацій:

розроблення тематичних планів курсів підвищення кваліфікації фахівців органів державної влади, інституцій сектору безпеки і оборони у сфері стратегічних комунікацій, у тому числі у взаємодії із міжнародними організаціями, акредитованими в Україні;

проведення міжнародних форумів, круглих столів та конференцій у сфері стратегічних комунікацій;

опрацювання питання щодо внесення змін у затверджений Постановою КМ України «Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [1] задля створення нової спеціальності «Стратегічні комунікації», а також відкриття за новою спеціальністю підготовки здобувачів вищої освіти за магістерським рівнем (очна та заочна форми навчання).

3. Продовження практики створення в державних органах та інституціях сектору безпеки і оборони підрозділів з питань стратегічних комунікацій або введення окремих посад фахівців зі стратегічного.

4. Підготовка міжнародних тематичних видань (хендбуків) з питань стратегічних комунікацій, протидії дезінформації, спеціальних інформаційних операцій противника, медіаграмотності та медіакультури.

5. Формування міжнародного пулу науковців (експертів) у сфері стратегічних комунікацій.

6. Наукове обґрунтування та розроблення проєктів нормативно-правових актів у сфері стратегічних комунікацій, у тому числі міжнародних.

7. Розроблення та розповсюдження на міжнародній арені загальнодержавного контенту щодо пропагування досягнень керівництва держави, інституцій сектору безпеки і оборони України, а також викриття злочинів військовослужбовців рф, скоєних на території України, розвінчування міфів та протидія дезінформації противника.

8. Розроблення та затвердження у встановленому порядку Концепції Національної системи стратегічних комунікацій.

9. Створення єдиного міжнародного (національного) електронного ресурсу у сфері стратегічних комунікацій.

10. Розроблення «Білої книги стратегічних комунікацій України».

11. Створення національного (міжнародного) центру стратегічних комунікацій та протидії гібридним загрозам.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29.04.2015 № 266. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>.

2. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”» від 14.09.2020 № 392 / 2020. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

3. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки”» від 28.12.2021 № 685 / 2021. *Офіційне інтернет-представництво*

Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.

4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року “Про Стратегію забезпечення державної безпеки”» від 16.02.2022 № 56 / 2022. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>.

ЯКІ СКЛАДОВІ МАЮТЬ БУТИ У ПЛАНІ ДІЙ ЗІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Філіпп Флурі

Адекватно сформована і реалізована комунікативна стратегія українського керівництва залишається відкритою для майбутніх адаптацій. Яким чином аналітична спільнота України може підтримувати та надавати допомогу керівництву на наступних фазах конфлікту?

1. Продовжуйте оцінювати контекст / інтереси зацікавлених сторін:

- вивчіть когнітивний, емоційний і вольовий ландшафт зацікавлених сторін;

- оцініть наявну систему комунікацій.

2. Надайте підтримку у розробленні стратегії:

- оберіть комунікативні цілі, пов’язані з цілями організації;

- визначте і дослідіть кілька ключових тем;

- пояснюйте ключові корпоративні цілі та пріоритети.

3. Підтримайте реалізацію стратегії:

- уникайте повторень і надмірностей;

- співпрацюйте з лідерами думок;

- обирайте правильні комунікаційні канали.

4. Виробляйте комунікативні інструменти:

- документацію;

- рекомендації;

- тренінги;

- термінологічні словники зі стратегічних комунікацій;

- визначення тематичних груп, що мають увійти до словників зі страткому (громадянські свободи, підзвітність, прозорість тощо);

- словники адаптованої термінології НАТО / ЄС / ООН;
- повідомлення підтримки;
- підтримання бренду (від віктимізації до розширення можливостей) для різних аудиторій;
- охоплення та (постійне) залучення зацікавлених сторін («спільні проекти»; *не їхні, а ваші!*);
- ідентифікація та протидія дезінформації (Anti-FA);
- ідентифікація місінформації (несвідомі помилки, неточні або перекручені факти).

5. Мобілізуйте всі почуття: використовуйте музику, сатиру, літературу тощо.

6. Пам'ятайте про війну образів: зображення говорить більше, ніж тисяча слів. Меми.

7. Не тільки підтримуйте власний «бренд», але й знищуйте ворожий «бренд»: *діти російських олігархів долучаються до могілізації?*

8. Досягайте взаєморозуміння шляхом інтернаціоналізації, ідентифікації та звернень до міжнародних організацій і спеціалізованих НУО.

9. Провокуйте та підтримуйте діалог (див. також <https://iveybusinessjournal.com/publication/leaders-as-strategic-communicators>):

позбавляйтеся «кліше, що заважають думати». Успішні лідери виявляють ці кліше, викривають їх і ініціюють глибше обговорення своїх пропозицій.

10. Прояснюйте заплутані події, залучайте для цього фахових співробітників.

11. Комунікуйте з громадськістю на місцях, роз'яснюйте сутність комунікативної стратегії держави та стратегічних комунікацій (*Constantly check the pulse in different constituencies. Don't forget the home front.*)

ІНІЦІАТИВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ. ЯК ОРГАНІЗУВАТИ ВЗАЄМОДІЮ З БЕЗПЕКОВИМИ І ДЕРЖАВНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

*Юрій Карін,
Олександр Коваленко,
Олексій Копитько*

«Деякі прихильники заохочують активніше залучення громадянського суспільства на підтримку стратегічної комунікації та громадської дипломатії», – зазначав К. Пол [2]. Це положення має пояснення – більша частина знань, необхідних для ефективної громадської дипломатії, перебуває за межами уряду, підтвердженням чому є події гібридної російської агресії в Україні.

Початок 2014 р. довів відсутність державної системи протистояння інформаційній агресії. Міністри безпекових інституцій повтікали, а довіра до вітчизняних медіа була зруйнована багаторічною потужною інформоперацією з їхньої дискредитації, в якій вони самі брали активну участь. Деякі з цих медіа від того часу практично до повномасштабного вторгнення, мімікуючи під українські, відверто виконували роль рупорів російської пропаганди. Тому з 2014 р. мали попит альтернативні джерела інформації, зокрема неурядові ініціативи громадянського суспільства, такі як «Євромайдан», «Інформнапалм», «Інформаційний Спротив» та інші.

В умовах повного паралічу державних інформаційних структур експертами «Центру військово-політичних досліджень», у межах якого створена неурядова ініціатива «Інформаційний Спротив», зроблено низку кроків:

1. Направлено інформаційно-аналітичну записку новому керівництву РНБО України. У ній наголошено на необхідності активізації контрпропаганди, створенні під егідою РНБО України координаційного та інформувального органу. Ініціатива не була підтримана, надано відповідь, що є державні ЗМІ, які займаються цією роботою.

2. Створено неурядову мережу інформаторів на проблемних та окупованих територіях. Отримана інформація ретельно пере-

вірялась через 2–3 непов’язані джерела, її певна частина не підлягала оприлюдненню та передавалася до спецслужб.

3. Забезпечено оперативне донесення інформації суспільству через усі можливі канали – власні акаунти у соцмережах, блоги в українських медіа, участь у теле- та радіоефірах. Така стратегія виявилася плідною – у сегменті українського фейсбуку Дмитро Тимчук увійшов до п’ятірки топблогерів України, а кількість цитувань постів і повідомлень групи «Інформаційний Спротив» досягала 400 одиниць.

4. Налагоджено зв’язки з усіма зацікавленими безпековими і державними інституціями. Ці комунікації не мали перешкод, оскільки кістяк групи «Інформаційний Спротив» склали офіцери запасу, що мали досвід роботи у зонах воєнних конфліктів та відповідні перетинання по службі.

5. Включено координаторів групи «Інформаційний Спротив» до складу робочої групи при Адміністрації Президента України, куди увійшли представники безпекових інституцій України. Це відбулося у березні 2014 р. після зустрічей із в.о. Президента України О. Турчиновим та в.о. Голови Адміністрації Президента України С. Пашинським.

6. Видано за ініціативи координаторів групи «Інформаційний Спротив» і підтримки Адміністрації Президента України, розпорядження щодо створення пресцентру АТО та медіацентру РНБО України. Медіацентр РНБО України з вересня по грудень 2014 р. (до моменту створення Міністерства інформаційної політики України) очолював координатор групи «Інформаційний Спротив» Олексій Копитько.

7. Створено інтернет-ресурс «Інформаційний Спротив» у травні 2014 р. У період активних бойових дій на Донбасі добова відвідуваність ресурсу сягала 130–170 тис. ексклюзивних споживачів інформації, що становило близько півмільйона переглядів.

У грудні 2014 р. відбулася зміна керівництва медіацентру РНБО України і наша співпраця припинилася. Таким чином частково було перервано ситуативний стратком групи «Інформаційний Спротив» з Урядом.

Але співпраця з розвідувальною спільнотою та спецслужбами продовжувалася. Ми зосередилися на повсякденній діяль-

ності з протидії російській інформаційній агресії та створенні нових форматів і майданчиків.

Перед початком повномасштабної агресії РФ проти України структура «Інформаційного Спротиву» [1] складалася з 3 сайтів з охопленням від 6 до 10 млн читачів щомісяця, понад 20 блогів та акаунтів у соцмережах наших лідерів суспільної думки Костянтина Машовця, Олександра Коваленка, Олени Степової та інших, декількох телеграм-каналів, у тому числі спрямованих на впровадження «м'якої сили».

У 2014–2015 рр. реалізовано проєкт «Світлофор», метою якого був моніторинг політичної, соціально-економічної, криміногенної ситуації на півдні і сході України та визначення рівня терористичної й інших загроз державній і громадській безпеці. Висновки наших експертів представлені зацікавленим державним структурам і частково висвітлені у ЗМІ.

Проведено два великих дослідження щодо ставлення місцевих жителів усіх районів Харківської та Херсонської областей до переселенців із Донбасу й Криму в 2015 та 2017 роках. Мета цих проєктів – вимірювання рівня соціальної та громадянської напруги серед мешканців районів цих регіонів.

У період 2017–2019 рр. реалізовано проєкт «Історія без цензури. Хроніка російської агресії – вторгнення в Україну». За цей час виготовлено та розповсюджено у 9 найуразливіших на той момент регіонах України понад 1 500 комплектів книг, де розвінчувалися міфи російської пропаганди.

У період 2018–2020 рр. нашими експертами здійснювалися постійний моніторинг діяльності радикальних груп на території України, вимірювання ступеня її загрози національній безпеці України та прогнозування подальшої активності цих груп.

Окрім щоденного реагування на вкиди російської пропаганди, у 2018 р. запущено щотижневий огляд фейків, а нещодавно – щоденний формат огляду світових медіа про війну в Україні. Автентичний переклад публікацій поділено за блоками: «Оцінка ситуації», «Економічні та політичні аспекти», «Допомога Україні» та «Виявлення вкидів російських ІІСО у західну пресу».

Наші експерти неодноразово відзначали адаптивність російських спецслужб до нових інформаційних умов. Зокрема,

вони інфільтрують контрольовані організації з контрольованими діями в інформаційне середовище задля впровадження інформаційних та психологічних спецоперацій. Головна небезпека полягає у використанні організацій з найбільшим проєвропейським, демократичним бекграундом.

Так, у період 2014–2022 рр. російські спецслужби створювали в нашій державі організації, які нібито боролися з корупцією або розвінчували фейки. Але справжня їхня мета полягала в розповсюдженні інформації маніпулятивного характеру для дискредитації органів влади, а також соціально-політичної дестабілізації країни.

Сьогодні тенденції змінилися. Так, протягом 2022 р. активізувалися агенти впливу росії – лжемиротворці. Це організації та діячі, які постійно закликають до перемир'я без будь-яких попередніх умов. Такі агенти діють як в Україні, так і в Європі та США. Ще з радянських часів пацифізм використовувався КДБ як інструмент впливу на країни Заходу, сьогодні – це інструмент росії.

Рекомендації щодо взаємодії безпекових і державних інституцій з неурядовими організаціями

1. Взаємодія безпекових інституцій з НУО є найперспективнішою.

2. Державні і безпекові інституції зацікавлені у використанні ресурсів НУО, втім не завжди можуть чи хочуть підтримувати їхню діяльність. Необхідно створити сприятливі умови для подібної взаємодії.

3. Включення представників НУО в робочі групи з нагальних питань забезпечення національної безпеки сприятиме злагоженню комунікацій та просуванню позитивного іміджу безпекових і державних інституцій.

4. НУО мобільніші й відкритіші у збиранні й поданні інформації. Безпековим і державним інституціям варто використовувати цей ресурс.

5. Актуальна інформація, надана НУО і підтверджена офіційними ресурсами безпекових та державних інституцій, викликає довіру.

Література

1. Інформаційний Спротив. URL: <https://sprotyv.info>.
2. Christopher P. Strategic Communication: Origins, Concept, and Current Debates. Westport: PRAEGER, 2011. 240 p.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

У часи повномасштабної агресії рф проти України Сили безпеки і оборони та державні інституції прийняли виклик – розбудувати Національну систему стратегічних комунікацій.

1. Місією страткому України сьогодні є скоординоване використання всіх комунікативних можливостей держави для реалізації її інформаційної політики, спрямованої на отримання перемоги над ворогом, та надійних безпекових гарантій мирного розвитку України після війни.

2. В умовах війни до стратегічних комунікацій держави висуваються підвищені вимоги щодо: проактивності комунікацій, першості в повідомленні особливо важливої інформації; чіткої відповідності всієї комунікативної діяльності стратегічному нарративу держави; оперативності виявлення та нейтралізації загроз інформаційній безпеці; оперативності та якості кризових комунікацій; координованості та синхронізованості комунікативної діяльності різних суб'єктів страткому; запобігання «інформаційному братовбивству»; гарантованого доведення інформації до всіх аудиторій.

3. Прийшов час поєднати науку і практику: створити міжнародний пул науковців (експертів); запровадити наукове обґрунтування та розроблення нормативно-правових актів у сфері стратегічних комунікацій; створити єдиний національний електронний ресурс зі страткому; розробити «Білу книгу стратегічних комунікацій України».

4. Аналітична спільнота має надавати допомогу керівництву України на всіх фазах протидії агресії рф: оцінювати контекст / інтереси зацікавлених сторін; брати участь у розробленні та реалізації стратегії страткому; виробляти комунікативні інструменти; використовувати можливості «війни образів»; комунікувати з громадськістю на місцях, роз'яснювати сутність комунікативної стратегії держави та стратегічних комунікацій.

5. Вкрай важливо підтримувати ініціативи громадянського суспільства з протидії дезінформації. Це забезпечить комунікацію за принципом «єдиного голосу».

АСИМЕТРИЧНА ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ І ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ ВОРОГА

РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ: ТРЕНДИ ТА ПРОТИДІЯ

Євген Магда

Пропаганда традиційно супроводжує бойові дії. Для світової війни використання пропаганди виглядає обов'язковою умовою підтримання морального духу військових та належної інтенсивності бойових дій. Хоча російсько-українська війна не є світовою за своїм масштабом, її перебіг продемонстрував нові підходи до використання пропаганди.

Характеристика російсько-української війни як найбільшої у ХХІ ст. не викликає сумнівів щодо масштабного використання пропагандистських зусиль. У першу чергу, ми говоримо про агресора, оскільки росія не лише готувалася до широкомасштабного вторгнення. 24 лютого 2022 року відбувся перехід від гібридної війни проти України до конвенційної війни за змістом, яку російська пропаганда та офіційні особи наважуються називати лише «спеціальною воєнною операцією».

Таке визначення первинно дозволяло використати стратегію «малою кров'ю, єдиним ударом», проте перебіг бойових дій примусив рф до розширення участі власного населення у війні проти України. Виданий Путіним у вересні 2022 р. указ про часткову мобілізацію [18] фактично став завершенням етапу «спеціальної воєнної операції», хоча відповідних зрушень не сталося.

Говорячи про перехід від гібридної до повномасштабної за змістом війни проти України, ми маємо відзначити не лише крах сподівань кремля захопити Україну з мінімальним використанням військової сили. Опосередковано це свідчить про більшу, ніж очікувалося російським керівництвом, стійкість Української держави. Забігаючи наперед, варто відзначити, що і широкомасштабне вторгнення не дозволило росії придушити опір України. Натомість та довела обґрунтованість власного іс-

нування як незалежної держави, що перетворило широкомасштабне вторгнення РФ на війну України за Незалежність.

Варто звернути увагу на низку важливих особливостей російської пропаганди під час російсько-української війни. Перш за все, Кремль у своїх діях спирається на тривалий досвід використання ідеологічної конструкції про «триєдиний слов'янський народ». Вона дозволяє здійснювати спроби виправдання практично будь-яких дій Росії через наявність її інтересів щонайменше на території України та Білорусі. Нагадаю, що Україна на офіційному рівні маркована російським політичним керівництвом як «історична Росія» [13], і цей маркер є спробою обґрунтувати захоплення території України.

Разом із тим варто звернути увагу й на певну тяглість пропагандистських конструкцій Кремля щодо України. Процес дегуманізації населення України, розпочатий фейком про «розп'ятого хлопчика» у Слов'янську влітку 2014 р. [5], триває та набуває нових форм на федеральному рівні РФ. Є підстави говорити про системний характер зазначених пропагандистських зусиль.

У війні проти України Кремль використовує накопичений досвід радянської пропаганди часів Другої світової війни. По-перше, це використання визначень «нацисти», «неонацисти», «бойовики» [15] щодо Сил оборони України. У такий спосіб російське керівництво намагається апелювати до підсвідомості російських громадян. По-друге, застосування атрибутики Другої світової війни, зокрема, копій «прапора Перемоги» під час бойових дій [10]. По-третє, послідовна дегуманізація населення України шляхом проведення аналогій з боротьбою проти УПА після завершення Другої світової війни [11]. По-четверте, ставка на так званих «воєнкорів» – представників федеральних медіа, які висвітлюють перебіг бойових дій не лише у них, але і власних телеграм-каналах [9]. По-п'яте, прагнення проводити судові процеси над українськими військовослужбовцями, які викликають аналогії з процесами над німецькими окупантами під час та після завершення Другої світової війни [7].

Елементом вдосконалення попереднього пропагандистського досвіду можна назвати приватно-державне партнерство російської влади та приватної військової компанії «Вагнер». Вони

взаємодіють не лише у питаннях ведення бойових дій, але і в їх ідеологічному забезпеченні. Проте механізм наповнення особовим складом штурмових загонів «Вагнера» [17] дозволяє говорити про переосмислення досвіду Другої світової війни та перетворення росії на країну-штрафбат.

Через активну протидію країн ЄС та НАТО функціонуванню вже звичних інструментів російської пропаганди (телеканал Russia Today, інформаційне агентство Sputnik Media), які працювали в більшості європейських країн до 24 лютого 2022 року, російська пропаганда використовує інші інструменти поширення інформації. Зокрема, анонімні та акцентовано пропагандистські телеграм-канали серед населення рф та російської діаспори за кордоном, використання західних медіа для поширення припущень, чуток, фейкових повідомлень. Інформаційні агентства ТАСС та РІА «Новости» перетворилися на інструменти поширення фейків, причому помітний акцент у їх діяльності зроблено на країни Азії, Африки, Латинської Америки, в яких ставлення до дій росії в Україні часто розглядається крізь призму антиамериканізму.

Можна констатувати, що російська пропаганда не зуміла виробити ефективну методику інформаційної протидії повідомленням про воєнні злочини російських військових. Звинувачення у постановочному характері, спроби перекласти відповідальність на українських військових залишилися єдиними доступними розумінню російських пропагандистів у нинішніх умовах. Практично рік, який минув після перших викриттів злочинів окупантів у передмістях Києва, не змінив кардинально інформаційну стратегію кремля.

Прагнучи використати асиметрично наявність у росії ядерної зброї, восени 2022 р. кремль провів масштабну інформаційно-психологічну операцію. Міністр оборони рф сергей шойгу [6], Міністр закордонних справ сергей лавров [8], голова державної думи в'ячеслав володін [3] один за одним на різних майданчиках звинуватили українське керівництво у підготовці до застосування ядерної бомби. Відповідні натяки лунали і з уст владіміра путіна [14]. Мета цих дій – завдати шкоди авторитету України у світі, маркувати її як державу-терористку. Проте результати інспекції МАГАТЕ спростували інсинуації російської

VIP-пропаганди, підтвердивши її злочинний характер [4].

Важливим пріоритетом функціонування російської пропаганди можна назвати створення ілюзії про війну росії проти НАТО на території України. Військово-технічна співпраця України з Північноатлантичним Альянсом стала серйозним випробуванням для російської пропаганди, а РСЗВ HIMARS – дуже суттєвим подразником [19]. Теза «Ми воюємо з НАТО» має стати виправданням тривалості воєнного протистояння на території України. Кремль також зосереджений на зриві постачання техніки та озброєння Силам оборони України, тому проводить активні інформаційні операції на території країн НАТО, використовуючи наявні суперечності та економічні проблеми.

Проведення незаконних псевдореферендумів на окупованій території України супроводжувалося репортажами федеральних медіа у стилістиці висвітлення дій обмеженого контингенту радянських військ в Афганістані у 80-х рр. XX ст. [12]. Це лише підтверджує, що російська пропагандистська машина спирається на старі принципи, сформовані ще у XIX ст., дещо відредатовані у тоталітарній радянській державі, а сьогодні взяті на озброєння та трансльовані лише більш інтенсивно.

Рекомендації з протидії російській пропаганді:

1. «Заборонено забороняти», оскільки ефект «забороненого плоду» в консервативному українському суспільстві, яке не позбавилося повністю рудиментів авторитарної системи, може бути вкрай негативним. Думаю, що це наратив Війни за Незалежність України.

2. Для забезпечення продовження ефективної підтримки України Заходом варто наголосити на ролі нашої держави як вістря у протистоянні Добра і Зла, що є зрозумілим для представників західної цивілізації ідеологічним конструктом.

3. Виглядає доцільним активізувати участь України у формуванні наративу Балто-Чорноморського регіону як антиімперської альтернативи «руському миру».

4. Державна інформаційна політика має спиратися на револьверний принцип¹ оперативного реагування офіційних представників відповідних органів державної влади, спроможних у короткий термін надавати адекватну інформацію.

5. Наявний формат телевізійного марафону «Єдині новини» варто переглянути, здійснивши його сегментацію шляхом виокремлення новинного блоку, який може і надалі готуватися за активної участі державних органів.

6. Розвиток критичного мислення та засад медіаграмотності впливає на сприйняття власне української медіаінформації. Проте поширення відповідних навчальних курсів серед школярів-підлітків виглядає запорукою зростання національної стійкості в умовах агресії рф.

7. Надмірна віртуалізація інформаційного простору та навчального процесу не спроможна замінити позитивний сторітелінг часів війни (історії героїв, історії успішного та соціально відповідального бізнесу, історії «маленької людини»).

8. Україна розв'язала питання власного політичного виживання ще у перші тижні після широкомасштабного російського вторгнення, відтак їй потрібно формувати для своїх громадян наратив «Світло наприкінці тунелю», що включає перспективи завершення війни, повернення біженців, які осіли в інших країнах, та визначення перспектив відновлення України.

Джерела дослідження

1. Боевики ВСУ начали заселяться в дома мирных жителей под Артемовском. *ZOV ЛНР*, 21.03.2023. URL: <https://lnr-news.ru/society/2023/03/21/154513.html>.

2. Военкор «Комсомольской правды» Александр Коц: телеграм-канал. URL: <https://t.me/sashakots>.

3. Володин счел США и ЕС пособниками ядерного терроризма из-за помощи Киеву. *РБК*, 24.10.2022. URL: <https://www.rbc.ru/politics/24/10/2022/63561eee9a794730c7b9c5e.9>.

¹ Під револьверним принципом розуміємо такий алгоритм реагування: після появи інформаційний виклик каналізується у «стволі» підвищеної уваги. Протягом 2-3 годин відбувається обертання «барabanу», який складається з відповідних інформаційних підрозділів органів державної влади, Сил оборони України, правоохоронних органів для підбирання найбільш компетентного коментатора. Після оприлюднення коментаря його тиражують державні медіа.

4. Инспекторы МАГАТЭ не обнаружили на ядерных предприятиях в Украине никаких признаков незаявленной активности. *Новости ООН*, 03.11.2022. URL: <https://news.un.org/ru/story/2022/11/1434282>.

5. История «распятого мальчика»: мы нашли героину главного фейка войны в Донбассе. *Эксклюзив FN*, 11.04.2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N8LY1dtSWFk>.

6. Кескин О. Шойгу обсудил тему о «грязных бомбах» Украины с коллегами из Индии и КНР. *АА*, 26.10.2022. URL: <https://cutt.ly/V4BM6iP>.

7. Корогодський Ю. Окупанти у Маріуполі хочуть влаштувати суд над полоненими, у філармонії ставлять клітки. «Суд» може відбутися у вересні. *ЛВ.ua*, 06.08.2022. URL: https://lb.ua/society/2022/08/06/525474_okupanti_mariupoli_hochut.html.

8. Лавров назвал опровержения Запада о «грязной бомбе» голословными. *РИА Новости*, 24.10.2022. URL: <https://ria.ru/20221024/bomba-1826359359.html>.

9. Мысли о войне. Канал репортера ВГТРК Александра Сладкова : телеграм-канал. URL: https://t.me/Sladkov_plus.

10. Над базой АЗОВ в Мариуполе развернули Знамя Победы. *Молодая гвардия*, 30.04.2022. URL: <https://mger.ru/novosti/regiony/19643-nad-bazoy-azov-v-mariupole-razvernuli-znamya-pobedy>.

11. Насильственная мобилизация: Под Одессой бандеровцы ВСУ организовали концлагерь. *Дзен*, 19.03.2022. URL: <https://dzen.ru/a/ZBdcADxYrSDLYkQX>.

12. «Ограниченный контингент» людей долга и чести ... *К 30-летию вывода советских войск из Афганистана*, 2019. URL: <https://mil.ru/files/files/afgan30/index.html>.

13. Путин В. Об историческом единстве русских и украинцев. *президент россии: официальный сайт*, 12.07.2021. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>.

14. Путин заявил о планах Украины применить «грязную бомбу». *Lenta.ru*, 26.10.2022. URL: <https://lenta.ru/news/2022/10/26/bomba>.

15. Советник врио главы ДНР: ВСУ клеймят пленных, как нацисты Третьего рейха. *Вести ру*, 20.02.2023. URL: <https://www.vesti.ru/article/3212860>.

16. Состоялись телефонные разговоры главы Минобороны РФ с Раджнатхом Сингхом и Вэй Фэнхэ. *Министерство обороны России*, 26.10.2022. URL: https://z.mil.ru/spec_mil_oper/news/more.htm?id=12443138@egNews.

17. У заключенных «срывает крышу»: руководители колоний недовольны визитами Пригожина для вербовки «добровольцев». *ZN.UA*,

18.09.2022. URL: <https://zn.ua/WORLD/u-zakljuchennykh-sryvaet-kryshu-rukovoditeli-kolonij-nedovolny-vizitami-prihozhina-dlja-verbovki-dobrovoltsev-bbc.html>.

18. Указ президента рф «Об объявлении частичной мобилизации в российской федерации» от 21.09.2022. № 647. *президент россии: официальный сайт*. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/69391>.

19. Уничтожили 27 из 20 HIMARS: как российское Минобороны «рисует» достижения на фронте (ВИДЕО). *FREEDOM*, 10.01.2023. URL: <https://uatv.ua/unichtozhili-27-iz-20-himers-kak-rossijskoe-minoborony-risuet-dostizheniya-na-fronte-video>.

20. WarGonzo : телеграм-канал. URL: <https://t.me/wargonzo>.

ІНТЕРВЕНЦІЇ ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ ВПЛИВУ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ НА ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕКОНАННЯ ГРОМАДЯН: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сергій Шаповалов

Після президентських виборів 2016 р. у США істотно інтенсифікувалася дискусія щодо епохи «постправди» та деструктивного впливу дезінформації на функціонування демократій і раціональний вибір громадян [1].

Сплеск міждисциплінарних досліджень на перетині політології, психології та соціології мав наслідком створення істотного наукового доробку щодо розуміння вразливості громадян до дезінформації [6]. Адже кінцевою метою дезінформації та головним показником її ефективності є власне вплив на погляди людей [4].

Однак знання про те, чому люди вірять у дезінформацію, є цінними не просто самі по собі, а для дизайну заходів (інтервенцій), спрямованих на зменшення вразливості громадян до дезінформації. Такі інтервенції можуть набувати різного вигляду.

1. Одним із найпопулярніших та вельми ефективних методів протидії дезінформації є фактчекінгова діяльність журналістів, громадських організацій та органів влади. Проте, вона має певні обмеження. Серед найбільших проблем є те, що виготовлення фейків є «дешевшим» за їх спростування. Спростування певного матеріалу та застосування вимагає часу, а тому трапляється так, що спростування з'являється вже після того, як дез-

інформаційний меседж поширився в інформаційному просторі, що знижує ефективність. Окрім того, спростування є окремим інформаційним продуктом, який вимагає поширення, а тому меседжі фактчекерів не завжди досягають аудиторій, які вже стали споживачами дезінформації [7, с. 396].

2. Ще одним підходом до запобігання вразливості громадян до дезінформації є так званий підхід «щеплення» (англ. *inoculation*). Сутність підходу за аналогією з вакцинацією у медицині полягає в тому, що людина, яка у штучних умовах стикається з дезінформацією та механізмами її роботи, буде більш стійкою до дезінформаційних меседжів у реальних ситуаціях [8, с. 2]. Наприклад, була розроблена інтерактивна онлайн-гра «Bad News Game», у ході якої гравець створює власне інформаційне агентство, яке нарощує аудиторію шляхом поширення дезінформації та використовуючи маніпуляційні техніки у своїх публікаціях [9, с. 3–4].

Дослідження показали, що люди, які грали в гру, краще відрізняли дезінформацію від правдивих новинних повідомлень, адже вочевидь із гри вони навчилися розпізнавати маніпуляційні техніки у матеріалах реальних ЗМІ та ставити під сумнів повідомлення, в яких ці техніки виявлялися [9, с. 7–8].

3. Іншим шляхом «вакцинації» від дезінформації є покращення навичок медійної грамотності. Зокрема, в Україні одним з прикладів якісного освітнього контенту в галузі медійної освіти є онлайн-курс Very Verified [10]. Проблемою є те, що участь у подібних курсах є добровільною. А отже, значна частка громадян, які дійсно потребують вдосконалення навичок медійної грамотності, можуть не дізнатися про існування таких курсів або мати недостатньо мотивації брати в них участь.

Тому більш масштабованими (англ. *scalable*) інтервенціями, які охоплюють більшу аудиторію, можуть бути централізовані заходи державної політики або заходи інформаційних платформ, які застосовуються незалежно від бажання окремих користувачів. Ініціативи зі включення уроків медіаграмотності до базової шкільної освіти, які вже звучали в Україні [2], можуть стати ефективним заходом у довгостроковій перспективі. Втім, актуальним лишається питання про медійну грамотність громадян старшого віку.

Однією з наймасштабніших інтервенцій фейсбуку у 2017 р. стала кампанія «Tips to Spot False News» [6]. Користувачам з кількох країн угорі їх новинної стрічки демонструвалася інструкція

з 10 кроків, що допомагають виявити хибну інформацію чи дезінформацію.

Проведені згодом порівняльні дослідження груп респондентів, яким надавали і яким не надавали подібні інструкції з медіаграмотності, довели ефективність такої інтервенції. Представники групи, які отримали перелік рекомендацій з покращення медіаграмотності, дійсно частіше розпізнавали фейкові новини. Щоправда, вони ж дещо частіше називали хибними і неупереджені новини, що свідчить про підвищення загального скепсису громадян до інформації після підвищення медійної грамотності. Проте, ефект передусім стосується саме фейкових новин, адже скепсис до правдивих новин збільшується набагато менше [8, с. 391–393].

Ці результати підтверджують ефективність рекомендацій з медіаграмотності для користувачів медійних ресурсів. Головна вимога до такого типу порад – ненав'язливість. Проте, в результаті інтервенції багато людей, які б самостійно не зайнялися покращенням своїх навичок медійної грамотності, отримали поради та звернули на них увагу.

Які практичні висновки для України мають ці результати дослідження? Найпопулярніші соціальні мережі, що використовуються в Україні, адмініструються з-за кордону, а тому рішення щодо проведення нових подібних інтервенцій не залежить виключно від волі України (хоча це можливо в майбутньому).

Проте, опитування ГО «Детектор медіа» засвідчують, що попри збільшення використання соцмереж як джерела інформації, загальнонаціональне телебачення досі залишається для 75 % принаймні одним із джерел, звідки вони отримують інформацію про події в Україні та світі [10]. З огляду на це національне телебачення може розглядатися як інформаційний ресурс, який може використовуватися для подібних інтервенцій із покращення медійних навичок громадян. Окрім того, медійне телебачення є суб'єктом регулювання національного законодавства. Заохочення телеканалів до трансляції аудіовізуального продукту, спрямованого на покращення навичок медійної грамотності глядачів, могло б стати ефективною та масштабною (англ. *scalable*) інтервенцією для запобігання вразливості громадян до дезінформації. Хоча дискусійними лишаються конкретні форми втілення такої інтервенції, наявні дослідження показують їх потенційну ефективність для протидії деструктивній

пропаганді та дезінформації.

Література

1. Макінтайр Л. Постсправда. Київ : ArtHuss, 2021. 208 с.
2. МОН підтримує ініціативу Президента України щодо проведення уроків медіаграмотності в школах. *Міністерство освіти і науки України*, 11.03.2021. URL: <https://bit.ly/34oO32k>.
3. Як змінились уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019 року та початку пандемії COVID-19. *Центр Разумкова*, 2020. URL: <https://bit.ly/3gBQP6M>.
4. Bryanov K., Vziatyshva V. Determinants of Individuals' Belief in Fake News: A Scoping Review Determinants of Belief in Fake News. *PLoS One*, 2021. URL: <https://bit.ly/364ubSs>.
5. Can You Beat My Score? Play the Fake News Game! *Bad News*. URL: <https://www.getbadnews.com/#intro>.
6. Constine J. Facebook Puts Link to 10 Tips for Spotting 'False News' Atop Feed. *TechCrunch*. URL: <https://tcrn.ch/35SCAYW>.
7. Guess A.M. A Digital Media Literacy Intervention Increases Discernment between Mainstream and False News in the United States and Indian. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2020. Vol. 117, № 27. P. 15536–15545.
8. Pennycook G., Rand D. G. The Psychology of Fake News. *Trends in Cognitive Sciences*. 2021. Vol. 25, № 5. P. 388–402.
9. Roozenbeek, van der Linden. Fake News Game Confers Psychological Resistance against Online Misinformation. *Palgrave Communications*, 2019. Vol. 5. P. 1-10.
10. VERY VERIFIED. Онлайн-курс з медіаграмотності. *EdEra*. URL: <https://verified.ed-era.com/ua>.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОАКТИВНОГО ДОНЕСЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПОДІЇ В УКРАЇНІ ДО ЦІЛЬОВИХ АУДИТОРІЙ СВІТУ

Олександр Бондаренко

1. Підтримка національних рухів за незалежність (визвольних) в рф, зокрема:
 - «татарський уряд у вигнанні»;

- уряд Ічкерії в екзилі;
- батальйон тюркських народів «Туран» Алмаз Кудабек.

2. Просування в комунікативному та медіапросторах України, Європи, США і росії наративів, що підтримують визвольні рухи рф та право народів, що мешкають в росії, на самовизначення. Наратив «постросія» має стати доміантним у світовому інформаційному полі.

3. Підтримати ініціативу Інязора ерзян Болаєня Сирень, який запропонував «создание полноценного новостного вещания в формате интернет TV для ключевых национальных групп Северного Кавказа, Идель-Урала и Сибири, конечно, на национальных языках» [1].

4. Недостатньо постанови ВР № 8105 «Рада підтримує невід’ємне право народів рф на самовизначення» [2].

Необхідно:

- залучення організаційного державного ресурсу для стимуляції національних визвольних рухів рф;
- організація онлайн-курсів вивчення рідної мови національними меншинами в рф;
- дослідження в галузі історії, етнографії, фольклору, мов та літератур мінорних народів рф;
- організація та фінансування фольклорно-етнографічних фестивалів народів, які проживають на території рф та мають генетичні зв’язки з народами Європи (Ерзя – Естонія, Карели – Фінляндія, Хантси – Угорщина).

5. Віртуальний простір має бути залучений для просування позиції України у світі, для цього необхідно:

- відкрити в Україні офіційні представництва Google, Facebook, Apple із залученням громадян України до керівного складу регіональних представництв та редагування;
- просувати українську позицію, правдиву інформацію щодо війни рф проти нашої держави в інтернетному просторі рф, зокрема в соціальних мережах (Однокласники, ВКонтакте) тощо.

На державному рівні необхідно впроваджувати та роз’яснювати наратив «Перемога». Стратегічний наратив має бути таким: «Перемога України – це повернення до кордонів 1991 року та визначення народів рф за мовно-етнічною і релігійною ознакою».

Література

1. Лідер ерзянського народу РФ: «Місія України – кінець Росії». *Обличчя незалежності*, 24.09.2022. URL: https://youtu.be/r8PWuT1_7K4.
2. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про Звернення до міжнародного співтовариства про підтримку права на самовизначення народів Російської Федерації». *Сайт Верховної Ради України*, 06.10. 2022. URL: <https://www.rada.gov.ua /news/razom/228793.html>.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖИ РОЗДІЛУ

1. Інформаційні та психологічні операції рф спираються на досвід радянської пропаганди часів Другої світової війни та ідеологічну конструкцію «триєдиний слов'янський народ». Це дозволяє росії виправдовувати будь-які свої дії щонайменше на території України та Білорусі і системно просувати ідею дегуманізації українців.
2. Дискурс постправди, в якому працюють російські пропагандисти, викликає все менше довіри як в українських, так і західних ЦА. Звинувачення у постановочному характері, спроби перекласти відповідальність на українських військових залишилися єдиними доступними розумінню російських пропагандистів у нинішніх умовах.
3. Російська пропаганда не зуміла виробити ефективну методіку інформаційної протидії повідомленням про воєнні злочини російських військових.
4. Ефективними методами протидії інформаційним і психологічним операціям ворога є фактчекінгова діяльність, «щеплення» – штучне створення ситуацій для тренування критичного мислення громадян, покращення навичок медійної грамотності, а також включення уроків медіаграмотності до базової шкільної освіти.
5. Україні потрібен зрозумілий як всередині країни, так і за її межами наратив, що консолідує громадян та забезпечить ефективну підтримку ззовні. Так наративом може бути «Україна – вістря у протистоянні Добра і Зла», «Україна – щит Європи».
6. Треба впроваджувати та роз'яснювати стратегічний наратив «Перемога»: «Перемога України – це повернення до кордонів 1991 року та визначення народів рф за мовно-етнічною і релігійною ознакою».
7. Проактивність – краща зброя проти інформаційних і психологічних операцій ворога: просування наративів, що підтримують визвольні рухи рф та право народів, які мешкають в росії, на самовизначення; формування образу «постросії»; організація онлайн-курсів вивчення рідної мови національними меншинами в рф; дослідження в галузі історії, етнографії, фольклору, мов та літератур мінорних народів рф тощо.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗБУДОВИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОБЛЕМНИЙ ПРОСТІР, ЯКИЙ ДОЦІЛЬНО ВРАХОВУВАТИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Олег Покальчук

1. *Демографічна катастрофа.* Основою рішень в масовій комунікації повинна стати нова демографічна реальність, яку можна описати в трьох словах: «Демографія. Міграція. Депопуляція». Точних даних про кількість населення України і його склад станом на сьогодні не існує. За припущенням Інституту демографії населення України зараз становить 34–35 млн. На стабільному кількісному рівні знаходиться лише населення віком 60+, приблизно 9 млн осіб. За даними ООН статус біженців у Європі отримали 4,7 млн українських громадян. У випадку погіршення ситуації очікується виїзд ще близько 6 млн осіб. ВПО становлять близько 14 млн осіб.

З цього випливає, що довоєнні комунікативні алгоритми і протоколи більше не можна вважати ефективними, оскільки соціальні групи в їхньому класичному вигляді більше не існують або функціонують непередбачувано. Утворюються зовсім нові групи на інших засадах (мігранти, ВПО), «старі» (територіальні громади) ревізують і оптимізують норми взаємодії.

2. *Глибока триваюча невротизація.* Українці пережили і переживають три масштабні стресоутворювальні епізоди:

- 2014 (російська окупація Криму і Донбасу);
- 2019 (COVID stress syndrome, CSS);
- 2022 (повномасштабна воєнна інтервенція росії).

Це спричиняє кумулятивний ефект глибокої невротизації населення з його постійною ретравматизацією (втрати ЗС України на фронті, руйнування інфраструктури). Когнітивні наслідки – нестабільна психічна діяльність, емоційна лабільність зі зсувом до зниженого настрою (загальмованість, депресія, апатія

на короткий термін змінюються ейфорією / роздратованістю).

Дефіцит електроенергії (нерівномірність освітлення та обігріву помешкань) викликає проблеми з концентрацією уваги, продуктивністю мислення і здатністю екстраполяції (планування життя). В генезі цих патогенних явищ (сенсорна депривація і десинхроноз) – підвищена вразливість до навіювання (розвиток гіпноотичних фаз). Важко утримувати причинно-наслідковий зв'язок подій («мозаїчна свідомість»). Горизонт планування подій зменшується до кількох днів.

Через глобальність явища персональні когнітивні спотворення взаємно не помічаються. Але невідповідність нового стану психіки довоєнним патернам поведінки створює когнітивний дисонанс. Його пояснення суб'єктивно зміщуються із зовнішніх причин до внутрішніх (внутрішній локус контролю) і призводить до зниження самооцінки.

Руйнування старих «когнітивних карт», систем орієнтації в суспільному просторі, призводить до кластеризації суспільства за новими, ситуативними протоколами.

3. Соціальна ідентичність. Динаміка ризиків. Ідентичність – динамічний конструктор, який складається зі здатності конструювати / позиціювати себе в минулому і візії себе в майбутньому. Соціальна ідентичність – знання індивіда про приналежність до певної соціальної групи разом з емоційною та ціннісною значущістю своєї приналежності.

Через хронічну психологічну травматизацію особисті і групові моделі поведінки входять в системний конфлікт. Він проявляється як конфлікт між побутовою мораллю і соціальною етикою. Роль соціальної етики (яка є в процесі становлення) виконує патріотизм, як безумовно висхідний маркер самоідентифікації. Але його узагальнювальна функція об'єднання нації на етапі стагнації воєнних дій має тенденцію до конфліктогенності (чий патріотизм правильніший).

Соціологічні дослідження (група «Рейтинг») показують одночасно (48 % / 46 %) рівень аномії (втрати цінностей) і подібний рівень цинізму (49 % / 61 %). Висновки щодо цінностей: а) чим більший населений пункт, тим менша аномія, б) чим більший вік, тим більша аномія, в) у жінок аномія більша, ніж у чоловіків. Заперечують ріст цинізму в Україні лише жінки віко-

вої групи 18–35.

4. *Поведінкові наслідки.* Потреби особистого виживання / стійкості знаходяться в процесі вибору між захистом соціальної ідентичності і цінностей групи (активні дії), ігноруванням (завмирання) і виходом з групової приналежності (втеча). В суспільстві відбувається активний вибір моделей індивідуальної та / чи групової мотивації до зміцнення стійкості.

Потреби соціальної ідентичності впливають на стратегічний і тактичний вибір на користь групової взаємодії. Але в світогляді потенційних об'єктів впливу є запит на нові, менш спекулятивні, але більш прагматичні наративи і моделі соціальної стійкості.

Водночас сам по собі раціональний компонент меседжу без високоемоційного супроводу більше не сприйматиметься, як раніше. Приклад ефективної комунікації нового типу – виступи Президента України Володимира Зеленського. Але це виняток, а не правило.

У разі продовження війни у наступному році з огляду на демографію і психологічні травми в суспільстві з високою імовірністю домінуватиме стратегія «завмирання» на поведінковому рівні, і пасіонарність на вербальному.

Цей розрив може бути критичним у випадку прийняття стратегічних рішень, тому що соціологія показуватиме настрій, а не готовність до зміни поведінки.

Профільні українські структури діють в інформаційному просторі відповідно до своїх протоколів самостійно і з агресивною взаємною конкурентністю. Політична координація цих дій незлагоджена і позбавлена узагальнювальних стабільних наративів операційного рівня. Натомість сучасний інформаційний простір фізично не має ні меж, ні обмежень, і тривале механістичне модерування меседжів у ньому неможливе.

На що треба звернути увагу. «Гаряча фаза» війни неминуче перейде в довготривалу «холодну війну». Фазовим переходом буде інтенсифікація диверсійно-терористичних та інформаційно-психологічних операцій противника. Не зважаючи на умови воєнного стану, політичне життя в Україні продовжує активно розвиватися. В його ближчих перспективах:

- конфлікт панівної більшості і опозиції, яка розраховує на «казус Черчилля», котрий програв вибори після війни;
- конфлікт між завищеними суспільними очікуваннями від майбутнього миру, виборчого процесу (через півроку після миру) і економічною реальністю.

Раннє розпізнавання ознак втручання ворога в ці конфлікти, створення ним «контрольованого хаосу» може бути одним з першочергових завдань страткому.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ РОСІЙСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ В УКРАЇНІ

*Наталія Іванова,
Ольга Паливода*

Під час повномасштабної російської агресії на території України військовими РФ здійснювалась низка злочинів, які обов'язково будуть розслідувані, а загарбники отримають відповідні покарання. З цих причин актуальності набуває проблема збирання інформації для об'єктивного розслідування злочинів російських окупантів в Україні, розв'язання якої, з-поміж іншого, може бути реалізоване через виокремлення психологічних засад продуктивного спілкування правоохоронців з різними категоріями осіб.

У процесі такого спілкування слід враховувати, що його важливими компонентами є не тільки обмін інформацією, а й взаємодія та взаєморозуміння сторін, що комунікують. До того ж правоохоронцю необхідно звертати увагу і на стан особи, котра перебувала під впливом психотравмувальних чинників, зокрема таких як:

- стан страху, провини, сорому, фрустрації;
- відсутність мотивації до спілкування (небажання спілкуватися, прагнення не розповідати про пережиті чи побачені події, бажання уникнути актуалізації пережитого);
- недовіра до співрозмовника;
- відчуття стану незахищеності;

- тривожність щодо наслідків спілкування (може актуалізуватися і після спілкування).

Невдало проведене спілкування з такими особами може актуалізувати повторну травматизацію (підвищену тривожність, депресію, усамітнення, фрустрацію, суїцидальні думки тощо). Тож у процесі такої комунікації слід проявляти гнучкість, витримку, поміркованість і з розумінням ставитись до актуального психоемоційного стану співрозмовника. Останній може бути зумовлений як стресовими, так і травмівними подіями, які, своєю чергою, провокують психотравму.

Щодо стресових подій, то їх маркерами є:

- ситуації, які зумовлюють психічну напругу;
- дія зовнішніх подразників на зміну психоемоційного стану та поведінки людини;
- специфічні прояви емоцій та реакцій організму.

Травмувальні події характеризуються тим, що вони:

- виходять за межі відчуття та усвідомлення реального досвіду людини,
- несуть небезпеку для життя, фізичного або психічного здоров'я особи чи її близьких.

Так, наприклад, до стресових подій можна віднести: повітряні тривоги, вибухи, руйнування будівель, евакуацію тощо. А травмувальними подіями є безпосередня загроза життю, насильство, тортури, катування, смерть, каліцтво, зникнення безвісти близької людини й т. ін.

Комплекс травмувальних подій зумовлює виникнення у людини психічної травми, котру визначають як відповідну реакцію (фізіологічну, емоційну, когнітивну), що може призвести до певних психічних розладів. Ознаки психічної травми можна спостерігати одразу після початку виникнення травмувальної події та через певний період після її завершення. Так, під час розслідування злочинів правоохоронці у процесі спілкування зазвичай стикаються із відтермінованими реакціями особи. Наявність психічної травми можна визначити за такими групами реакцій:

- фізіологічні (порушення сну та апетиту; соматизація (наприклад, зосередженість на болях); знижена стійкість до інфекційних захворювань; постійна втома);

- емоційні (дратівливість та / або ворожість; депресія; перепади настрою; страх повторної травми; сором; почуття вразливості; емоційна відстороненість);

- когнітивні (труднощі з концентрацією та перемиканням уваги; ускладнене запам'ятовування; зниження швидкості та адекватності прийняття рішень).

Також під час спілкування важливо звернути увагу на те, що в людини, яка пережила травмувальну подію, можуть бути проблеми зі згадуванням певної інформації. Тому нагальним буде і зосередження уваги правоохоронця на деяких особливостях пам'яті людини. Зокрема, слід враховувати наступні характеристики пам'яті:

- у пам'яті людини образи, пов'язані із певною подією, утворюють єдиний комплекс;

- кількість одиниць запам'ятовування неструктурованої інформації у середньому складає: 7 ± 2 ;

- у процесі механічного запам'ятовування через 30 хвилин втрачається 45–50 % інформації;

- ефект краю – краще запам'ятовується інформація, що знаходиться на початку і в кінці (речення, тексту, ...);

- відтворення побаченого чи почутого здійснюється через психологічні механізми впізнавання, згадування та пригадування певних образів, конкретних дій, явищ, подій.

Разом з тим, щоб спілкування було ефективним, слід враховувати і деякі психологічні аспекти спілкування залежно від статі, а саме:

– *із жінками:*

- демонструвати максимальне розуміння складності ситуації та підтримку;

- актуалізувати наявний ресурс (силу, стійкість, витривалість й т. ін.);

- спілкуватися спокійно, щоб не спровокувати сильної емоційної реакції;

- не провокувати агресію;

- не допускати конфліктного спілкування;

– *із чоловіками:*

- спілкуватися максимально конкретно, беземоційно та зорієнтовано на розв'язання проблеми;

- не демонструвати без необхідності жаль та співчуття (достатньо висловити слова підтримки й розуміння, щоб не спровокувати агресію);

- потрібно дати змогу висловитись та з повагою ставитись до їхньої думки (у чоловіків зазвичай є своя точка зору і бачення розв'язання проблем);

- слід заохочувати їх конструктивну ініціативу та в розмові забезпечити емоційну підтримку намірів (за необхідності);

- демонстрація розуміння їх сили, витривалості та певних дій.

Отже, урахувавши зазначене можна сформулювати **такі практичні поради**:

1. *Підготовка до продуктивного спілкування* правоохоронця з особою, яка постраждала чи була свідком злочинів російських загарбників на території України, має включати:

- визначення потреби та конкретної мети спілкування;
- збирання та аналіз інформації про співрозмовника;
- планування змісту та умов спілкування;
- визначення особливостей спілкування з особою;
- прогнозування можливої протидії чи маніпулювання з боку співрозмовника;
- продумування варіантів завершення розмови.

2. *Алгоритм продуктивного спілкування* повинен передбачати дотримання таких правил і компонентів:

- вступна частина (встановлення психологічного контакту та роз'яснення правил взаємодії; продукування позитивного ефекту від першого враження; формування у співрозмовника відчуття безпеки та довіри);

- основна частина (використання конкретних і зрозумілих запитань, простих висловів та формулювань без елементів тиску / осуду / відрази; увага до змісту відповідей (щоб чітко зрозуміти суть події, її хронологію, правильно зафіксувати та проаналізувати те, що відбулося); врахування наслідків фізичного та психічного впливу на особу травмувальних подій (забування, повтори, ступор); оцінювання реакції, поведінки та психічного стану співрозмовника);

- завершальна частина (логічне завершення комунікації тематикою, не пов'язаною із травмувальною подією; орієнтація

на подальше спілкування (за необхідності); по завершенню спілкування обов'язково необхідно оцінити отриману інформацію щодо її повноти, логічності та послідовності; проаналізувати можливі проблеми та недоліки, щоб надалі їх нейтралізувати.

ДЕЯКІ ПЕРЕДУМОВИ УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

*Наталія Крапівіна,
Ірина Абакіна*

Складні умови виживання на тимчасово окупованих російськими загарбниками територіях України зумовили низку дуже болючих проблем, які вплинули на психоемоційний стан мешканців. Але, щоб відновити мирне життя і стабільне функціонування соціуму на деокупованих територіях, необхідно, перш за все, сформувані стратегії безконфліктного спілкування з населенням різних категорій фахівців, зокрема: соціальних служб, правоохоронців, медиків, педагогів тощо.

Задля відповідної успішної комунікації їм необхідно враховувати психоемоційний стан конкретної людини.

Зазвичай особа сприймає тільки те, що відповідає її психоемоційному стану, що домінує, зокрема:

- у глибокому занепокоєнні – актуалізуються можливі проблеми, які її починають ще більше турбувати;
- при відчутті образи – фіксуються уявні нові причини, що провокують посилення скривдженості;
- якщо актуалізується почуття провини – відбувається поглиблення цього деструктивного стану шляхом відшукування першопричин, що могли зумовити провину.

Крім того, треба розуміти, що людина, яка певний час була в стресових умовах окупації, може проявляти певну специфічність під час спілкування. Наприклад, вона не зможе пригадати окремі події чи проявити емоційне реагування щодо них. Тож слід звернути увагу й на фактори, що впливають на відтворення конкретних подій:

- вік людини та її психоемоційний стан;
- складні умови перебування;
- тривалість збереження інформації;
- установку на відтворення (неприємні події зазвичай людина намагається витіснити зі своєї свідомості й не зберігати їх в пам'яті, вона їх хоче просто забути);
- обсяг та ступінь осмислення інформації тощо.

Кожен із факторів може своєрідно вплинути на процес спілкування, урахувавши його рівень емоційності та значущості для конкретної людини. Складні нестерпні умови перебування в окупації можуть призвести до актуалізації захисних реакцій психіки:

- заперечення;
- витіснення думок;
- ізоляція від відчуттів;
- регресія;
- реактивність.

За таких обставин відбувається й переоцінка цінностей та зміна мотивів людини. Так, загалом у неї змінюються:

- цінності та мотиви;
- ставлення до інших;
- правила поведінки (може не усвідомлюватися і бути соціально неприйнятною);
- інтенсивність і емоційність спілкування;
- вчинки, соціальні контакти.

Ці аспекти варто враховувати під час встановлення психологічного контакту та організації ефективної взаємодії з мешканцями деокупованих територій.

Під час комунікації варто звернути увагу і на фактори, котрі формують перше враження про особу, яка перебувала в екстремальних умовах окупації, зокрема:

- фізична зовнішність (*змінена*);
- постава (*понура*);
- оформлення зовнішності, одяг;
- експресивність (*жести, міміка, поза, хода*);
- психоемоційний стан;
- особливості поведінки та дій (*відповідають психоемоційному стану*);

- манера спілкування.

Щодо психологічного контакту, то під ним, зазвичай, розуміють процес взаємного оцінювання, взаємозацікавленості, встановлення і підтримання довірчих стосунків між людьми у процесі спілкування.

Таким чином, щоб налагодити конструктивні стосунки необхідно дотримуватись таких **порад**:

- нейтралізувати бар'єри у спілкуванні (фізичні, психосоціальні, комунікативні тощо), які можуть перешкоджати продуктивній комунікації;

- продемонструвати співпереживання, довіру та розуміння (мати особистий бар'єр до почутої інформації, яка стала причиною психотравми певної особи);

- актуалізувати мотиви до комунікації (прагнення до справедливості; бажання віднайти винних, щоб вони надалі не вчиняли злочинів; переконаність у справедливості та необхідності покарати винних тощо);

- доречним буде застосування таких прийомів комунікації: *нейтралізації негативу* (нейтральна тема, задоволення початком бесіди, задоволення бажання «бути почутим», нейтралізація негативних факторів); *розуміння мотивації співрозмовника* (доречні запитання, нейтралізація мотивів страху й побоювання); *врахування індивідуальних особливостей і станів* (звернення до соціального статусу й професіоналізму, апеляція до позитивних сторін, контроль психоемоційного стану).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ З МЕШКАНЦЯМИ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Ірина Радкович

Основним у взаємодії з населенням на деокупованих територіях є диференційований індивідуальний підхід. Зрозуміло, що всі люди різні й залежно від індивідуально-психологічних характеристик кожна людина може переживати як стрес, так і дистрес. До останнього відносять, зокрема, тривале перебуван-

ня під окупацією, що зумовлює: переживання за своє життя та життя близьких, нерозуміння подій, намагання підлаштуватися під ситуацію, що склалась, тощо. Такі складні події більша частина населення переживає вперше, вона не була до них підготовлена, зокрема й морально-психологічно. Вступаючи у взаємодію з людьми, які пережили окупацію, необхідно розуміти, що для більшості це серйозна травмувальна подія. Ця категорія людей пережила сильні емоції негативного спектру і потребує не лише розуміння і підтримки, а подекуди і серйозної та тривалої терапії.

Отже, до початку спілкування з людьми, які пережили окупацію, необхідно продіагностувати їхній психоемоційний стан. Використовуючи методи спостереження та бесіди, можна зрозуміти наскільки людина психологічно травмована і залежно від цього формувати з нею взаємодію.

Обирати оптимальні способи комунікації доцільно із врахуванням особливостей цільової аудиторії. Зокрема, різнитиметься спілкування з людьми поважного віку, які перебувають на пенсії, та із працездатним населенням.

Рекомендації щодо спілкування з різними представниками цільових аудиторій, які пережили окупацію:

- *з людьми поважного віку*, які перебувають на пенсії. У перші хвилини взаємодії доцільно з'ясувати їх ставлення до російської агресії та життя під окупаційними військами. Дати можливість виговоритись, розповісти про всі свої біди і пережиті складні життєві ситуації. Обов'язково проявити терпіння. Будь-яка практична допомога (принести води, полагодити щось, доставити продукти тощо) сприятиме позитивному сприйняттю вас як співрозмовника. Слова підтримки і демонстрація розуміння (зокрема того, з яким жахом вони стикнулись у цьому житті) ніколи не будуть зайвими. Спілкування має бути позитивно налаштованим. Максимальна підтримка й допомога усім, чим треба, відповідно до можливостей;

- *з жінками працездатного віку*. Жінки зазнали надмірних психологічних навантажень, оскільки переживали за дітей і ба-

тків, яких треба було не лише захистити від вибухів та окупаційних військ, а й прогодувати. Також можна припустити, що вони переживали за своїх чоловіків, які окупаційними військами сприймалися як найбільша загроза. З цією категорією осіб також доцільно формувати взаємодію з позиції максимального розуміння складності ситуації та підтримки. Слід зауважити, що слова підтримки повинні спрямовуватися на стимуляцію наявного ресурсу («Ви молодець, ви неймовірно трималися і продовжуєте триматися»; «Багато в чому саме завдяки Вам ваші рідні та близькі вийшли з цієї ситуації з мінімальними втратами. Потрібно триматися і надалі, ситуація вже суттєво покращилась, проте це не кінець, розслаблятися зарано, ми допоможемо усім, чим можемо ...»). Дуже обережно треба формувати взаємодію саме з цією групою осіб, щоб не спровокувати виражену (різку) емоційну реакцію. Якщо ж така ситуація виникла, доцільно діяти, орієнтуючись на необхідність не нашкодити особі та оточенню. Слід враховувати, що навіть відкрита агресія обумовлена значною мірою ситуацією самого дистресу, а не особистістю співрозмовниці;

- з чоловіками працездатного віку. Зазначена група осіб здатна більш конструктивно вийти із дистресу. Доцільно висловити слова підтримки і залучати їх до організованої допомоги іншим. Саме активна участь в організації підтримки та допомоги місцевим жителям у значного відсотка цієї категорії осіб сприятиме поступовому виходу зі складного психоемоційного стану і дасть змогу реалізувати потребу бути у складний час корисним. Залучення чоловіків цієї групи до соціально корисної та громадської діяльності також буде корисним і сприятиме їхній самореалізації.

Звичайно, можна виділити більшу кількість цільових аудиторій мешканців деокупованих територій за різними критеріями, універсальними **порадами для спілкування з якими** є такі:

- усі мешканці деокупованих територій потребують уваги з боку держави, розуміння і підтримки. Не лише демонструвати, а й дійсно розуміти стан і біль цих людей;

- в єднанні – наша сила, саме єднання та взаємодопомога кожного і кожної є протипагою аморальній пропагандистській машині рф;

- лише конкретні дії, а не слова, здатні зруйнувати міф про протистояння українців з різних регіонів, лише через людські взаємини та щире спілкування формується єдність і сила нашого народу;

- щира щоденна, безпосередня і «жива» взаємодія та комунікація – краща психоемоційна підтримка; формування такої взаємодії може об'єднати мешканців одного регіону, а надалі – сприяти взаємопідтримці, без сторонньої допомоги.

КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВРАХУВАННЯ НАСЛІДКІВ ВПЛИВУ НА ЛЮДИНУ ПСИХОТРАВМУВАЛЬНИХ ЧИННИКІВ

Ірина НЕДУЖА

У складних умовах війни комунікативна взаємодія, з-поміж іншого, може мати стресовий характер. Стрес розглядають як неспецифічну реакцію організму на певні події. Останні базуються на інформації, що є тригером негативних психоемоційних станів. Саме такі стресові події перевертають життя «з ніг на голову». Цей пережитий досвід може бути болючим і мати специфічні особливості прояву, залежно від виховання, отриманих у дитинстві травм, соціальних та культурних цінностей.

Слід враховувати, що травматичний досвід – це унікальний досвід особи, її думок, емоцій та фізіології поза впливом травми, під якою розуміють події чи обставини, з якими асоціюються негативні зміни або певні їх наслідки, що значно виснажили психологічний ресурс людини. Психотравму можуть зумовлювати певні фактори, зокрема:

- перебування в умовах безпосереднього впливу психотравмувальних чинників;

- отримання інформації щодо подробиць травматичної події, яка сталася з членом сім'ї чи близьким другом;

- повторюваний досвід екстремального впливу травматичної події, що пов'язаний з виконанням професійних обов'язків.

Психотравма має різноманітні форми прояву. Якщо віднов-

лення після стресової події не проходить через місяць, то це може свідчити про те, що у людини розвивається посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР).

У таких людей під час комунікації спостерігаються певні зміни, що залежать від їх актуального психоемоційного стану, попереднього травматичного досвіду, доступності засобів підтримки та реабілітації. Після відновлення людина не буде такою, якою була до травми. Звернення по психосоціальну підтримку та / чи психотерапію може полегшити цей шлях і допоможе віднайти ресурси долати виклики життя.

У когнітивно-поведінковій моделі психотерапії розділяють: травматичний досвід минулого; ключові події або життєві обставини, що спровокували найбільш помітний дистрес (деструктивний стрес) «тут і тепер». Тригерні фактори можуть збігатися за змістом із минулим досвідом або бути абсолютно відірваними від нього. Не всі, хто зазнав впливу травматичних подій, однаковою мірою потребуватимуть спеціалізованої допомоги. Здебільшого люди, які звертаються по допомогу – це особи, котрі стали жертвами насильницьких дій, обумовлених вчинками інших людей або їхньою бездіяльністю.

У процесі комунікації також можуть спостерігатися прояви природних реакцій для виживання: збентеження; фізичне або емоційне збудження; тривога; виснаження; смуток; заціпеніння; дисоціація; притуплення реакції на зовнішні подразники тощо.

Більшість згаданих реакцій соціально прийнятні та очікувані, оскільки проявляються в переважній більшості постраждалих. Індикатор серйозніших змін – те, що такі тривалі реагування залишаються з особою, коли загрози вже немає й зовнішні обставини цілком безпечні.

Клінічні ознаки травматичного досвіду у відтермінованій перспективі:

- відчуття постійної втоми;
- порушення сну та жахливі сновидіння;
- страх повторення чи тривожне очікування через постійну фіксацію на спогадах;
- стійкий пригнічений настрій;

- уникнення емоцій, відчуттів або діяльності, пов'язане з травмою.

Важливо з розумінням оцінювати індивідуальний стиль опанування травматичного досвіду кожної конкретної людини. Розлади, пов'язані з травматичним стресом, включають певну сукупність симптомів і критеріїв. Їх поширеність упродовж життя спостерігається в незначній частини дорослого населення. У той час, як серед груп осіб, які зазнали безпосереднього впливу травматичних подій чи обставин, показник поширеності може бути вищим.

Емоційні реакції під час травматичної події найбільш імовірно супроводжуватимуться гнівом, страхом, пригніченим настроєм (смуток), почуттям сорому. Однак їхні прояви суттєво залежатимуть від соціокультурних особливостей та досвіду індивіда. Емоційний фон і його коливання від відчуття занадто великої кількості емоцій до станів емоційного пригнічення та оніміння визначаються, як емоційна дисрегуляція. Симптоми емоційного оніміння можуть призвести до помилкового сприйняття дійсності.

Гнів, як спосіб вираження почуття напруженості, відображає почуття несправедливості, спричиненого травмою. Соматизація травматичного досвіду вказує на зосередженість на тілесних симптомах як безпосередньо, так і на проблемах вираження або сприйняття фізіологічних компонентів емоцій.

Науковці здебільшого вказують, що травматичний досвід, який людина набула в дитинстві може бути як етіологічним фактором, так і фактором вразливості. А емоційний дистрес сам по собі загострює хронічну соматичну патологію або провокує стани, що потребують медичного втручання. Синдром гіперзбудливості – сон стає поверхневим і чутливим, м'язи у постійному тонусі, критичність мислення послуговується реактивному реагуванню з наміром на виживання. Це стратегія нервової системи – залишатися постійно напоготові до потенційної небезпеки чи повторення травматичного досвіду.

Попри те, що *гіперзбудливість* – закономірний процес після травми, вона може перешкодити здатності людини критично оцінювати певні аспекти ситуацій, як то різкі звуки чи рухи,

провокувати відповідну надмірну реакцію на ситуації, що сприймаються як потенційно небезпечні, навіть коли обставини безпечні чи нейтральні. Синдром гіперзбудливості розглядають як один з основних діагностичних критеріїв ПТСР, що може проявлятися у формі раннього пробудження, неспокійного сну, труднощів із засинанням, нічних кошмарів.

Також може спостерігатися і порушення опрацювання сприйнятої інформації шляхом зміни особливостей мислення та пізнання, а також – спроба відкинути травматичну дійсність, замінивши її іншою. В такому разі ми говоримо про *психотичні включення*, такі як *галюцинації* або *марення*, викликані травмою. Психотичні включення характерні для гострих періодів після впливу травматичної події чи обставин, але вони можуть виникати й під впливом психоактивних речовин чи загальної виснаженості організму.

Ще один феномен, який розглядають на межі з психотичними включеннями – *флешбеки* (повторне переживання попереднього травматичного досвіду, ніби він справді відбувається зараз так, як у минулому). Флешбеки зазвичай ініціює тригер – стимул, що асоціюється з травмою.

Інший цікавий патопсихологічний феномен, що може виникати на тлі травматичного досвіду – *дисоціація*. Дисоціація розриває зв'язки між думками, спогадами, почуттями, діями та / або відчуттям ідентичності людини. Інколи особи, які зазнали травматичного досвіду, згадують про феномен «виходу зі свого тіла» – *деперсоналізацію*.

Останній феномен когнітивних змін, про який хочеться згадати – це *інтрузії*, або нав'язливі думки і спогади. Такі спогади, образи, запахи, звуки та відчуття травматичної події можуть «вдертися» в життя людей.

Збудження активності мозку у відповідь на небезпеку обумовлено взаємозв'язком «гіпоталамус – гіпофіз – надниркова залоза». В осіб, які зазнали хронічного жорстокого поводження або зневаги в дитинстві, система продовжує наповнювати тіло кортизолом із надниркових залоз, а бета-ендорфіни вивільняються. Це все призводить до захворювань ендокринної, серцево-судинної системи, системи травлення. Надмірний вплив цих

хімічних речовин спричиняє негативний ефект після травми, оскільки впливає на пам'ять і здатність до навчання та концентрації уваги. Хоча мозок прагне підвищити шанси на виживання через стан постійної пильності, інші здібності, такі як критичне мислення та емоційна регуляція, втрачають надійність.

У патогенезі комплексної травми та межового розладу особистості, зменшенням розгалуженості нейронів у медіальній префронтальній корі пояснюють кореляції зі схильністю до зловживання психоактивними речовинами та хроніфікацією травматичного досвіду.

Нейропластичність – ключ до зцілення й відновлення після психологічної травми. Коли фахівці розглядають обумовлені травмувальним досвідом зміни як нейробіологічну адаптацію до подолання, а не як симптоми розладів психічного здоров'я чи навмисну саморуйнівну поведінку, вони можуть допомогти людям переглянути ці стратегії подолання, щоб краще задовольняти їхні актуальні потреби.

Отже, травматичний досвід відбивається як на фізичному рівні, так і на рівні мислення. Віддалені небажані наслідки травматичного досвіду:

- схильність до поведінки самоушкодження: порізи; припалення шкіри цигарками; провокування бійки; удари об тверді поверхні; висмикування волосся; згризання нігтів; перешкоджання загоєнню ран. Схильність до самоушкодження зазвичай спостерігається в людей, які пережили травму та / або повторну травму в дитинстві;

- саморуйнівна поведінка: переїдання; зловживання алкоголем; екстремальне водіння; інша імпульсивна поведінка без огляду на перспективу наслідків;

- суїцидальна поведінка;

- зловживання психоактивними речовинами: люди, які починають зловживати після травми, вже мали такий приклад раніше або ж мали досвід спостереження за таким досвідом як потенційно успішним, наприклад, у батьків;

- соціальне уникнення та уникнення емоційного досвіду як засіб опанувати тривогу, яка водночас сприяє закріпленню симптомів тривоги і тривожного очікування на майбутнє.

Поради з оптимізації власного психоемоційного стану

Для кращого та швидшого відновлення після психотравми слід заздалегідь набувати навички керування тригерами, спогадами та емоціями без уникнення певних способів шкідливої поведінки. Важливо не стільки те, що з нами відбувається в момент самої кризи, а те, як ми пережили цю подію або як вона закарбувалася в нашому досвіді. Насамперед, щоб навчитися конструктивно протистояти травмувальним подіям, слід усвідомити такі основні тези:

- травматичний досвід – це унікальний досвід особи, а саме її думок, емоцій та тіла поза впливом обставин травми;
- досвід травми включає не тільки загрозу фактичної смерті, серйозних травм або сексуального насильства через безпосереднє переживання травматичної події (подій), але й досвід особистого спостереження за травматичною подією (подіями), коли це стається з іншими;
- психологічна травма, пов'язаний з нею досвід мають багато форм проявів;
- стилі проживання травматичного досвіду – це реакція нервової системи, яка залежить від емоційного стану та психологічних проблем;
- прояви та емоційні реакції під час травматичної події можуть відрізнятися в залежності від соціальних, культурних особливостей та досвіду індивіда;
- ключові симптоми та прояви дистресу, пов'язаного з травматичним досвідом, охоплюють емоційну дисрегуляцію, підвищену реактивність і збудливість, когнітивні реакції, зниження концентрації та пам'яті;
- в основі патофізіології є порушення нейронних зв'язків;
- розуміння порушень процесів нейрогенезу та нейропластичності під впливом стійких психофізіологічних змін у відповідь на загрозу може сприяти обґрунтуванню змін у процесі психологічних та психотерапевтичних втручань.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

Психологічний вимір стратегічних комунікацій в умовах війни набуває особливої актуальності.

Під час комунікації з різними категоріями осіб у період воєнного стану слід враховувати низку психологічних пріоритетів, а саме:

- диференційований індивідуальний підхід та гнучке безконфліктне спілкування як основний принцип взаємодії з населенням на деокупованих територіях;
- актуалізованість захисних реакцій психіки, зокрема, таких як: заперечення, витіснення думок, ізоляція від відчуттів, регресія, реактивність;
- зорієнтованість на співпереживання, довіру та нейтралізацію бар'єрів у спілкуванні, які можуть перешкоджати продуктивній комунікації;
- уникнення ретравматизації, яку може спровокувати невдало проведене спілкування;
- продуктивність спілкування з особою, яка постраждала чи була свідком злочинів російських загарбників на території України, зумовлюється комплексом чинників: визначеними потребами та метою, наявною проаналізованою інформацією про співрозмовника, умовами та особливостями комунікації, мотивами та прогностичними моделями ефективної взаємодії.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСКУРСИВНИХ ПРАКТИК СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ПРОТИВНИКА (практичні висновки)

Галина Яворська

Політичний дискурс нашого противника визначають погрози у різній формі – від ультимативних вимог припинити розширення НАТО у грудні-січні 2021–2022 рр. і пунктирного ядерного шантажу, який то наростає, то затихає, до постійних спроб залякування України з метою примусу до капітуляції. Нереалізовані або частково реалізовані погрози залишаються чинником зловмисних інформаційних впливів і створюють безпекові ризики незалежно від факту реалізації.

Для протидії погрозам слід враховувати їхні лінгвопрагматичні особливості – орієнтованість на руйнування комунікації та відволікальну функцію умов, що висувають до адресата. Дискурс рф має типологічну подібність до кримінального, а тому умови рф до України (нейтралітет, російська мова тощо), виконують маскувальну роль. Метою погроз є не виконання умов, а залякування і примус до вигідних для шантажиста і вимагача дій.

Погрози як мовні дії спрямовані на розрив комунікації: озвучення намірів знищити Україну та сподівання рф на їхню реалізацію, трактування українського керівництва як начебто «нелегітимного», тощо, наочно демонструють російську настанову на цілковиту відмову від комунікативної взаємодії – адже мета знищення комуніканта-противника дорівнює цілі припинити спілкування назавжди. Отже, російські заяви про «готовність» до перемовин відіграють суто маскувальну функцію.

У цій ситуації простір для дипломатичного діалогу різко звужується. Для України перемовини з рф в контексті погроз утрачають сенс. Спроби західних союзників підтримувати зв'язок із рф для сприяння перемовинам, розгляд перемовин як інструменту завершення воєнних дій приречені на невдачу. Так

само неефективні спроби деяких країн (Німеччина, Франція, Туреччина) вплинути на позиції країн-противниць дипломатичним шляхом.

Риторика насильства та її ескалація в рф демонструють, що значна частина населення в рф відтворює і розвиває тези своїх політичних лідерів та пропагандистів, а офіційна пропаганда спирається на колективні інтенції громадян, що, знов таки, сприяє подальшій ескалації войовничої насильницької риторики. Спіраль наростання риторичної агресивності рф щодо України та умовного «Заходу» не завжди корелює з активізацією бойових дій і навіть, навпаки, виступає подекуди як компенсація за недосягнення рф воєнних цілей.

Під час війни мета українських мілітарних дій синхронізується із цілями стратегічних комунікацій. Українська інформаційна протидія об'єктивно спрямовується на завдання сприяти розпаду рф – із зникненням або радикальною зміною російської держави, російський політичний дискурс утратить агентивність і припинить існувати як цілісність.

«БИТВА НАРАТИВІВ» У МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ ПЕРЕДВОЄННОЇ ТА ВОЄННОЇ ДОБИ

Олена Снитко

1. Здійснюючи стратегічні комунікації з суспільством, необхідно усвідомлювати, що головною метою агресора є знищення державності України, знецінення демократичних настанов українців, їх проєвропейської та прозахідної орієнтації. Відповідно основою ідеологічної матриці стратегічних комунікацій в Україні є **наратив ідентичності**, який описує фундаментальні ознаки та цінності самобутньої та унікальної української нації, яка виборолала й захищає свою державність. Відповідно, визначеному гранднاراتиву мають бути підпорядковані всі інші проукраїнські наративи.

2. В основу українських стратегічних наративів має бути закладена ідея перемоги, яку «неможливо здобути без вирішальної битви» (Д. Золотухін).

3. Воєнна доба в Україні пов'язана з розгортанням кризових комунікацій, які передбачають використання технологій, спрямованих на діагностування, прогнозування та **управління** кризовими ситуаціями і (за можливістю) на нейтралізацію негативних наслідків кризових ситуацій. Необхідно постійно відстежувати зворотний зв'язок з реципієнтами. Рекомендується кризові комунікації побудувати за правилом Concern (стурбованість) 1 % : Action (дія) – 5 % Perspective (перспектива) – 94 %.

4. На особливу увагу заслуговує здійснення кризових комунікацій у напрямку «влада – громадяни». Влада повинна брати на себе відповідальність за розв'язання ситуації, не приховувати реальні труднощі, постійно моніторити ситуацію, звертати увагу на коментарі в соціальних мережах та вчасно на них відповідати (тобто забезпечувати двосторонній характер комунікації). Проте, не приховуючи реальний стан подій, необхідно спрямовувати увагу суспільства на позитивне розв'язання кризової ситуації (негативні приклади – ситуація з блекаутом в Україні, намагання влади «дивлячись правді в очі», зняти з себе відповідальність за подальшу долю громадян, рекомендація евакуації «в нікуди»). Необхідно дотримуватись етики та емпатії спілкування, обирати спікерів, які володіють відповідними комунікативними технологіями.

5. Рекомендується звертати увагу на тексти, в яких реалізуються стратегічні наративи. Воєнна доба потребує невеликих за обсягом текстів, у яких збалансована фактична та емоційна частини, присутній певний особистісний посыл («Звертайтеся до людей і кожного з них!»).

6. Кризова ситуація, яку переживає суспільство під час воєнної доби, масово виводить на авансцену специфічні тексти, в яких реалізуються найголовніші стратегічні наративи, які підтримують моральний дух громадян – креолізовані (мультимодальні) тексти з високим ступенем сугестивності, які транслюються через класичні та нові медіа, соціальні мережі, поєднуючи різнокодову інформацію (вербальний, візуальний та музичний текст). Ці тексти забезпечують ефективний сугестивний вплив на суспільство і транслюють наративи, емоційно насичені описом.

7. Високий ступінь невизначеності буття в період воєнної доби активізує в інформаційному просторі вплив у формі «передбачень» (тарологів, астрологів, екстрасенсів). Ця форма є традиційною для здійснення сугестивного впливу на людину, проте в ситуаціях кризових комунікацій за її допомогою досягається швидкий ефект позитивізації емоційно-психологічного стану людини, нейтралізації важкого для психіки стану невизначеності. Тексти так званих «передбачень» транслюють важливі стратегічні наративи, проте позиція авторів текстів має залишатися у фокусі уваги страткому.

ЯК ЗАСТОСОВУВАТИ ІСТОРИЧНІ ЗНАННЯ ДЛЯ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОГО СТРАТКОМУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Олександр Іванов

Історичні фактори опосередковують сутність російської державної дійсності, архаїзують її, а історична наука рф являє собою повноцінний інструмент для реалізації її експансіоністських цілей. У зв'язку з цим очевидно, що історичні чинники виступають вкрай важливими для оцінювання впливу російського фактору на безпекове середовище як світової спільноти, так і окремих держав (насамперед України). Також вони мають безпосередньо застосовуватися під час конструювання й реалізації заходів зі стримування росії як держави-агресорки. Основними напрямками використання історичного матеріалу для цих цілей є такі:

- проведення аналогій для оцінювання безпекової ситуації та прогнозування її подальшого розвитку;
- з'ясування сутності державно-владної системи рф з метою впливу на її окремі компоненти;
- здійснення контрпропагандистської діяльності серед цільових аудиторій для зниження рівня сприйнятливості до російських міфологем;
- інформаційне сприяння відцентровим рухам російських національних груп шляхом донесення до них історичної правди

щодо російської експансії;

- формування стратегій із деокупації окремих територій України;
- популяризація образу росії як держави-агресорки серед широких кіл міжнародної спільноти.

Поряд із цим, слід підкреслити необхідність постійного моніторингу російських історичних наукових видань і медіаконтенту. Відображені в них акценти значною мірою відбивають тенденції державної політики росії, у тому числі експансіоністської. Для цього необхідно залучати представників української історичної науки, які зможуть виявити загрозливі мотиви в таких виданнях і поставити до відома представників компетентних органів влади для невідкладного вжиття заходів реагування. За таких умов можливе досягнення випереджального ефекту в стримуванні російської агресії.

Узагальнення історичного досвіду російської експансії в різних країнах дозволяє виділити й такі основні аспекти, які слід неодмінно враховувати в ході стримування російського фактора у вітчизняних реаліях:

- залучення позитивного і негативного історичного досвіду, зокрема врахування архаїзованості державно-владної системи росії й, відповідно, методів її експансіоністської діяльності;
- висвітлення чергових проявів російської експансії щодо України в засобах масової інформації, як цілком очікуваних, з тим, аби кремлівська влада бачила готовність української сторони до протистояння вчинюваним нею деструктивним заходам;
- виявлення потенційних союзників, які можуть сприяти реалізації російських загарбницьких планів, та переорієнтація їхніх намірів шляхом висвітлення історичної практики кремля з усунення непотрібних сателітів;
- формування у вітчизняному суспільстві «розумного» ставлення до росії та до її місця в історії;
- під час висвітлення в засобах масової інформації процесів зміцнення оборонного потенціалу України акцентувати увагу не лише на закордонній підтримці в цьому напрямі, а й на власному внеску українського уряду;
- у виступах вищого політичного керівництва, особливо на

міжнародній арені та в засобах масової інформації, уникати закликів, які ймовірно можуть спровокувати росію відкрито позиціювати себе як агресорку (наприклад, як спадкоємицю монголо-татарської держави);

- представники української влади і громадянського суспільства повинні стати партнерами, а не конкурентами в боротьбі за вплив на формування громадської думки щодо російської агресії;

- ефективне використання наявного потенціалу вітчизняних військових формувань і правоохоронних органів у напрямі розбудови військово-цивільного співробітництва;

- перемикання уваги російської влади на реальні та потенційні внутрішні загрози припинення власної державності (зокрема, «депресивні регіони»);

- підбурювання населення тимчасово окупованих територій до систематичного спротиву окупаційній владі (зокрема, через образ лідера індійського протистояння англійській колоніальній адміністрації М. Ганді);

- регулярне посилення систем кіберзахисту, зокрема у вітчизняних органах державної влади і на підприємствах критичної інфраструктури;

- сприяння остаточному утвердженню на міжнародній арені іміджу росії як держави-агресорки в контексті прояву історичних закономірностей.

Випадки відкритого вторгнення росіян до країн, що становлять для них експансіоністський інтерес, доводять потребу в унеможливленні обмеження доступу країн світу до відомостей про факти російської агресії з тим, аби вони мали змогу належного реагування на них. Ресурс діяльності із забезпечення такого доступу має полягати в наведених нижче таких основних напрямках:

- блокування інформаційних атак рф із привертанням уваги світової спільноти до інших альтернативних фактів;

- узгоджена діяльність світових засобів масової інформації з донесення до міжнародної спільноти відомостей про факти російської агресії через їх постійне розміщення на перших шпальтах видань як термінових;

- використання можливостей громадянського суспільства

для здобуття відомостей про реальну політику рф щодо потенційно вразливих територій;

- викривальна діяльність щодо змісту промов російських можновладців на предмет приховування фактів окупації чи підготовки до неї;

- спрямування міжнародними організаціями офіційних моніторингових місій до місць потенційної чи «повзучої» російської окупації (Молдова, Грузія та ін.), широке висвітлення засобами масової інформації перебігу їх діяльності, а також фактів перешкоджання їй з боку проросійських сил;

- систематичне виявлення фактів розроблення росією потенційних сценаріїв приховування факту агресії чи здійснення з цією ж метою провокацій щодо країни, яка становить експансіоністський інтерес, з тим, аби напад був замаскований під «захист».

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАРАТИВНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Наталія Слухай

1. Рекомендації щодо просування українських патріотичних наративів: популяризація перемог українських воїнів (популяризація успіхів воєначальників, подвигів героїв, світлини форм спротиву на окупованих територіях, демонстрація розбитої техніки на Хрещатику, – добре. Можна також широко обговорити сторінки героїчної історії українства, історичний контекст назв українських батальйонів, провести конкурси на девізи, позначки, пісні; можна набагато ширше дати інформацію про волонтерські результативні рухи (як «Рідний край» в селі Трипілля Обухівського району); добре, що з'явилися борди подяки, як в місті Ірпінь борд на подяку Б. Джонсону «Світ відважних людей»; можна створювати такі ж борди з популяризацією героїв війни, також волонтерів (простих людей-патріотів), спонсорів перемоги. Фіксуємо коректне широке використання кодів українства, зокрема:

- постійна позитивна самопрезентація: *ми – класні, українці – неперевершені, нація незламних*;

- залучення сакральних сутностей (Мавки, відьми);

- створення різноманітних мистецьких форм: патріотичних муралів, як «Час змін» Володимира Маджоса на Нижньому Валу в Києві; інсталяції, як «Застрелись!» – на бульварі Шевченка в Києві;

- впровадження мистецьких проєктів. Наприклад: Медіатека мистецтв – проєкт Міністерства культури та інформаційної політики України;

- просування міського арту: ікони у бомбосховищах (як у Лани Овчиннікової), розписаний «Потяг до перемоги», оприлюднені в ЗМІ авторські молитви, листи, музпубліцистика, також професійні й аматорські малі форми віршових та прозових творів (як стендап рівненських коміків).

Окрему увагу слід приділити мемам як засобу активації соціопсихічних домінант, підживлення кореневих інстинктів (як «*А вам казали: – Не на, а в Україну*» (в українську землю), меми групи «*Вони ходили по копаному*» та подібні). Подальшої розбудови потребують меми з домінантами любові до рідної землі, патріотичності хлібороба, гуманізму українця (меми групи «*Дрон, збитий банкою з огірками*»), гідності, хоробрості, заощадливості, перспективного мислення.

Розвинення потребує блок засобів нейролінгвістичної генези: сегментна ідентифікація: *хто не поділиться відео, той не українець* (за умови справді цінного контенту, як терапевтичний мультимедійний контент *Прийшла українка до Бога*), мислевіруси: *не друга, а двадцять друга армія світу*; трюїзми: *добро переможе зло, як світло темряву*; слогани – ідеологеми: *нікогда мы не будем братьями*; *росія – спонсор тероризму, росія – країна-терористка*; *росія – країна-агресорка*.

Розбудови потребують форми залучення членів соціуму до активності сфери персонального внеску в перемогу: до кібервійськ, спонсорської діяльності, інформування про напрямок руху дронів і ракет.

Основним для впровадження вважаємо дискурс самопрезентації: «*Україна – демократична європейська країна, яка сьогодні*

дні зі зброєю в руках боронить свою ідентичність, землю, етнокод і генофонд, а також світові цінності».

2. Рекомендації щодо пояснення та нівелювання російських агресивних наративів:

- широко коментувати у ЗМІ російську сфальшовану мовно-когнітивну продукцію: концепти «руський мір», «глибинна держава», «СРСР-2», «СВО», «друга армія світу», «принижена росія», «похабний мир», «руський геополітичний код», подібні. Через зміст концептів пояснювати і нівелювати чужі дискурси самопрезентації: Росія – начебто «гравець першого ешелону на світовій арені, який за правом сильного вимагає перегляду світового порядку, геополітичного перерозподілу, зокрема, знищення України та приєднання захоплених земель до імперії»;

- продовжити впроваджувати у мовленні засоби нейролінгвістичної генези: як написання слів з малої літери замість великої: *путін, росія*;

- використання етнофолізмів: *рашисти, московіти, москолота* – це є засобом позбутися негативних емоцій; використання безреферентних імен розмовної мови і просторіччя: *кримський міст «всьо»* і подібних; кружляння навколо денотату, деномінація події: *сталася бавовна, якийсь хлопок, недопалок упав, хтось поцілив у кораблі*; фонографічні та граматичні викривлення: *чмобікі, на росії*; водночас зважити на справедливе зауваження О. Данілова щодо недоцільності широкого вживання фентезійних перифразів – етнофолізмів (*свинособаки, орки*), – це не вкарбовує в історичну пам'ять народу образ агресора, а є просто тимчасово актуальним образом;

- не використовувати надто часто прийом зламу модально-часового континууму (*ми вже перемогли*), тому що потім соціум справедливо вимагає пояснень;

- треба широко інформувати про хронічно-сакральну домінанту російської агресії, критично коментувати її (залучення елементів шаманізму, використання хронічно-сакрального потенціалу символів і цифр, сакральних дат), порівнювати з фольклорним контентом росіян, чужим для українців;

- продовжити коментарі постколоніального спадку в Україні, дії (як перейменування об'єктів) із завданням позбутися цього спадку;

- коментувати і висміювати фейки, ширше інформувати про ліквідацію ботоферм і про зміст наративів, які просували ботоферми.

3. Рекомендації щодо усунування наративів сумнівів у перемозі, позиціонування послаблення позиції України (у протистоянні, на світовій арені і таке інше). Фіксуємо коректне оприлюднення і коментарі позицій лідерів Угорщини, Сербії, а також азійських країн російського блоку; поодиноких актів протесту або актів вандалізму, як розмальовування в Сербії муралу Лесі Українки символом Z; оцінки («надцинічно»), на яку заслуговує визнання Британською асоціацією ілюстраторів кращим малюнком року малюнка росіянки Хохлової на тему посттравматичної реакції української біженки на голосні звуки. Ці факти коректно виглядають поодинокими щодо інформації про широкий фронт підтримки України світовою спільнотою.

Тож основне завдання цих наративів – знизити рівень тривожності та страху, просувати думку про неминучу перемогу і про те, що цю думку масово розділяє українська спільнота (позиціювати постійне перебування в столиці посольств, лідерів багатьох країн, митців (як художники – канадійка Іванка Сьолковська (місто Буча), Сандер Келлі з Каліфорнії (місто Ірпінь), британський художник андерграунд Бенксі, який створив 7 графіті в містах Київ, Ірпінь, Бородянка, швейцарський художник Геррі Хофштеттер, котрий створив новорічні світлові шоу в місті Києві та інші).

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

1. Дискурс рф щодо України має типологічну подібність до кримінального і орієнтований на руйнування комунікації та відволікальну функцію умов, що висувають до адресата. Тому умови, висунуті рф до України (нейтралітет, російська мова, перемовини тощо) виконують маскувальну роль.

2. Історичні чинники вкрай важливі для оцінювання впливу російського фактора на безпекове середовище як світової спільноти, так і окремих держав. Вони мають безпосередньо застосовуватися під час конструювання і реалізації заходів зі стримування держави-агресорки.

3. Необхідний постійний моніторинг російських історичних наукових видань і медіаконтенту, що значною мірою відбивають тенденції

державної експансіоністської політики росії. Треба залучати представників української історичної науки, які зможуть виявити загрозливі мотиви в таких виданнях і поставити до відома представників компетентних органів влади для невідкладного вжиття заходів реагування. За таких умов можливе досягнення випереджального ефекту в стримуванні російської агресії.

4. Наративні комунікації мають розвиватися за трьома напрямками: (1) просування наративу ідентичності, що описує фундаментальні ознаки та цінності української нації, яка виборола й захищає свою державність; (2) пояснення і нівелювання російських агресивних наративів; (3) усунування наративів сумнівів у перемозі України.

5. Воєнна доба потребує специфічних текстів: невеликих за обсягом, зі збалансованими фактичною та емоційною частинами, певним особистісним посилом («Звертайтеся до людей і кожного з них!»), з високим ступенем сугестивності. Ці тексти мають транлюватися як класичними, так і новими медіа, що поєднують різнокодову інформацію (вербальну, візуальну, музичну). Важливо використовувати різноманітні мистецькі проекти в публічному просторі, які також, окрім естетичного, повинні давати людям позитивний, життєствердний сигнал та відчуття свободи.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ росії ПРОТИ УКРАЇНИ

Олександр Леонов

У сучасному світі будь-яке протистояння між державами характеризується інформаційним супроводженням, тобто інформація виступає як неконвенційний вид озброєння, що може застосовуватись як самостійно, так і в комплексі з проведенням традиційних бойових дій. При цьому соціальні інтернет-мережі відіграють значну роль у поширенні контенту та виступають механізмом політичного маніпулювання. Інформаційна зброя, і її використання в соціальних інтернет-мережах зокрема, стала вагомим та вирішальним фактором під час ведення бойових дій. Широкомасштабна агресія з боку російської федерації характеризується активним здійсненням спеціальних заходів впливу інформаційного характеру з використанням соціальних інтернет-мереж та інших сучасних засобів комунікації.

Фейкові новини, що поширюються у віртуальному просторі, мають на меті маніпулювати почуттями аудиторії, підриваючи будь-який потенціал для колективних дій. Такого роду інформація загрожує демократичному процесу різними способами та спрямована на результат, що суперечить волевиявленню народу [3]. Під час проведення інформаційних операцій населення зазвичай виступає в ролі об'єкта маніпуляцій, на якого спрямована велика кількість дезінформації та фейкових новин. Основними індикаторами, що вирізняють фейкові новини є: невідоме джерело, маніпулятивний заголовок новини, емоційне забарвлення тексту, відсутність посилання на першоджерело. Російські інформаційні кампанії, розроблені в рамках певної воєнної операції, включають інформаційні загрози й наративи. Поширення неправдивої інформації та фейків характеризується:

- активним залученням публічних осіб;

- автоматичним створенням фейкових акаунтів у соціальних інтернет-мережах;
- створенням телеграм-каналів для поширення дезінформації.

Однією з форм інформаційної зброї є пропаганда та дезінформація, які можуть створювати віртуальну картину для зміни реальності, спотворювати систему людських цінностей, маніпулювати морально-психологічним станом населення противника. Наразі інформаційна зброя застосовується як ефективний засіб інформаційної політичної війни для досягнення цілей окремої нації з або без прямого воєнного вторгнення.

Метою поширення дезінформації в інформаційному просторі є:

- введення в оману конкретної людини або групи людей (навіть цілого народу);
- маніпулювання свідомістю;
- створення бажаної громадської думки.

Дезінформація використовується задля руйнування довіри, підірвання морального духу, погіршення інформаційного простору шляхом поширення фейкових новин [4]. Однак, розуміння важливих властивостей фейкових новин мінімізує руйнівний вплив пропаганди та дезінформації, тому для протидії слід використовувати підхід, який адаптується до різних груп людей і цільової аудиторії. Для ефективної протидії дезінформації необхідно вживати наступні заходи, що забезпечать ефект в коротко- та довгостроковій перспективі [2]:

1) систематичний аналіз впливу дезінформації на громадян і рівень їхньої довіри до влади, включаючи інструменти для відстеження контенту та новин у різних країнах, порівняння їх між собою. Такий аналіз дасть цілісне розуміння ефективного реагування на пропаганду. Детальний аналіз медіасередовища дозволить виявити кампанії з дезінформації та зрозуміти джерела інформування громадськості. Системний аналіз повинен містити моніторинг соціальних інтернет-мереж та визначення тенденцій і особистостей, популярних серед поляризованих соціальних груп, які можна залучити для створення довіри;

2) забезпечення якості ЗМІ шляхом регулювання політичної реклами, виправлення медіапомилки і створення ефективних

регуляторних інституцій;

3) нові агенції та нова співпраця. Практичним прикладом протидії пропаганді є створення в Україні Центру протидії дезінформації РНБО України. Створення відділу стратегічних комунікацій також є ефективним способом боротьби з дезінформацією;

4) виявлення дезінформації шляхом розслідування пропаганди у співпраці з міжнародними організаціями (Global Witness, Transparency International) та руйнування міфів для аудиторії з критичним мисленням, сприйнятливої до аргументів, які засновані на правдивих фактах. Рекомендується використовувати технології для автоматизації перевірки фактів, пошуку автоматизованих чат-ботів, навчання медіафахівців;

5) підвищення медіаграмотності населення, що передбачає навчання споживачів інформації виявляти фейкові новини. В Україні діють пілотні проєкти, зокрема IREX, який використовує нові методи для викриття дезінформації за межами академічного середовища [1].

В умовах широкомасштабної агресії проти України російська федерація, окрім здійснення маніпулювання свідомістю власного населення та українців, що має на меті дестабілізувати внутрішню ситуацію в Україні і створити паніку серед населення, проводить певні інформаційні кампанії, орієнтовані на конкретну цільову аудиторію, зокрема на США та країни ЄС, використовуючи найпопулярніші соціальні мережі й месенджери (фейсбук, твіттер, інстаграм, ВКонтакте, телеграм тощо). Інформаційна політика таких кампаній супроводжується дезінформацією, відвертими фейками, маніпулюванням інформацією та спрямована на дискредитацію української влади.

З іншого боку, інформаційна вразливість у соціальних інтернет-мережах може й повинна використовуватися в інформаційних заходах впливу, що здійснюються в інтересах забезпечення національної безпеки нашої держави. Тобто актуальним питанням, що потребує розв'язання, є дослідження можливостей відповідних державних органів у контексті політичного маніпулювання на основі наявних інтернет-технологій. Створення заходів протидії у глобальній інтернет-мережі є необхідною передумовою для успішного протистояння інформаційним опера-

ціям противника. Ефективність таких заходів забезпечується одночасним та безперервним виконанням двох функцій:

- виявлення ознак політичного маніпулювання противника в соціальних інтернет-мережах;
- здійснення безпосереднього впливу на користувачів інтернет-середовища за допомогою проведення інформаційно-психологічних операцій.

Під час реалізації першої функції необхідно з'ясувати, хто є суб'єктом політичного маніпулювання, місце проведення (де саме відбувається процес, яка соціальна інтернет-мережа застосовується) та ким (чим) є об'єкт маніпуляцій (політичний діяч, партія, організація чи група людей).

Друга функція полягає у використанні соціальних мереж в інформаційному середовищі для просування вигідних державі наративів, донесення правдивої інформації до внутрішньої та зовнішньої аудиторій щодо подій, які відбуваються в Україні, здійснення когнітивного впливу на користувачів (здебільшого росіян) з метою зміни їх пасивного ставлення до політики, що проводить рф, та спонукання до адекватного реагування на події, які відбуваються внаслідок прийнятих у кремлі політичних рішень.

Література

1. Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність. *Сайт Міністерства освіти і науки України*, 03.03.2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vivchaj-ta-rozriznyaj-infomedijna-gramotnist-v-osviti-vidkrito-konkurs-dlya-vchiteliv>.
2. Ablazov I., Demenko O., Leonov O., Mokliak S., Khamula S. Information Weapons within the Interstate Struggle in the XXI Century. *Amazonia Investiga*, 2022. № 11(52). P. 269–277. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.52.04.29>.
3. Loveless M. Information and Democracy: Fake News as an Emotional Weapon. *Democracy and Fake News*. Routledge, 2020. P. 64–76.
4. Lucas E., Pomerantsev P. Winning the Information War. Techniques and Counter-Strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe. Washington: The Center for European Policy Analysis. 2016. URL: <https://cepa.org/article/winning-the-information-war>.
5. Prier J. The Command of the Trend: Social Media as a Weapon in the Information Age. *School of Advanced Air and Space Studies*. Air University

Maxwell AFB United States. 2017. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1039253.pdf>.

6. Thomas T.L. Information Weapons: Russia's Nonnuclear Strategic Weapons of Choice. The Cyber Defense Review. *Information Operations / Information Warfare*, 2020. Vol. 5, № 2. P. 125–144. URL: <https://www.jstor.org/stable/26923527?seq=1>.

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ДИФУЗИЮ ІННОВАЦІЙ У ПРОЦЕСІ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ (НАРАТИВІВ) В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

*Олександр Войтко,
Володимир Рахімов*

Останніми роками стрімкий розвиток і широке використання соціальних медіаплатформ докорінно змінили як спосіб поширення й обміну інформацією, так і розповсюдження інновацій. Соціальні медіаплатформи (фейсбук, твіттер, інстаграм та інші) створюють середовище, в якому новини, думки, тенденції та інновації можуть швидко досягати широкої аудиторії. Подібна простота обміну інформацією прискорила процес дифузії, дозволяючи ідеям та інноваціям швидко поширюватися серед людей і спільнот.

Теорія дифузії інновацій, вперше запропонована Е. Роджерсом, забезпечує основу для розуміння того, як нові ідеї, технології або практики поширюються в соціальній системі [1]. Ця теорія визнає роль каналів комунікації, соціальних мереж та індивідуальних особливостей користувачів у формуванні процесу дифузії. Однак поява соціальних медіаплатформ додала явищу дифузії нової динаміки та складності.

Широкий спектр застосування дифузії інновацій в маркетингу для просування різних типів товарів дає можливість використати цей інструментарій для дослідження та вивчення дифузії інновацій задля поширення інформації в соціальних мережах, реалізації державного наративу, консолідації громадян у забезпеченні безпеки держави тощо.

Для моделювання процесів поширення інформації (нарративів) в соціальних мережах з використанням дифузії інновацій необхідно розв'язати низку завдань:

- вивчити фактори, що впливають на дифузію інновацій у соціальних медіаплатформах;
- визначити роль соціальних мереж у прискоренні або гальмуванні процесів поширення інформації;
- дослідити закономірності та динаміку впровадження інновацій у соціальних мережах для ефективної реалізації державного нарративу;
- проаналізувати поширення інновацій для окремих осіб, організацій та суспільства в цілому, тобто визначити основні цільові аудиторії.

Пропонуємо **рекомендації** для розроблення стратегій просування стратегічного державного нарративу та діяльності з прийняття рішень щодо коригування заходів державної інформаційної політики:

1. Зробіть низку кроків для впровадження стратегічного державного нарративу:

- визначте першопрохідців (новаторів) і лідерів думок (ранніх послідовників) у соціальних мережах. Їхній вплив на цільові аудиторії дозволить сформуванню довіри до інновації та прискорить її поширення;
- створіть цікавий контент, який буде резонувати з інтересами цільових аудиторій;
- аналізуйте контент соціальних мереж. Це дозволить отримати цінну інформацію про вподобання аудиторії, популярні теми та ключові меседжі, що сприятиме адаптуванню вашої комунікативної стратегії й дасть можливість долучатися до відповідних дискусій;
- активно взаємодійте з аудиторією, зокрема відповідайте на коментарі, запитання, беріть участь у дискусіях. Це сприяє формуванню почуття спільноти й заохочує користувачів ставати захисниками наданої вами інформації, поширювати її;
- формуйте довіру наданням точної та перевіреної інформації. Це забезпечить довгостроковий успіх у поширенні інформації.

2. Здійснюйте регулярний моніторинг та аналіз ключових показників ефективності ваших комунікацій (охоплення, залучення, поширення), що надає цінну інформацію для оптимізації стратегій поширення інформації, покращення якості контенту і посилення майбутніх зусиль з поширення інновацій.

3. Використовуйте візуальні інтерактивні елементи (інфографіку, відео, інтерактивні функції) для просування ваших інновацій у соціальних мережах. Це полегшить сприйняття інформації та забезпечить її розповсюдження.

Література

1. Роджерс Е. Дифузія інновацій. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 592 с.

ЯК ФОРМУВАТИ КОНТЕНТ ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ФАХІВЦІВ БЕЗПЕКОВИХ І ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Наталія Кудрявцева

Офіційні сторінки в соціальних мережах – важливий вимір інформаційної діяльності безпекових і державних інституцій. Попри те, що окремі сторінки були створені ще у 2011–2012 (деякі – у 2014) рр., проте особливої актуальності серед населення вони набули лише останнім часом. Контент-аналіз довів, що найбільшою популярністю для публікацій органів сектору безпеки й оборони користуються Facebook, Youtube, Twitter (X), Instagram, Telegram.

Для ефективніших комунікацій безпекових і державних інституцій з громадськістю пропонуємо такі **рекомендації**:

- посилання на сторінки в соціальних мережах повинні розміщуватися на офіційному сайті інституції поряд із налаштуваннями мови сторінки або контактами для зв'язку. Це пришвидшить пошук інформації та мінімізує кількість випадків відвідування фейкових сторінок суб'єктів державних і безпеко-

вих інституцій, що мають схожу назву та створені зловмисниками з метою дезінформації населення;

- необхідно висвітлювати не усі події, а лише ті, що мають суттєве значення для діяльності інституції чи є резонансними для суспільства;

- важливою є готовність суб'єктів безпекових і державних інституцій комунікувати з громадськістю у режимі 24 / 7;

- постійно інформувати населення у плановому режимі (для прикладу, навіть 24 лютого 2022 р. в телеграм-каналі СБ України надавалася інформація про затримання військовослужбовців РФ, розвінчувалися ворожі фейки, трансливався порядок дій під час обстрілів і роботи тривожної сирени; у телеграм-каналі ДСНС України надавалася інформація про ліквідацію пожеж, систему оповіщення та евакуації населення, а також щодо ліквідації наслідків обстрілів);

- забезпечити роботу альтернативних джерел інформації, що є доступними для громадян і можуть використовуватися для висвітлення офіційної інформації інституції;

- забезпечити ідентичність інформації на різних інформаційних платформах органу; в ідеалі – визначити уповноважену особу, відповідальну за розміщення тотожної інформації в соціальних мережах та на офіційному сайті інституції;

- своєчасно реагувати на коментарі чи запитання громадян у соціальних мережах під офіційними публікаціями органу; в разі наявності позитивних коментарів відсутність зворотного зв'язку не є сприятливим фактором для подальших комунікацій, у випадку негативних – призводить до знецінення позитивного іміджу суб'єктів безпекових і державних інституцій.

Громадянам слід пам'ятати, що ворог постійно здійснює велику кількість кібератак та нарощує спроби несанкціонованого доступу до всіх джерел офіційної інформації нашої держави, а тому варто зіставляти інформацію безпекових і державних інституцій у соціальних мережах з інформацією, що розміщена на офіційних ресурсах.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З НАПИСАННЯ ТЕКСТОВОГО ПОВІДОМЛЕННЯ, СПРЯМОВАНОГО НА КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ «ФЕЙСБУК»

*Юрій Міхєєв,
Михайло Павленко,
Ольга Грищук,
Ірина Латко,
Оксана Критенко*

Сьогодні соціальні мережі є одним із найефективніших засобів розповсюдження інформації серед визначеної ЦА в межах виконання завдань зі стратегічних комунікацій. Це пов'язано з тим, що в будь-який час, фактично в онлайн-режимі фахівці, які розповсюджують інформацію, можуть взаємодіяти з ЦА у зручному форматі, а головне – часі [2, с. 23].

Враховуючи можливості соціальних мереж та доступність до них більшої кількості користувачів, соціальну мережу «Фейсбук» визначено як доцільну для здійснення заходів інформування населення, що знаходиться на тимчасово окупованій території України.

Для інформування ЦА повідомлення на сторінках «Фейсбук» подається у вигляді тексту та (або) зображення. Сприймання опублікованого матеріалу користувачами залежить від багатьох факторів, головним із яких є якість текстової частини повідомлення.

Для створення публікації в соціальній мережі спочатку необхідно усвідомити мету з якою здійснюється інформування, після чого вивчаються характеристики ЦА. Якщо мета за змістом містить дії, які має виконати ЦА, то текстове повідомлення обов'язково повинне спонукати ЦА до цих дій.

За результатами вивчення характеристик ЦА отримуються додаткові відомості про вік, рівень освіти, ментальні особливості, район проживання, уподобання та інші. Отримані відомості допоможуть під час написання тексту правильно обрати слова, фрази, вислови для досягнення встановленої мети інформування.

Текст повідомлення зазвичай має містити інформацію про

подію. За стилістикою має виглядати як розповідь та складатися за такою структурою: *вступ, основна частина, прикінцева частина*. Вступ має привернути увагу ЦА, зацікавити її. Текст у вступі має бути написаний в тому стилі, у якому ЦА звикла отримувати щоденну інформацію. При цьому враховується:

- мова, якою розмовляє ЦА;
- вирази, притаманні тому регіону, де проживає ЦА;
- освітній рівень ЦА, культура та інші відомості, отримані за результатами аналізу ЦА.

Для привернення уваги користувачів соціальної мережі можна використовувати:

- слова-маркери, які є загальноживаними та використовуються в різних сферах життя. Наприклад: «Стало відомо про непоганий *стартап*». Разом з тим, не слід зловживати словами-маркерами і перенавантажувати текст зайвою інформацією у вступі;

- дієслова, які асоціативно викликають емоції у ЦА. Наприклад, дієслова, що викликають негативні емоції: *зруйнувати, знищити, ховати*. Дієслова, що викликають позитивні емоції: *народити, перемогти, отримати*. Результати спостереження за реакціями ЦА в соціальних мережах свідчать про те, що слова, які несуть негативну тональність, зацікавлюють ЦА більше;

- сталі фрази, висловлювання, які надалі характеризують подію у потрібній тональності. Наприклад вислів: «Аби не розчаровуватися, не слід зачаровуватися». Вислів має опосередковано підводити ЦА до події, яка буде зазначена в основній частині тексту.

Як виключення, привернення уваги ЦА також може бути здійснено без використання додаткових прийомів (слів) у разі, якщо подія, про яку повідомляється, вже є сенсаційною. Приклад таких подій: застосування зброї масового ураження, загроза епідемії, героїчні вчинки, загибель чи вчинки відомих людей, тощо. В такому разі текст може починатися із самої події із застосуванням слів-підсилювачів емоцій. За обсягом вступ має бути поданий одним або двома реченнями.

Основна частина є логічним продовженням вступу та має розкрити зміст події із зазначенням основних деталей про неї. Класична схема подання події має послідовно складатися з еле-

ментів, які відповідають на такі запитання: коли сталася подія? хто є головним об'єктом у події? на яку дію вказує дієслово? хто є суб'єктом повідомлення? де сталася подія? Наприклад: «Вчора окупанти обстріляли підрозділи Збройних Сил України у Слов'янську», або теж саме «Вчора у Слов'янську окупанти обстріляли підрозділи Збройних Сил України».

Ступінь зацікавленості ЦА повідомленням залежатиме від того наскільки новина актуальна. Тобто повідомлення має містити відомості про подію, яка сталася сьогодні або вчора. Далі зацікавленість ЦА втрачається. Якщо новина актуальна, наприклад, подія сталася вчора або декілька годин тому, але ще не набула масштабного поширення, то не обов'язково зазначати час, коли це відбулося. Якщо подія відбувається періодично, то для написання основної частини можна скористатися дієсловом *продовжує*, яке розміщується після зазначення об'єкта. Наприклад: «У Мелітополі та районі окупанти продовжують відбирати запаси аграріїв».

Необхідно чітко зазначати, хто є головним об'єктом у тексті повідомлення. Для подання об'єкта в негативній чи позитивній тональності слід використовувати слова, які підсилюють у ЦА ставлення до об'єкта.

Дієслово, що використовується в тексті має однозначно та зрозуміло для ЦА характеризувати подію. Якщо головний об'єкт представлений у негативній тональності, то дієслово можна підсилити прислівником. Наприклад: «У Мелітополі та районі окупанти продовжують *по-фашистськи (безглуздо)* відбирати запаси аграріїв».

Під час написання тексту належну увагу слід приділити зазначенню місця, де відбулася подія. Якщо інформація з перших джерел про точне місце події, яка сталася, відсутня, то можна скористатися методом узагальнення. Наприклад, місто «Нова Каховка» можна замінити на «Херсонська область». Якщо подія сталася в місті, але назва вулиці не відома, можна вказати район події. Точність вказування місця події впливає на ступінь довіри ЦА до всієї інформації, яка буде зазначена в тексті. Це пов'язано з тим, що ЦА, яка проживає на території, де сталася подія, одразу виявить, що автор не орієнтується у місцевості та може решту інформації подавати як хибну. Тому для збільшен-

ня ступеня довіри до повідомлення слід використовувати прийняті у місцевості назви районів міста.

У прикінцевій частині має зазначатися інформація про те, на що ЦА має спрямовувати свої дії або ставлення. Тобто останній абзац тексту має спонукати ЦА до виконання мети. При цьому бажано використовувати слова, які мають позитивну тональність та змушують повірити ЦА у те, що дія, яку потрібно зробити, є досяжною і безпечною для самої ЦА.

Загальний обсяг текстового повідомлення залежить від ситуації та події, яка описується. Під час складання тексту слід враховувати те, що увага користувачів соціальних мереж швидко втрачається у зв'язку із постійним оновленням (поданням) інформації [3, с. 3012]. Тому текст повинен бути доступним для ЦА та не містити додаткових пояснень. Для цього також необхідно враховувати вік ЦА, дані про який отримуються під час її аналізу.

Література

1. Міхеев Ю. І., Критенко О. В. Автоматизація процесу створення матеріалів інформаційно-психологічного впливу. *Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем* : збірник наукових праць, 2019. Вип. 16. С. 165–173.

2. Yevseiev S., Katsalap V., Mikhieiev Y., Savchuk V. Development of a Method for Determining the Indicators of Manipulation Based on Morphological Synthesis. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2022. Vol. 3. № 9. P. 22–35. doi: 10.15587/1729-4061.2022.258675.

3. Pysarchuk O., Lahodnyi O., Mikhieiev Y. (2017). Statistical Analysis of the Activity of the Thematic Content on the Internet for Predicting the Development of Information Threats. *Path of Science*, 2017. № 3 (8). P. 3011–3019. doi: <https://doi.org/10.22178/pos.25-2>.

ВЕБПОРТАЛ ОРГАНУ ВЛАДИ ЯК ОБ'ЄКТ КІБЕРАТАКИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Станіслав Шептуховський

У добу інтернету держава все частіше репрезентує себе через сукупність вебсайтів, вебпорталів, інтернет-представництв органів державної влади. Їх мають та тримають в актуальному, привабливому для відвідування стані навіть найбільш утаємничені інституції, такі як СЗР України та ССО ЗС України.

Законодавство закріпило правовий звичай із розміщення офіційної інформації органів влади в інтернеті головним чином двома способами: запровадження – саме на рівні законів² – широкого кола державних та єдиних реєстрів різного ступеня відкритості і встановлення до державних органів вимог щодо розміщення на вебсайтах певної інформації. Тут найбільш красномовними є приписи Закону України «Про доступ до публічної інформації» [3], які зобов'язують (ст. ст. 3, 5, 10-1) розпорядників інформації, зокрема, суб'єктів владних повноважень, оприлюднювати деякі види інформації саме на своїх вебсайтах, а інформацію у формі відкритих даних – ще й на єдиному державному вебпорталі відкритих даних. Не менш яскравим прикладом використання владою вебсайтів для доведення офіційної інформації є припис КПК України (ч. 8 ст. 135) про те, що повістка про виклик особи, у деяких випадках (наприклад, у разі перебування особи на території держави-агресорки, тимчасово окупованій території України) публікується в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора [9].

Хакерська спільнота, зокрема та її частина, яка контролюється спецслужбами, розглядає вебсайти державних органів як об'єкт кібератак. Світлини зі світу ІТ-технологій регулярно повідомляють про те, що в певній країні «поклали» веб-сайт або «зламали» базу даних. Якщо на початку функціонування інтер-

² Наприклад, але не виключно, закони України «Про доступ до судових рішень», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно».

нету мотивація перших хакерів полягала у самоствердженні та у колективному пошуку вразливостей, наразі вона стала більш прагматичною. Факт успішної атаки може використовуватися з різною метою – зокрема для вимагання викупу (англ. *ransomware*), або ж для самореклами групи як сукупності професіоналів у сфері незаконних ІТ-послуг, спроможної подолати багаторівневий програмний захист. Відомі приклади зламу та навіть повної підміни інтерфейсу сайтів із метою заволодіння коштами ³.

З огляду на руйнівні наслідки кібератак деякі фахівці говорять про *кібервійну*. Наприклад, випадки втручання в роботу системи «Вибори» ЦВК під час виборів Президента України 2014 р., порушення роботи об'єктів критичної інфраструктури («Прикарпаттяобленерго», «Київобленерго», «Чернівціобленерго», 2015 р., підстанція «Північна» міста Київ, 2016 рік, вірус «Blackenergy», 2016 р., атака на казначейство України вірусом Killdisk, блокування роботи Мінфіну, 2016 р.). Проведені одразу після дипломатичних невдач рф щодо гарантій невступу України в НАТО кібератаки в ніч проти 14.02.2022 порушили функціонування 70 державних сайтів, зокрема: Уряду, МЗС України, ДСНС України, МОН України, Міністерства молоді та спорту України, Міністерства енергетики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства у справах ветеранів України, Державної інспекції ядерного регулювання України, Державної казначейської служби України, порталу судової влади та Єдиного реєстру судових рішень, а також порталу державних послуг «Дія».

Отже, беззаперечною є суспільна небезпечність кібератак. І для того, щоб запрацював юридичний механізм захисту людини, держави та суспільства від таких дій, необхідно встановити наявність протиправності, зокрема, кримінальної, та караності.

³ Шахраї створили на сайті, замаскованому під Урядовий портал сторінку Державні послуги онлайн та підрубку з виплати українцям грошей від ООН. Для підтвердження такого ніби то «переказу» необхідно було сплатити державне мито у визначеному розмірі. На Єдиному вебпорталі органів виконавчої влади зазначених послуг немає. При отриманні допомоги, чи переказі коштів державне мито не сплачується. Секретаріат Кабінету Міністрів звернувся до правоохоронних органів. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/sekretariat-kabinetu-ministriv-zvernulya-do-pravoohoronnih-organiv-shchodo-mozhlyvoyi-shahrajskoyi-shemi-viplat-dopomog-ukrayincyam](https://www.kmu.gov.ua/news/sekretariat-kabinetu-ministriv-zvernulya-do-pravoohoronnih-organiv).

Правові та юридичні інструменти, що можуть бути застосовані в разі кібератак на державні інтернет-ресурси:

1. Вчення про склад кримінального правопорушення дозволяє виокремити сутнісні ознаки суспільно небезпечного діяння, яке є кримінальним проступком або злочином. Диспозиції статей Особливої частини КК України, які формують механізм кримінально-правової охорони, містять доволі розлоге коло ознак, але у світлі проблематики кібератак на вебсайти державних органів хотілося б зосередити увагу лише на декількох із них: це характеристики об'єкта посягання; предмета; засобу / знаряддя та способу вчинення діяння [9].

2. Що саме, з юридичної точки зору, відбувається під час кібератаки? Залежно від конкретних обставин можна говорити про «шахрайство шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки» (ч. 3 ст. 190 КК), тероризм (хоча б він і належав до умовної категорії «кібертероризм»), або ж, і здебільшого – одне з кримінальних правопорушень, визначених Розділом XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» Особливої частини КК України. Дійсно, реалізація всіх відомих кібератак здійснена із застосуванням шкідливого програмного забезпечення (ШПЗ) та / або шляхом несанкціонованого втручання в роботу комунікаційних систем і комунікаційних мереж. І їх нібито «легко» кваліфікувати відповідно за ст. 361 та 361-1 КК України. Тож маємо засіб – ШПЗ, спосіб – несанкціоноване втручання, і навіть предмет – комунікаційні системи та мережі. Однак за ст. 361-1 караним є лише створення з метою протиправного використання, розповсюдження і збут ШПЗ, призначених для несанкціонованого втручання, але не їх *придбання*. Перелік предметів за ст. 361 КК України є чітким та вичерпним – інформаційні (автоматизовані), електронні комунікаційні, інформаційно-комунікаційні системи, електронні комунікаційні мережі, як і спосіб – несанкціоноване втручання. Все, що залишається для висновку про наявність підстав кримінально-правового реагування – переконатися, що втручання є несанкціонованим і що сайт належить до інформаційних систем,

комунікаційних систем та мереж. Однак, наприклад DDoS-атаки використовують саме загальнодоступність вебресурсу, отже кожне з окремо взятої багатомільйонної навали звернень є, суворо кажучи, санкціонованим з точки зору політики доступу.

3. Буквальне визначення вебсайту державного органу⁴ є похідним від визначення вебсайту як такого. І такого визначення ми НЕ знаходимо у спеціалізованому законодавчому акті – Законі України «Про електронні комунікації» [7]. Проте воно міститься у глосаріях двох інших законів – «Про авторське право і суміжні права» [1] та «Про електронні довірчі послуги» [6], в яких вебсайт визначається, відповідно, як «сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси вебсайту ...» та «сукупність програмних засобів, розміщених за унікальною адресою в обчислювальній мережі, у тому числі в інтернеті, разом з інформаційними ресурсами, що перебувають у розпорядженні певних суб'єктів і забезпечують доступ ... до цих інформаційних ресурсів та інших інформаційних послуг через обчислювальну мережу». Жодне з цих визначень не прирівнює сайт і систему. В першому наголос зроблено на контенті – інформація та інші об'єкти авторського / суміжних прав, у другому – на інструменті його подання, тобто на програмних засобах. Ці програмні засоби, своєю чергою, також є об'єктами авторського права, оскільки комп'ютерні програми віднесено до «електронної (цифрової) інформації» як об'єкта авторського права. За таких правових обставин виникає певний сумнів щодо того, чи є діяння з кібератаки – так званого «зламу» сайту, його блокування,

⁴ Наприклад, чинним є Положення про офіційний вебсайт та інші вебресурси Верховної Ради України, затверджене розпорядженням Голови Верховної Ради України від 31 січня 2022 року № 21, згідно з яким «вебресурси Верховної Ради України – сукупність програмних, інформаційних та медійних засобів, логічно пов'язаних між собою, що розміщені на серверах Верховної Ради України. До вебресурсів Верховної Ради України належать офіційний вебсайт Верховної Ради України, вебсайти і вебсторінки органів Верховної Ради України та структурних підрозділів Апарату Верховної Ради України, бази даних, пошукові системи та інші сервіси Верховної Ради України (які працюють окремо та як складові офіційного вебсайту Верховної Ради України, у тому числі через прикладний програмний інтерфейс у форматі відкритих даних)».

спотворення розміщеної на ньому інформації саме так званими комп'ютерними злочинами? У разі негативної відповіді підставу кримінальної відповідальності за такі діяння слід би було б шукати зовсім в іншому місці – у ст. 176 КК України «Порушення авторського права і суміжних прав». Однак найменування статті є більш широким за диспозицію, за якою переслідуються, зокрема, незаконні відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм, а так само «інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі». Відзначимо, що «інше умисне порушення» як форма вчинення кримінального правопорушення не задовольняє вимогу юридичної визначеності, або ж якості законів, яку Європейський суд з прав людини розглядає в контексті основоположних прав людини (наприклад, п. 186 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Промислово-фінансовий Консорціум “Інвестиційно-металургійний союз” проти України» [14] – «принцип законності передбачає, що чинні положення національного законодавства є достатньо доступними, чіткими та передбачуваними у своєму застосуванні» [13], п. 19 рішення у справі «Новік проти України» – «... закон має бути ... передбачуваним у своєму застосуванні для забезпечення від будь-якого свавілля»).

4. Крім того, застосуванню ст. 176 КК України як інструменту захисту та переслідування осіб, які вчиняють кібератаку на вебсайт державного органу, перешкоджає те, що власність держави на інформацію, або ж «інформація, яка є власністю держави» більше не є актуальною конструкцією. Інакше кажучи, інформація не є об'єктом державної власності. Слід відзначити, що Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [5] оперує категорією «державні інформаційні ресурси», щодо яких (як і щодо інформації з обмеженим доступом), в інформаційно-телекомунікаційних системах має застосовуватися комплексний захист та спеціальний порядок доступу. Однак, знову ж, вебсайт і телекомунікаційна система не є тотожними категоріями.

5. Оскільки вебсайт є сукупністю інформації та програмних засобів, державній реєстрації підлягають відповідні комп'ютерні програми як об'єкти авторського права, але не вебсайт в цілому.

Таким чином, застосована в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [8] категоріальна пара *кібератака – кіберзлочин*⁵ не є частинами однієї множини. Деякі кібератаки можуть не бути кіберзлочинами.

Вважаю, що, зважаючи на явну суспільну небезпечність кібератак, порівняну поширеність цього явища, принципову спроможність правоохоронної системи викривати та припиняти такі діяння, є всі підстави для криміналізації «кібератак» та чіткого визначення в законі про кримінальну відповідальність вебсайту (державних органів) як предмета кримінально протиправного посягання. Реалізація цієї мети вимагає вдосконалення дефініції вебсайту у спеціалізованих законодавчих актах.

Література

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX. *Голос України*, 2022. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>.

2. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 № 1952-IV. *Голос України*, 2004. № 142 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>.

3. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI. *Голос України*, 2011. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

4. Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 № 3262-IV. *Голос України*, 2006. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>.

⁵ Див. п. 4, п. 8 ст. 1 зазначеного Закону України: «Кібератака – спрямовані (на-вмисні) дії в кіберпросторі, які здійснюються за допомогою засобів електронних комунікацій (включаючи інформаційно-комунікаційні технології, програмні, програмно-апаратні засоби, інші технічні та технологічні засоби і обладнання) та спрямовані на досягнення однієї або сукупності таких цілей: порушення конфіденційності, цілісності, доступності електронних інформаційних ресурсів, що обробляються (передаються, зберігаються) в комунікаційних та / або технологічних системах, отримання несанкціонованого доступу до таких ресурсів; порушення безпеки, сталого, надійного та штатного режиму функціонування комунікаційних та / або технологічних систем; використання комунікаційної системи, її ресурсів та засобів електронних комунікацій для здійснення кібератак на інші об'єкти кіберзахисту»; «кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та / або яке визнано злочином міжнародними договорами України».

5. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 05.07.1994 № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1994. № 31. Ст. 286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

6. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Голос України*, № 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.

7. Закон України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 № 1089-IX. *Голос України*, 2021. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>.

8. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Голос України*, 2017. № 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Голос України*, 2012. № 90-91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

10. Кримінальний кодекс України. Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Офіційний вісник України*, 2001. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

11. Положення про офіційний вебсайт та інші вебресурси Верховної Ради України. Додаток 1 до розпорядження Голови Верховної Ради України від 31.01.2022 № 21. *Вебсайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21/22-%D1%80%D0%B3#n12>.

12. Секретаріат Кабінету Міністрів звернувся до правоохоронних органів щодо можливої шахрайської схеми виплат допомог українцям. *Вебсайт Кабінету Міністрів України*, 29.04.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/sekretariat-kabinetu-ministriv-zvernuvsya-do-pravoohoronnih-organiv-shchodo-mozhliyoi-shahrajkskoyi-shemi-viplat-dopomog-ukrayincyam>.

13. Справа «Новік проти України» (Заява № 48068 / 06). Рішення від 18.12.2008. Європейський суд з прав людини. *Офіційний вісник України*, 2009. № 62. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_442#Text.

14. Справа «Промислово-фінансовий Консорціум “Інвестиційно-металургійний Союз” проти України» (Заява № 10640/05). Рішення від 26.06.2018. Європейський суд з прав людини. *Офіційний вісник України*, 2019. № 42. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d41#Text.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

1. Російські інформаційні кампанії в соціальних мережах, що базуються на неправдивій інформації та фейках, характеризуються активним залученням публічних осіб, автоматичним створенням фейкових акаунтів у соціальних мережах, створенням телеграм-каналів для поширення дезінформації.

2. Протидія дезінформації в соціальних мережах має формуватися у коротко- та довгостроковій перспективах і включати низку кроків: систематичний аналіз впливу дезінформації на громадян та рівень їхньої довіри до влади; забезпечення якості медіа шляхом регулювання політичної реклами, виправлення медіапомилки та створення ефективних регуляторних інституцій; створення нових агенцій і розбудова нової співпраці; фактчекінгові та журналістські розслідування у співпраці з міжнародними організаціями; підвищення медіаграмотності населення.

3. Для формування проактивного контенту варто використовувати дифузію інновацій, що передбачає поступове сприйняття українських наративів і меседжів, консолідації громадян у соціальних системах.

4. Кожна соціальна мережа висуває специфічні вимоги для формування проактивного контенту. Необхідно виробляти алгоритми його створення і враховувати постійні дискурсивні зміни та інновації.

5. Нагальним є питання кримінально-правового захисту від навмисного стороннього впливу на інтернет-представництва, вебсайти, портали тощо, через які органи влади здійснюють стратегічні комунікації із громадянами. Необхідно визначити вебсайт державного органу предметом так званих комп'ютерних кримінальних правопорушень.

АНАЛІТИЧНИЙ ВИМІР СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ (PMESII-АНАЛІЗ)

Сергій Томашевський

Сучасні кризи характеризуються складною взаємозалежністю та поєднанням історичних, політичних, військових, соціальних, культурних та економічних проблем. Тому рішення, необхідні для подолання криз, також мають складний і комплексний характер. На цей час для аналізу комплексної стратегічної та оперативної обстановки НАТО використовує конструкцію PMESII, що має шість основних доменів [1].

Р – Політичний. Будь-яке об'єднання цивільних акторів, організацій та установ, як офіційних, так і неформальних, що мають владу / керують в певних географічних межах або організацій і застосовують різні форми, інструменти політичної влади та впливу. Сюди включаються політична система, партії та основні актори, а також культурні, історичні, демографічні, релігійні фактори, що формують ідентичність суспільства.

М – Військовий. Збройні сили та допоміжна інфраструктура, що створені, підготовлені, розвиваються і підтримуються для досягнення та захисту національних або організаційних цілей безпеки. Сюди включаються також аспекти внутрішньої безпеки країни.

Е – Економічний. Складається із загального обсягу виробництва, розподілу та споживання всіх товарів і послуг для країни чи організації. Сюди включається не тільки економічний розвиток країни, але й розподіл багатства.

S – Соціальний. Взаємозалежна мережа соціальних інститутів, які підтримують, надають різні можливості, культурно об'єднують окремих осіб та забезпечують участь у досягненні особистих і життєвих цілей в межах спадкових та неспадкових груп як у стабільному, так і в нестабільному середовищі. Домен охоплює такі соціальні аспекти, як релігія, структура суспільства,

правова та судова система, поліція, гуманітарна діяльність.

I – Інфраструктура. Основні об'єкти, послуги та обладнання, необхідні для функціонування громади, організації чи суспільства. Включає логістичну, комунікаційну і транспортну інфраструктуру, школи, лікарні, розподіл води та електроенергії, каналізацію, зрощення, географічне положення тощо.

I – Інформація. Вся інфраструктура, організація, персонал і компоненти, які збирають, обробляють, зберігають, передають, відображають, поширюють та використовують інформацію. Охоплює інформацію та медіакомунікації.

Основною метою комплексного аналізу оперативної обстановки є **аналіз зв'язків** – виявлення та візуалізація зв'язків між особами, організаціями й іншими акторами для кращого розуміння ситуації. Аналіз зв'язків вимагає ретельного збирання даних, виділення значних ресурсів (часових і людських) для його проведення і має три основні цілі [2]:

- знайти відповідність інтересів між акторами;
- знайти аномалії, виявивши порушені зв'язки;
- знайти нові (приховані) моделі інтересів (наприклад, у соціальних мережах).

Аналіз зв'язків проводиться за такими етапами:

I етап – створення списку акторів (окремих осіб, суспільних груп, організацій тощо) та внесення їх до матриці зв'язків;

II етап – внесення до таблиці підтверджених фактів зв'язків між акторами;

III етап – підрахунок зв'язків між акторами;

IV етап – побудова початкової діаграми впливу. На цьому етапі потрібно починати з тих акторів, які мають найбільше зв'язків. Спочатку слід виявити міжособистісні зв'язки, потім окреслити (виокремити в квадрати) територіальні зв'язки (наприклад, у межах громади), а потім – організаційні (наприклад, професійні зв'язки);

V етап – розроблення символів для позначення різних видів зв'язків акторів;

VI етап – визначення (створення) схеми ієрархії зв'язків;

VII етап – створення карти інформаційного поля. На цьому етапі виявляються ключові актори, які є основними зв'язковими між тими, хто приймає рішення, та виконавцями. Часом їх легко

встановити (якщо аналізувати діяльність певної організації або об'єднання), а іноді це потребує комплексних зусиль різних структурних підрозділів штабу, оброблення даних від різних джерел [3];

VIII етап – ідентифікація взаємовідносин та інтересів. На цьому етапі важливо визначити акторів, рівновіддалених від решти (акторів, організацій, груп, спільнот), які можуть бути визначені як незаангажовані;

IX етап – визначення «потенційного знання». Здійснення аналізу зв'язків дозволяє знайти можливі прогалини в системі взаємовідносин ключових лідерів та інших акторів, відповідно – спланувати заходи щодо перевірки цього прогнозу [4].

Таким чином, комплексний аналіз оперативної обстановки є основою для планування інформаційної операції. Відповідно до умов обстановки інформаційна картина має постійно переоцінюватися та уточнюватися, оскільки виявлення критичних вразливостей у противника може змінюватися протягом усієї інформаційної операції через інтерактивний характер війни та зміну цілей будь-якого учасника бойових дій.

Література

1. AJP-5. Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations, Edition A Version 2 with UK National Elements. NATO Standardization Office, 24.05.2019. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/971390/20210310-AJP_5_with_UK_elem_final_web.pdf.

2. ATP 3-13.1. The Conduct of Information Operations. Headquarters Department of the Army, October 2018. URL: <https://irp.fas.org/doddir/army/atp3-13-1.pdf>.

3. FM 3-05.301. Psychological Operations Process Tactics, Technics and Procedures, Headquarters Department of the Army, August 2007. URL: <https://info.publicintelligence.net/USArmy-PsyOpsTactics.pdf>.

4. Information Operations. Warfare and the Hard Reality of Soft Power / Ed. L. Armistead, Washington D.C. : Potomac Books, INC. 138 p.

СЕРВІС МОНІТОРИНГУ ТА АВТОМАТИЗОВАНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ «АТАК. ІНДЕКС»: ФІКСАЦІЯ, ВІДСТЕЖЕННЯ, АНАЛІЗ, ПРОГНОЗ

Елліна Шнурко-Табакова

У будь-яких рішеннях в галузі кібернетичної безпеки, зокрема створенні систем моніторингу, є необхідним наукове обґрунтування застосування технологій та рішень. Не є виключенням і системи моніторингу відкритих джерел, у тому числі вебсайтів та соціальних мереж. Сервіс моніторингу та автоматизованого визначення інформаційних загроз Атак Індекс (attackindex.com) створила команда, яка складається з представників технічних і комп'ютерних наук, прикладної математики, медіа, соціології, ІТ та інформаційної безпеки. Саме тому всі сучасні наукові досягнення, у першу чергу авторські [1–16], швидко імплементуються до сервісу Атак Індекс. Зокрема, сервіс використовує елементи штучного інтелекту – стеку (сукупності) технологій, що включають машинне навчання, нейронні мережі, розпізнавання образів:

- машинне навчання – тональність повідомлень, рейтингування джерел, прогнозування розвитку інформаційних динамік;
- кластерний аналіз – автоматизоване групування текстових повідомлень, виявлення сюжетів, формування сюжетних ланцюжків;
- комп'ютерну лінгвістику – виявлення сталих словосполучень та наративів;
- формування, кластеризацію та візуалізацію семантичних мереж – визначення зв'язків і вузлів, розбудова когнітивних мап;
- кореляційний і вейвлет аналіз – виявлення інформаційних операцій.

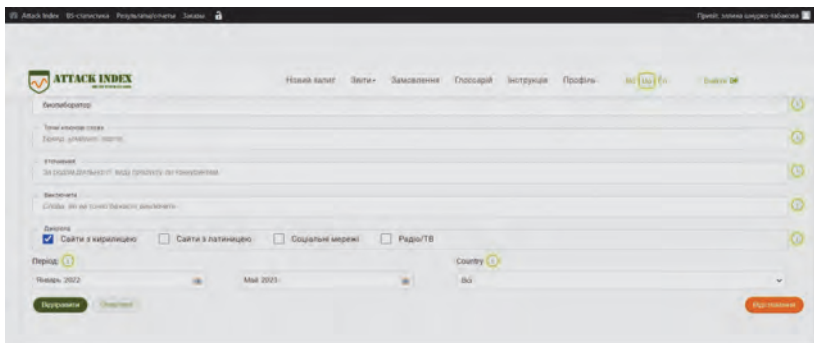
Ці технології дозволяють сервісу Атак Індекс відстежувати інформаційні процеси, формувати систему аналітичних показників, розраховувати вірогідність інформаційних операцій, визначати стабільність інформаційних ситуацій та прогнозувати їх розвиток. Автоматизований звіт Атак Індeksu економить час та

підвищує ефективність роботи аналітиків, зокрема – у формуванні даних для протидії пропаганді та інформаційній агресії рф.

Фіксація інформаційної динаміки та її відстеження

Джерела моніторингу складають понад 20 тис. сайтів кириличного та англійськомовного сегмента з понад 60 країн, а також такі соціальні мережі, як Facebook, Instagram, LiveJournal, LiveInternet, V Kontakte, Odnoklassniki, Telegram, Twitter, YouTube, Reddit, Weibo, RuTube, Medium, ArXiv, Academia. Також окремо забезпечується моніторинг теле- та радіокомпаній, їх сайтів і ютуб-каналів. У базах даних зберігаються текстові розшифрування кожної програми, що відстежується. Ретроспектива складає понад 20 років.

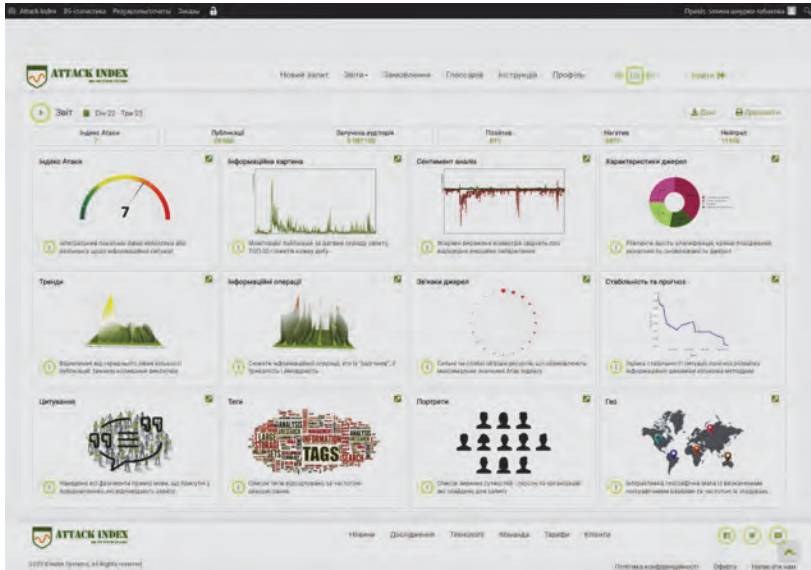
Сервіс Атак Індекс надає інформаційну динаміку щодо запиту користувача та дозволяє налаштувати його щоденне відстеження (Скриншот 1).

Скриншот 1. Налаштування та щоденне відстеження інформації сервісом Атак Індекс

Аналітичні показники

Інтерфейс сервісу Атак Індекс дає можливість отримати звіт щодо поточної інформаційної ситуації за ключовими словами в автоматизованому режимі на базі набору аналітичних показників. Версія 3.0 Атак Індекс надає користувачу автоматизований звіт із 12 розділів (Скриншот 2).

Скриншот 2. Розділи звіту сервісу Атак Індекс

1. Бал Атак Індексу (або інформаційного резонансу) та аналіз характеристики джерел, які описують тематику, власників, редакційну політику, приналежність, якість контенту.

2. Динаміка публікацій (кількість та тональність публікацій), Топ 30 сюжетів доби, кількість розповсюдження сюжету, першоджерело та повний текст відповідних публікацій;

3. Сентимент-аналіз матеріалів запиту та приклади публікацій, що віднесено до позитивних або негативних.

4. Представлена графічно активність об'єкта дослідження, тренди за умов згладжування 7 та 30 діб, а також щоденне відхилення від середнього.

5. Модеровані хвилі інформації з датами початку, тривалості та загасання виявлених штучних хвиль інформаційних операцій, Топ 5 головних сюжетів, першоджерело та Топ 10 розповсюджувачів кожного.

6. Зв'язки джерел на дату максимального інформаційного сплеску або операції.

7. Стабільність інформаційної активності, за її значенням $H > 0,6$ прогнозування. Це дозволяє надалі подальшому розробляти алгоритми прогнозування інформаційної активності.

8. Цитування, що містить фрагменти прямої мови, за запитом (понад 1 тис. цитат за запитом за останній тиждень запиту до системи).

9. Топтегів, що можуть зустрічатися у публікаціях та повідомленнях (найбільше актуально для вибору баз даних соціальних мереж), їхній рейтинг.

10. Портрети, перелік осіб та організацій, які знайдено за запитом, їхній рейтинг та когнітивна мапа їхніх зв'язків.

11. Геолокації з інтерактивною географічною мапою із визначеними географічними назвами та частотою їх згадувань.

12. Характеристики джерел та їх рейтинги у текстах публікацій за запитом.

Усі ці нововведення стали результатами продовження наукової роботи, підготовки аналітичних звітів для клієнтів та консультацій користувачів системи. Звіт Атак Індексу тепер представлений як єдиний документ або окрема його частина. Користувач має можливість відсортувати ті частини звіту, якими оперує частіше.

Стабільність і прогнозування

Розділ надає інформацію про стабільність ситуації. Значення коефіцієнта Херста, близькі до 0,5, говорять про хаос процесу. Чим ближче значення до 1 – тим стабільніший процес, майбутнє повторює минуле. Різкі стрибки коефіцієнта свідчать про наявність дуже різних неоднорідних процесів. Можливо, слід збільшувати досліджувані часові проміжки – для кращого розуміння тенденцій в активності досліджуваного об'єкта.

Розглянемо прогнозування інформаційної ситуації на прикладі запиту щодо «біолабораторій» (Скриншот 3).

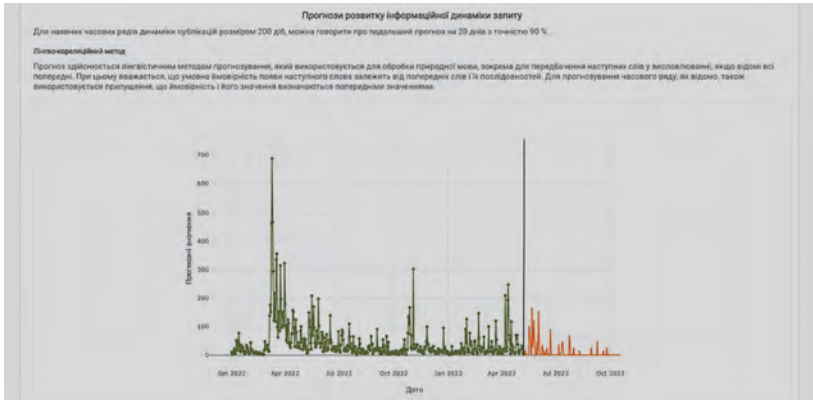

Скриншот 3. Прогнозування інформаційної ситуації за ключовим словом «біолабораторії»

Значення коефіцієнта Херста на 2023-05-09 – 0.83. Інформаційна ситуація знаходиться в області стабільності – можливе математичне прогнозування розвитку інформаційної динаміки запиту.

Лінгвокореляційний метод

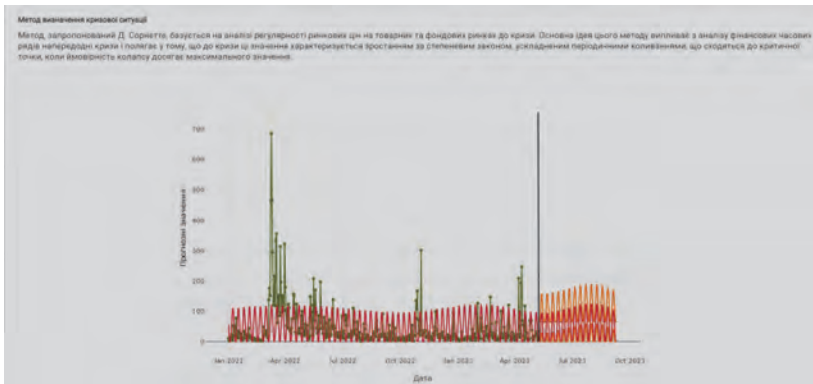
Прогноз здійснюється лінгвістичним методом прогнозування, який використовується для оброблення природної мови, зокрема для передбачення наступних слів у висловлюванні, якщо відомі всі попередні. Вважається, що умовна ймовірність появи наступного слова залежить від попередніх слів та їхніх послідовностей. Для прогнозування часового ряду, як відомо, також використовується припущення, що ймовірність і його значення визначаються попередніми значеннями (Скриншот 4).

Скриншот 4. Лінгвокореляційний аналіз у прогнозуванні

Метод визначення кризової ситуації

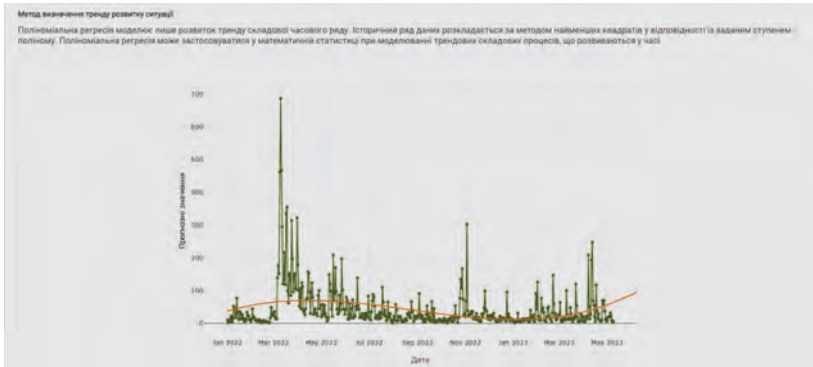
Метод, запропонований Д. Сорнетте, базується на аналізі регулярності ринкових цін на товарних та фондових ринках до кризи. Основна ідея цього методу впливає з аналізу фінансових часових рядів напередодні кризи і полягає в тому, що до кризи ці значення характеризуються зростанням за степеневим законом, ускладненим періодичними коливаннями, що сходяться до критичної точки, коли ймовірність колапсу досягає максимального значення (Скриншот 5).

Скриншот 5. Метод визначення кризової ситуації у прогнозуванні

Метод визначення тренду розвитку ситуації

Поліноміальна регресія моделює лише розвиток тренду складової часового ряду. Історичний ряд даних розкладається за методом найменших квадратів відповідно до заданого ступеня поліному. Поліноміальна регресія може застосовуватися у математичній статистиці під час моделювання трендових складових процесів, що розвиваються у часі (Скриншот 6).

Скриншот 6. Метод визначення тренду розвитку ситуації у прогнозуванні

Метод визначення періодичних процесів

Метод розкладання у ряди Фур'є дозволяє знайти періодичні форми процесів, наприклад, відображення редакційних політик джерел у часі за застосованим запитом. За отриманою апроксимованою формулою відбувається подальше прогнозування. Даний метод зараз знаходиться на етапі прикінцевого програмування.

Для наявних часових рядів динаміки публікацій розміром 200 діб, можна говорити про подальший прогноз на 20 днів із точністю 90 %.

Висновки

Версія 3.0 сервісу моніторингу та автоматизованого визначення інформаційних загроз Атак Індекс розширила функціональність і повністю забезпечує усі рівні роботи з комунікаціями: фіксацію інформаційної ситуації, її відстеження, аналіз, прогно-

зування розвитку. Співробітники аналітичних підрозділів отримують дієвий засіб, що скорочує час первинного оброблення інформації й в автоматизованому вигляді розкладає інформаційну ситуацію до аналітичних складових. Використання математичних методів прогнозування разом із розумінням контексту дозволяє отримувати кількісні і якісні характеристики розгортання сценаріїв в інформаційному середовищі.

Література

1. Ланде Д., Пучков О., Субач І. Агрегація інформації з різномірних мереж як основа підготовки фахівців з кібербезпеки з питань оброблення надвеликих масивів даних. *Information Technology and Security*, 2021. Т. 9, № 1. С. 4–16. DOI: doi.org/10.20535/2411-1031.2021.9.1.247256.

2. Ланде Д., Соболев А., Шнурко-Табакова Е. Мережа термінів як навігатор за відгуками системи моніторингу відкритих джерел. *Матеріали ІІ науково-практичного вебінару «Забезпечення кібероборони держави»*. Київ : НУОУ, 2021. С. 29–31.

3. Ланде Д., Страшной Л., Балагура І. Метод формування та кластеризації кореляційних мереж понять. *Ресстрація, зберігання і обробка даних*, 2021. Т. 23. № 2. С. 27–36. DOI: doi.org/10.35681/1560-9189.2021.23.2.239209.

4. Ланде Д. В., Субач І. Ю. Візуалізація та аналіз мережевих структур : навчальний посібник. Київ : КПІ імені Ігоря Сікорського, 2021. 80 с. URL: <http://dwl.kiev.ua/art/vams/vams.pdf>.

5. Ланде Д. В., Субач І. Ю., Гладун А. Я. Оброблення надвеликих масивів даних (Big Data) : навчальний посібник. Київ : КПІ імені Ігоря Сікорського, 2021. 168 с. URL: <http://dwl.kiev.ua/art/bigdata>.

6. Ланде Д. В., Шнурко-Табакова Е. В. Автономні інтелектуальні системи OSINT. *Матеріали І Міжнародної науково-технічної конференції «Системи і технології зв'язку, інформатизації та кібербезпеки: актуальні питання і тенденції розвитку»*. Київ : Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, 2021. С. 180–181.

7. Ланде Д. В., Юзефович В. В. Лінгвістичний підхід до прогнозування часових рядів. *Регістрація, зберігання і обробка даних*, 2022. Т. 24, № 1. С. 13–22. DOI: <https://doi.org/10.35681/1560-9189.2022.24.1.262673>.

8. Andriichuk O., Tsyganok V., Lande D., Chertov O., Porplenko Y. Usage of Decision Support Systems for Modelling of Conflicts During Recognition of Information Operations. *Digital Transformation, Cyber*

Security and Resilience of Modern Societies. Studies in Big Data, 2021. Vol. 84. URL: <https://nddkr.ukrintei.ua> > view.

9. Lande D., Dmytrenko O. Methodology for Extracting of Key Words and Phrases and Building Directed Weighted Networks of Terms with Using Part-of-speech Tagging. *Selected Papers of the XX International Scientific and Practical Conference «Information Technologies and Security»*, 2020. Vol. 2859. P. 168–177. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2859/paper14.pdf>.

10. Lande D., Dmytrenko O. Using Part-of-Speech Tagging for Building Networks of Terms in Legal Sphere. *Proceedings of the 5th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems*, 2021. Vol. 2870. P. 87–97. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2870/paper9.pdf>.

11. Lande D., Dmytrenko O., Andriichuk O., Tsyganok V., Porplenko Y. Building of Directed Weighted Networks of Terms for Decision-Making Support During Information Operations Recognition. *Mathematical Modeling and Simulation of Systems*, 2020. Vol. 1265. P. 197–208. DOI: doi.org/10.1007/978-3-030-58124-4_19.

12. Lande D., Puchkov O., Subach I., Boliukh M., Nahorni D. OSINT Investigation to Detect and Prevent Cyber Attacks and Cyber Security Incidents. *Information Technology and Security*, 2021. Vol. 9, № 2. C. 209–218. DOI: doi.org/10.20535/2411-1031.2021.9.2.249921.

13. Lande D., Soboliev A., Dmytrenko O. Intelligent Technologies in Information Retrieval Systems. *Artificial Intelligence*, 2022. № 27 (1). C. 260–268. DOI: <https://doi.org/10.15407/jai2022.01.260>.

14. Lande D., Subach I., Puchkov O., System of Analysis of Big Data from Social Media. *Information & Security*, 2020. Vol. 47, № 1 (2020). P. 44–61. DOI: doi.org/10.11610/isij.4703.

15. Lande D., Subach I., Puchkov O., Soboliev A. A Clustering Method for Information Summarization and Modelling a Subject Domain. *Information & Security*, 2021. Vol. 50, № 1. P. 79–86. DOI: doi.org/10.11610/isij.5013.

16. Lande D.V., Soboliev A.M. Design Method of Temporary Horizontal Visibility Graph for Information Sources Impact Network. *Journal of Scientific and Engineering Research*, 2020. № 7 (2). P. 103–108. URL: <http://jsaer.com/download/vol-7-iss-2-2020/JSAER2020-7-2-103-108.pdf>.

ФАКТЧЕКІНГ У СТРУКТУРІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Вікторія Романюк

Фактчекінг та професійна верифікація інформації – процес перевіряння фактів на предмет правдивості й маніпулятивності – є дієвим інструментом протидії дезінформації. Проте ефективність впливу фактчекінгових організацій визначається не лише з позиції формулювання аргументації і якості спростування в цілому, а й у контексті взаємодії з аудиторіями та інтеграції в структуру стратегічних комунікацій. Діяльність проєктів з перевіряння фактів у комунікативному аспекті потребує регулярного інвестування різноманітних ресурсів та часу і може відігравати ключову роль у боротьбі з інформаційними загрозами й дезінформацією.

Рекомендації щодо посилення ефективності фактчекінгових організацій (комунікативний аспект)

1. Вибудова довіри аудиторії – налагодження систематичної, ефективної комунікації з різними цільовими групами.

2. Розроблення доступної, прозорої та інтерактивної комунікації й форматів публікацій результатів фактчекінгової діяльності на різних платформах є важливим чинником, який впливає на розуміння та сприйняття аудиторією певної інформації і стійкості проти альтернативних, ворожих інформаційних впливів.

3. Розроблення та оновлення мережі поширення спростувань, які б включали різноманітний спектр платформ і каналів, соціальних мереж.

4. Встановлення відносин із медіа та соціальними мережами, які можуть виступати агентами трансляції спростувань, а також активно використовувати фактчекінгові розслідування у своїй діяльності.

5. Розбудова мережі партнерів та агентів фактчекінгової діяльності в міжнародному форматі, що дасть змогу сформувати комплексне уявлення про динаміку й підходи дезінформації

стосовно різних аудиторій, а також створити систему оперативного інформування і протидії цим загрозам.

6. Долучення до кола партнерів державних і недержавних стейкхолдерів, використання досвіду й комунікативних можливостей медіа НУО та громадянського суспільства.

7. Збирання та аналіз баз даних у контексті фактчекінгової діяльності. Це дозволить ідентифікувати логіку, інструменти, технології, що застосовуються до різних ЦА та нарративну структуру дезінформації. Аналітична робота з наявними результатами фактчекінгової діяльності.

Аналіз кейсу. Комунікативна модель фактчекінгової організації StopFake

За даними щорічного дослідження USAID-Internews «Ставлення населення до медіа та споживання різних типів медіа 2022» StopFake став найпопулярнішим фактчекінговим ресурсом серед українських користувачів. 16 % опитаних заявили, що використовують цей сайт для пошуку перевірених повідомлень [1].

Комунікативна модель організації передбачає наступні дії:

Етап 1. Робота з внутрішньою аудиторією:

- аналіз та профайлінг різних типів внутрішньої аудиторії: професійна спільнота, академічне середовище, державний сектор, широка аудиторія громадян. Від початку функціонування проєкту команда чітко сегментувала різні типи аудиторії та розробила підходи до комунікування;

- налагодження співпраці з медіаорганізаціями. Команда StopFake на регулярній основі співпрацювала з Суспільним телеканалом, Громадським радіо, регіональними мовниками, тощо;

- створення власної мережі поширення спростувань. Команда StopFake готує три відеопрограми про російську дезінформацію (українською, російською та англійською мовами), працюють 14 мовних служб та сторінок у соціальних мережах (фейсбук, твіттер, телеграм тощо);

- налагодження тісної співпраці з державними органами та міністерствами. Нашою командою налагоджено взаємодію з Міністерством охорони здоров'я України, МЗС України, Центром стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України, Центром протидії дезінформації РНБО України, Національною Радою України з питань телебачення і радіомовлення;

- налагодження співпраці з українськими неурядовими організаціями в сфері медіа, фокусом діяльності яких є аналіз інформаційного середовища та боротьба з дезінформацією.

Етап 2. Розбудова мережі зовнішніх стейкхолдерів:

- інтегрування проєкту в міжнародне професійне / фактчекінгове середовище. У 2020 році StopFake приєднався до міжнародної фактчекінгової спільноти IFCN. Починаючи з 24 лютого 2022 року, на рівні консультування та обміну контентом підтримував закордонні ініціативи, які перевіряли факти навколо війни росії проти України; також команда StopFake налагодила співпрацю з компанією Meta, приєднавшись до їхньої міжнародної програми з перевірки фактів (англ. *third-party fact checker*);

- започаткування співпраці з іномовними теле- та радіокомпаніями. Так, команда StopFake взаємодіє з англійськомовними та іспанськомовними мовниками для просування спростувань фейків про воєнну ситуацію в Україні у регіонах Глобального Півдня, зокрема Латинської Америки;

- розбудова академічної співпраці з університетами та академічними програмами, які досліджують проблеми дезінформації у Європі та США;

- регулярний аналіз запитів усіх зацікавлених сторін.

Література

1. Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р.: Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа. URL: <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainiski-media-stavlennia-ta-dovira-2022.pdf?fbclid=IwAR3HW8VIA0k-9KvpxWnNG50MDFx7vVbqnX-xnTkwTseT7WzsxeHr4j67Gbs>.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

1. Комплексний аналіз оперативної обстановки є основою для планування інформаційної операції. Інформаційна ситуація має постійно переоцінюватись і уточнюватись, оскільки виявлення критичних вразливостей противника може змінюватись протягом усієї інформаційної операції.

2. Основною метою комплексного аналізу оперативної обстановки є аналіз зв'язків – виявлення та візуалізація зв'язків між особами, організаціями та іншими акторами для кращого розуміння ситуації. Аналіз зв'язків має три основні цілі: знайти відповідність інтересів між акторами; знайти аномалії, виявивши порушені зв'язки; знайти нові (приховані) моделі інтересів (наприклад, у соціальних мережах).

3. Аналітичні дослідження інформаційного простору із використанням Великих даних (Big Data) дозволяють відстежувати інформаційні процеси, формувати систему аналітичних показників, розраховувати вірогідність інформаційних операцій, визначати стабільність інформаційних ситуацій та прогнозувати їх розвиток. Прикладом аналітичних сервісів із використанням Великих даних є український продукт Атак Індекс, що економить час та підвищує ефективність роботи аналітиків, зокрема – у формуванні даних для протидії пропаганді та інформаційної агресії рф.

4. Фактчекінг та професійна верифікація інформації – процес перевіряння фактів на предмет правдивості й маніпулятивності – є дієвим інструментом протидії дезінформації. Ефективність впливу фактчекінгових організацій визначається не лише з позиції формулювання аргументації і якості спростування в цілому, а й у контексті взаємодії з аудиторіями та інтеграції в структуру стратегічних комунікацій.

5. Прикладом ефективною фактчекінговою діяльністю може слугувати українська організація StopFake. Її сайт став найпопулярнішим фактчекінговим ресурсом серед українських користувачів. StopFake для отримання вірогідних результатів вибудовує роботу за двома напрямками: взаємодія із внутрішніми аудиторіями та розбудова мережі зовнішніх стейкхолдерів.

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ: НАДБАННЯ, УРОКИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Катерина Левченко

У представленому матеріалі розкриваються наступні актуальні питання, з якими пов'язані запропоновані практичні рекомендації: 1) гендерна тематика як змістовна частина стратегічних комунікацій; 2) реалізація ефективних стратегічних комунікацій на прикладі кампаній, спрямованих на ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами; 3) виклики у сфері стратегічних комунікацій, пов'язані з важливістю коректного висвітлення тематики сексуального насильства пов'язаного із широкомасштабною агресією російської федерації проти України.

Варто доповнити сформульований організаторами Міжнародної науково-практичної конференції «Практика страткому в умовах війни» (23.11.2022 р.) актуальний напрям дискусії «Історичні наративи як інструмент стратегічних комунікацій» наступним: «Гендерні наративи як інструмент стратегічних комунікацій». Для цього є чимало підстав. Дослідження стратегічних гендерних комунікацій (конструктивних та деструктивних), що проводилися як авторкою, так і іншими дослідницями (Л. Компанцева, О. Сулова, О. Дунебабіна та інші) виявили глибинний зв'язок між політичними цілями росії та окремих груп в Україні, спрямованими на припинення євроінтеграційних рухів держави і переспрямування векторів розвитку на росію й створені нею регіональні об'єднання, та використанням ними маніпуляцій навколо гендерної тематики [1; 6].

Тож фактично до масового користувача гендерна тематика скоріш дісталася спочатку через призму деструктивних комунікацій, оскільки у 2010–2013 рр. активізації проросійського ан-

тигендерного руху (з приведенням до влади януковича) не приділялася належна увага з боку державних структур, а навпаки, надавалася підтримка, особливо на регіональному рівні. Публічні дискусії з його представниками велися громадськими організаціями, зокрема «Ла Страда-Україна», Інформаційний консультативний жіночий центр, Український жіночий фонд. Вдалим прикладом інформаційно-адвокаційного продукту – брошура «Топ 10 гендерної політики в Україні», що видавалася декілька разів у силу своєї затребуваності [7].

До прикладів реалізації ефективних стратегічних комунікацій варто віднести інформаційні кампанії на підтримку ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – *Стамбульська конвенція, Конвенція*), які наприкінці 2022 р. після успішної ратифікації Конвенції виглядають як одна цілеспрямована кампанія, що тривала понад 10 років. Авторка брала участь у розробленні концептуальних засад і змістовного наповнення кампаній щодо хронологізації етапів комунікацій, спрямованих на адвокацію ратифікації Стамбульської конвенції.

Перший етап, 2010–2011 рр., розпочався напередодні підписання Конвенції у травні 2011 р. Робота над документом супроводжувалася активним обговоренням на рівні європейських громадських організацій, зокрема мережі WAVE (англ. *Women Against Violence in Europe*), українських НУО із залученням представників державних структур та міжнародних організацій. Це був рік головування України в Раді Європи і питання приєднання до Конвенції обговорювалося на її майданчиках. У 2011 р. виповнювалося десять років із дня прийняття Закону «Про попередження насильства в сім'ї». Аналіз його впровадження у практику знайшов відображення у звіті «Моніторинг стану виконання Закону України “Про попередження насильства в сім'ї”» [2], який став теоретичним обґрунтуванням і адвокацією ратифікації Стамбульської конвенції. Основна мета першого етапу – поширити інформацію про Стамбульську конвенцію і лобіювати її підписання Урядом з метою подальшої ратифікації. Датою його завершення можна вважати листопад 2011 р., коли Конвенція була підписана від імені України. Сут-

тевою відмінністю комунікацій на цьому етапі є відсутність деструктивних маніпулятивних комунікацій щодо тексту документа та незгадування Стамбульської конвенції в антигендерній риторичі.

Другий етап, 2012–2016 рр., тривав від підписання Конвенції до першого внесення ратифікаційного законопроекту до Верховної Ради та його невдалого голосування в листопаді 2016 р. Це був складний час для країни і суспільства, коли на тлі відмови Уряду Азарова від євроінтеграційного курсу і підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, розпочалася Революція Гідності, перемога якої стала спусковим гачком для російської агресії проти України та окупації частини нашої території. Можливим є розділення цього етапу на два підетапи: до Революції Гідності і після початку російської збройної агресії проти України.

У цей час формувався науково-теоретичний та правовий дискурс, здійснено перші аналізи відповідності національного законодавства положенням Стамбульської конвенції, вивчався досвід європейських країн, що крок за кроком приєднувалися до документа, були розроблені та впроваджувалися тренінгові курси для різних груп фахівців, здійснено оцінювання стану готовності системи кримінального судочинства до імплементації положень Стамбульської конвенції. На цей етап припав старт проекту Ради Європи, спрямованому на підтримку ратифікації Стамбульської конвенції. Тож можна висновувати, що це був етап експертних комунікацій, адвокації важливості ратифікації Конвенції на рівні фахівців, а не широкої аудиторії. В цьому може бути і причина його невдалого завершення – слабкість комунікацій з депутатами та політиками, які впливали на процес прийняття рішення.

Третій етап, кінець 2016–2017 рр., завершився прийняттям Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та внесенням змін до Кримінального процесуального кодексу, що наближали українське законодавство до сформульованих у Конвенції стандартів. Разом із тим, ратифікаційний законопроект не було внесено на розгляд народних депутатів. Цей етап можна схарактеризувати як етап компромісних адвокаційних кампаній і дискусій у самому експертному середовищі: чи достатньо прийняття закону та вдосконалення національного законодавства без ратифікації Конвенції, чи недостатньо і ра-

тифікація є необхідною.

Поки складно простежити джерела появи такого нарративу, але глибинне звернення до генези цього процесу є дуже важливим: одним з основних аргументів противників ратифікації Стамбульської конвенції є апелювання до тези самодостатності національного законодавства. Ця теза не є виключно «українським винаходом», а в різних аспектах експлуатується в Болгарії, Латвії, Чехії та інших країнах. Тож перспективним є дослідження поширення нарративу самодостатності національного законодавства у паралелі з процесами, які водночас відбувалися в політико-правовому полі росії, яка, відмовившись визнавати пріоритет міжнародного законодавства над національним у галузі прав людини (зокрема рішення Європейського суду з прав людини), намагалася впровадити таку відмову і в інших країнах.

Комунікація шкідливості ідеї самодостатності національного законодавства та формування аргументів у відповідь припадає на наступний *четвертий етап*, 2018–2022 рр., початком якого є Другий Український жіночий конгрес (грудень 2018 р.), під час якого чинний на той момент Президент України П. Порошенко закликав зупинити маніпуляції навколо Стамбульської конвенції та ратифікувати її, і до моменту ратифікації Конвенції в червні 2022 р. Активна фаза четвертого етапу прийшла на 2020–2022 рр., що пов'язано з політичною підтримкою ратифікації, активізацією євроінтеграційних процесів, активністю міжнародних партнерів і громадських організацій та необхідністю формування достатнього кола підтримки. Під час активної фази використовувалися різноманітні формати та канали стратегічних комунікацій:

1. Підготовка інформаційних матеріалів.
2. Інтерв'ю з експертами.
3. Інтерв'ю з політиками.
4. Включення тематики у виступи керівників держави.
5. Комунікація з міжнародними та світовими лідерами – Урсулою фон дер Ляйєн, Марією Бурич-Печенович та іншими.
6. Марші, акції, флешмоби.
7. Діалоги та дискусії з релігійними групами й організаціями, які виступали проти ратифікації Стамбульської конвенції, перш за все Всеукраїнською Радою церков.
8. Кампанії в соціальних мережах.

9. Тренінги для різних груп фахівців, включаючи помічників народних депутатів України, працівників підрозділів Верховної Ради України, народних депутатів.

10. Використання досвіду Хорватії, яка ратифікувала Конвенцію у 2018 р., подолавши спротив консервативних та проросійських кіл. Доведення відповідності Конвенції Конституції України, підготовки та включення заяви до ратифікаційного законопроекту.

11. Включення питань ратифікації Конвенції в євроінтеграційний порядок денний (запитальник для країни на шляху до кандидатства ЄС) тощо. Процес формування та реалізації зазначених конструктивних стратегічних комунікацій потребує подальшого поглибленого аналізу і вивчення, оскільки він є важливим для інших європейських країн, які ще не приєдналися до документа.

Разом із тим, адвокаційні та інформаційні кампанії не зупинилися із ратифікацією Конвенції. Відразу після ратифікації починається *п'ятий етап*, який, за нашими оцінками, триватиме щонайменше декілька років. Його реалізація пов'язана як з необхідністю продовження популяризації Конвенції для її втілення в законодавство і практику, так і новим витком маніпуляцій навколо документа, публічно ініційованих депутатами фракції «Батьківщина» і реєстрацією петиції на сайті Президента України щодо денонсації Конвенції, яку було розглянуто Президентом України та 16 вересня 2022 року надано відповідь у якій підкреслено важливість кроку з ратифікації Конвенції та зазначено, що Кабінету Міністрів України запропоновано продовжити реалізацію завдань державної сімейної політики і посилити інформаційну кампанію з метою роз'яснення цілей та окремих положень Конвенції [4]. Тому важливою є реалізація розробленої у співпраці із міжнародними та громадськими організаціями Концепції комунікації у сфері гендерної рівності, схваленої Урядом у 2020 р. [5].

План заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності затверджений розпорядженням КМ України 27 січня 2023 року [3].

Стамбульська конвенція, пов'язані з нею комплексні питання прав жінок, недискримінації, гендерної рівності протягом тривалого часу були і залишаються актуальними у вимірі стратегічних конструктивних комунікацій. Це означає, що має бути

спланована та реалізовуватися комплексна інформаційна кампанія, орієнтована на різні цільові групи як фахівців, так і громадськості.

Позитивний приклад стратегічних комунікацій, пов'язаний із ратифікацією Стамбульської конвенції, дає підстави висновувати, що напрацьований досвід та інструменти доцільно поєднувати з розв'язанням інших питань, зокрема сексуального насильства армії РФ в Україні, воєнних злочинів, що російські військові використовують як зброю війни. Ця тематика є поширеною в комунікаціях державних структур, міжнародних та неурядових організацій у вигляді новинних повідомлень, експертних публікацій. Вона привертає увагу українських та іноземних засобів масової інформації, для чого є чимало чинників:

1. Велика кількість фактів сексуального насильства, вчиненого російськими військовими на тимчасово окупованих територіях.

2. Необхідність надання допомоги постраждалим та організація такої допомоги, в першу чергу, громадськими організаціями і соціальними службами. Створення за ініціативи Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, за участі Урядової уповноваженої й за підтримки Фонду народонаселення ООН Центрів допомоги врятованим. Такі центри вже відкриті та працюють в Дніпрі, Запоріжжі, Львові, Києві. На початку 2023 року – в Полтаві, Одесі, Кропивницькому, Чернівцях та Ужгороді, а також за межами України.

3. Процес формування державної політики у цій сфері – підписання Рамкової програми співробітництва між Урядом України та ООН, розроблення і реалізація Імплементативного плану на її виконання, внесення змін до Національного плану дій на виконання резолюції РБ ООН 1325. Ці питання потребують комунікації із суспільством як на національному, так і міжнародному рівнях.

4. Робота державних структур, спрямована на протидію СНПК (Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Міжвідомчої робочої групи із протидії сексуальному насильству, вчиненому російськими військовими, та надання допомоги постраждалим, яку очолює Урядова уповноважена з питань гендерної політики, Офісу Генерального прокурора, МВС України, НП України, СБ України й іншими).

5. Активна діяльність громадських організацій, спрямована на допомогу постраждалим, інформування громад, здійснення навчань різних груп фахівців.

6. Необхідність вдосконалення українського законодавства з протидії СНПК, наявність різних точок зору і проведення обговорень цих питань.

7. Низький рівень обізнаності громадян, у тому числі постраждалих, про права та можливості отримання допомоги.

8. Необхідність доносити світові, міжнародним партнерам правду про злочини росії в Україні та протидіяти російським маніпуляціям у різних країнах, зокрема, щодо дискурсу «однакові російські та українські військові» тощо.

Сьогодні багато говориться про постраждалоцентристський підхід як основу державної політики та діяльності правоохоронних органів. І він має бути також застосований у сфері стратегічних комунікацій. Разом із тим, є чимало проблемних моментів організації та здійснення комунікації навколо цієї тематики:

- поширення неперевіреної інформації, що використовується росією для дискредитації України на міжнародному рівні;
- порушення етичних правил спілкування з постраждалими з боку журналістів, що призводить до поширення персональних даних постраждалих та порушення принципу конфіденційності;
- наполягання на наявності постраждалої особи під час висвітлення тематики СНПК;
- відсутність у різних груп фахівців (журналістів, соціальних працівників, представників правоохоронних органів та громадських організацій) навичок спілкування з постраждалими і, як наслідок, неврахування їхніх інтересів та потреб.

Як результат – важливий принцип формування та реалізації політики із залученням постраждалих не реалізується ефективно, а сам досвід такого залучення є травмувальним для постраждалих. Упереджене ставлення до постраждалих, зокрема поширення наративів – щодо «провокаційної поведінки» у випадках СНПК за принципом «сама винна». Наголошення на тому, що для відкриття кримінального провадження щодо факту сексуального насильства, скоєного російськими військовими в Україні, свідчення постраждалої особи не є обов'язковим. Нерозуміння сутності СНПК, помилки та неточності в його інтерпретації, які призводять до неправильного висвітлення явища, і,

відповідно, стратегій допомоги постраждалим та організації протидії. До таких помилок відносяться:

- представлення сексуального насильства виключно як зґвалтування, тоді коли за змістом СНПК охоплює ширше коло злочинів, відповідно до визначень Римського статуту Міжнародного кримінального суду, а також Міжнародного протоколу документування та розслідування випадків СНПК. До діянь, що характеризуються як СНПК, відносяться також сексуальне рабство, примусова проституція, торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації, катування статевих органів, примусове оголення тощо;

- залишення поза увагою чоловіків, постраждалих від СНПК, концентрація уваги виключно на жінках;

- зосередження під час висвітлення теми на молодих жінках та жінках середнього віку, тоді як за даними Офісу Генерального прокурора, найменшій постраждалій було 4 роки, а найстаршій – 85;

- залишення поза увагою свідків сексуального насильства, зокрема дітей, тоді як свідки СНПК є теж постраждалими від нього;

- не взяття до уваги того факту, що СНПК, як воєнний злочин, не має терміну давнини. Це призводить до недооцінення важливості свідчень постраждалих про факти злочинів, що були скоєні певний час тому, і, як наслідок, не включення у практику розслідувань та комунікації постраждалих від початку війни з 2014 р.

Для долання стигми та упереджень стосовно постраждалих від СНПК, формування довіри до правоохоронних органів для співпраці постраждалих з ними є необхідним здійснення постійних комунікацій як в Україні, так і за кордоном, з використанням (де це можливо і доцільно) напрацьованого досвіду адвокації ратифікації Стамбульської конвенції.

Рекомендації

I. Щодо здійснення стратегічних комунікацій у сфері забезпечення гендерної рівності.

1.1. Державним, міжнародним, громадським організаціям, органам місцевого самоврядування покласти в основу комунікативної політики у сфері забезпечення гендерної рівності Концепцію

комунікації з питань гендерної рівності та План на її виконання.

II. Щодо подальшої адвокації впровадження Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу з цими явищами.

2.1. Продовжувати інформаційні та адвокаційні кампанії з питань важливості принципів і стандартів Стамбульської конвенції, їхнього впровадження в законодавство та практику.

2.2. Здійснити аналіз появи, походження, розповсюдження та трансформації наративів, спрямованих на дискредитацію Конвенції й гендерної проблематики в цілому.

III. Щодо підвищення обізнаності суспільства з питань СНПК та надання допомоги постраждалим від нього.

3.1. Розробити і провести загальнонаціональну інформаційну кампанію з питань СНПК з виходом на міжнародну аудиторію із визначенням цільових груп, завдань та цілей кампанії.

3.2. Розробити й запровадити навчальний курс із коректного висвітлення тематики СНПК для прес-офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони.

3.3. Для дотримання правил спілкування з постраждалими від СНПК розробити та використовувати пам'ятку з етичного підходу висвітлення тематики на основі Кодексу Мурад.

3.4. Пресслужбам сектору безпеки і оборони налагодити співпрацю із громадськими та міжнародними організаціями, що працюють з постраждалими і надають їм допомогу.

3.5. Кращі інформаційні матеріали (статті, публікації, відео тощо), що висвітлюють воєнні злочини російських військових в Україні, зокрема СНПК, перекладати іноземними мовами для розповсюдження в інших країнах.

3.6. Відпрацювати механізми співпраці усіх зацікавлених організацій та установ (міжнародних, громадських, державних) з МЗС України з метою розповсюдження за кордоном матеріалів щодо воєнних злочинів, скоєних росіянами в Україні (зокрема СНПК), з особливою увагою до країн Латинської Америки, Африки, Азії та Тихоокеанського регіону.

3.7. Відзначити як позитивний приклад співпраці Офісу Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, НА СБ України, Командування Сухопутних військ ЗС України, Апарату Урядової уповноваженої з питань гендер-

ної політики, МЗС України щодо створення та поширення відеофільму «Сексуальне насильство армії РФ в Україні»; продовжувати його розповсюдження в Україні й за кордоном.

3.8. Під час висвітлення теми говорити про проблему чесно, уникаючи міфологізації питання.

Література

1. Дунебабіна О.А. Стамбульська конвенція: маніпуляції довкола процесу ратифікації та майбутньої імплементації. *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 15–17. URL: <http://surl.li/dhfpf>.

2. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001–2011 рр. / Кол. авт.: О. М. Бандурка, О. Ф. Бондаренко, В. О. Брижик, та ін.; заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко. Харків : Права людини, 2011. 240 с. URL: <https://kompravlud.rada.gov.ua/uploads/documents/32366.pdf>.

3. План заходів з реалізації Концепції комунікації з питань гендерної рівності, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.01.23 № 79-р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-2023-%D1%80#Text>

4. Петиція на сайті Президента України «Денонсувати прийнятий Верховною Радою України Закон про ратифікацію Стамбульської Конвенції від 18.06.2022 р. № 0157, яка запроваджує в Україні ідеологію гендера. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/146508>.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності» від 16.09.2020 р. № 1128-р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-%D1%80#Text>.

6. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця : монографія / [В.Азарова та ін.; за заг.ред. Л.Компанцевої]. Київ : НА СБУ, 2021. 500 с. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/Book_28-06-2022_web-3.pdf.

7. 10 топ гендерної політики. Київ : [Україна], 2013. 48 с.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НЕКОРЕКТНОГО ПЕРЕКЛАДУ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Ольга Дунебабіна

Абсолютна більшість міжнародних правових документів в оригіналі готується англійською або французькою мовами. Тому коректний переклад є важливим не тільки для розуміння змісту документа, але і його ефективного впровадження в законодавство та практику.

Цей висновок повною мірою стосується документів з питань забезпечення гендерної рівності та прав жінок, навколо яких існує чимало маніпуляцій. Наприклад, Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (*далі – Стамбульська конвенція, Конвенція*) [3], Конвенції ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок [2] та Резолюції РБ ООН 1325 [5].

Помилки в перекладах міжнародних документів можуть бути як свідомі (навмисні), такі випадкові. Однак, як перші, так і другі призводять до спотворення суті документів, закладених у них стандартів та принципів.

Крім того, російські тексти часто бралися за основу під час перекладу документів українською мовою, що призводило до переміщення принципових смислових помилок в український правовий та суспільно-політичний дискурс. Разом із тим, навіть у перекладах текстів українською мовою з мови оригіналу допускаються некоректні застосування термінів.

ПРИКЛАД: Авторкою проаналізовано текст перекладу Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами та Рекомендації Rec (2022)17 Комітету Міністрів державам-членам щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку [7]. У таблиці 1 наведений приклад некоректного перекладу українською мовою терміну «gender-sensitive».

Таблиця 1.

Переклад терміну «gender-sensitive» українською

№ пункту реком.	Англійськомовний текст рекомендації	Наявний переклад тексту рекомендації українською мовою	Запропонований переклад тексту рекомендації українською мовою
44	Member States should ensure that immigration procedures take into account women and girls' specific situations, characteristics, needs and vulnerabilities, and are age and gender sensitive	Державам-членам рекомендовано перевіряти, що імміграційні процедури враховують конкретні ситуації кожної окремої жінки та дівчини, їх характеристики, потреби й вразливість, а також їхній вік та гендерну належність	Державам-членам рекомендовано перевіряти, що імміграційні процедури враховують конкретні ситуації кожної окремої жінки та дівчини, їх характеристики, потреби й вразливість, а також є віковими і гендерно чутливими
46	Competent authorities should ensure that transit, reception, accommodation and screening arrangements are age and gender sensitive. The screening process should in particular facilitate the identification of victims of violence against women, including trafficking in human beings, at the earliest possible opportunity and ensure that women' s protection claims are processed promptly and efficiently. This should be done in a safe, confidential and victim-centred manner. Support services should be provided to victims of violence against women, including trafficking in human beings, as set forth in paragraph 36 of this appendix	Компетентні органи повинні перевіряти, що процедури організації транзиту, приймання, надання житлової належності та гендерно чутливі. Процес перевірки, зокрема, має сприяти ідентифікації осіб, які пережили насильство щодо жінок та торгівлю людьми, за першої ж можливості та забезпечити швидке й ефективне оброблення вимог жінок про надання захисту. Ці процедури слід здійснювати у безпечний, конфіденційний спосіб, зосереджений на потерпілих. Послуги підтримки слід надавати особам, які пережили насильство щодо жінок та торгівлю людьми, як передбачено у параграфі 36 цього додатку	Компетентні органи повинні перевіряти, що процедури організації транзиту, приймання, надання житла і перевірки є віковими і гендерно чутливими щодо потерпілих. Процес перевірки, зокрема, має сприяти ідентифікації осіб, які пережили насильство щодо жінок та торгівлю людьми, за першої ж можливості та забезпечити швидкий й ефективне оброблення вимог жінок про надання захисту. Ці процедури слід здійснювати у безпечний, конфіденційний спосіб, зосереджений на потерпілих. Послуги підтримки слід надавати особам, які пережили насильство щодо жінок та торгівлю людьми, як передбачено у параграфі 36 цього додатку

Отже, актуальності набуває уточнення офіційних перекладів усіх документів у галузі прав людини і використання саме їх в практичній роботі.

Причини неточностей перекладу пропонуємо узагальнити наступним чином:

1. Свідомі маніпуляції з боку перекладачів на російську мову як частина політики.

Блок 1. Маніпуляції в перекладі Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека»

Резолюція РБ ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека», яка є важливим документом, що складає правове підґрунтя державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Резолюція націлена на забезпечення участі жінок у процесах миробудування, звертає увагу на уразливість жінок і дівчат під час збройних конфліктів, закликає уряди враховувати їхні потреби, тощо.

Порівняльний аналіз оригінального, англійськомовного тексту Резолюції РБ ООН 1325 із російськомовним перекладом виявив низку помилок в останньому:

Пункт 13 Резолюції, англійський оригінал: *«Encourages all those involved in the planning for disarmament, demobilization and reintegration to consider the different needs of female and male ex-combatants and to take into account the needs of their dependants»* [9].

Коректний українськомовний переклад цього пункту: *«Закликає всіх залучених у планування роззброєння, демобілізації та реінтеграції враховувати різні потреби колишніх учасників та учасниць бойових дій та урахувати різні потреби їхніх утриманців»* (http://www.wicc.net.ua/media/realizatsiya_NPD_1325_2016.pdf).

Російськомовний переклад Резолюції, розміщений на сайті Верховної Ради України та на сайті ООН: пункт 13 дублює пункт 5: *«Выражает свою готовность учитывать гендерные аспекты в операциях по поддержанию мира и настоятельно призывает Генерального секретаря обеспечить включение ген-*

дерного компонента во все полевые операции» [6].

Таким чином, в російськомовному тексті п. 5 представлений двічі, в той час, як оригінальний пункт 13 відсутній. Це єдиний пункт, в якому йдеться про жінок-військовослужбовиць, їхні потреби і необхідність залучення до процесів роззброєння, демобілізації та реінтеграції. Відсутність цього пункту в російськомовному перекладі спотворює текст Резолюції.

2. Використання російськомовних перекладів як основи українськомовних, що особливо стосується документів, прийнятих до отримання Україною незалежності та у перші роки незалежності.

Блок 2. Маніпуляції в російськомовному перекладі Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

У таблиці 2 представлено оригінальний англійський текст статті 1 Конвенції, її російськомовна версія, зроблений з російськомовної версії українськомовний переклад, а також пропозиції до коректного українськомовного перекладу.

Таблиця 2.
Переклади статті 1 Конвенції ООН
про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та пропозиції
щодо врегулювання розбіжностей

Англійськомовна версія	Російськомовна версія	Українськомовна версія	Пропозиції
<p>Article 1 For the purposes of the present Convention, the term «discrimination against women» shall mean any distinction, exclusion or restriction made on the basis of sex which has the effect of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise by women, irrespective of their marital status, on a basis of equality of men and women, of human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field</p>	<p>Стаття 1 Для цілей настоящей Конвенции понятие «дискриминация в отношении женщин» означает любое различие, исключение или ограничение по признаку пола, которое направлено на ослабление или сводит на нет признание, пользование или осуществление женщинами, независимо от их семейного положения, на основе равноправия мужчин и женщин, прав человека и основных свобод в политической, экономической, социальной, культурной, гражданской или любой другой области</p>	<p>Стаття 1 Для цілей цієї Конвенції поняття «дискримінація щодо жінок» означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівещь визнання, користування незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі</p>	<p>Стаття 1 Для цілей цієї Конвенції поняття «дискримінація щодо жінок» означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, які мають наслідком або призводять до ослаблення чи зведення нанівещь визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі</p>

3. Незнання українськомовними перекладачами гендерної тематики та термінології. Приклад такого некоректного перекладу представлено в Таблиці 1.

4. Брак гендерної термінології в українській мові, невизначеність окремих понять з гендерної тематики в українському мовознавчому та соціально-правовому полі.

Про потребу «в спільному і визнаному словникові, котрий уніфікував би національне слововживання з питань рівності» писала ще в середині 2000-х рр. Л. Кобилянська, вказуючи, що є нагальна необхідність «подати в розгорнутому вигляді поняттєвий апарат, що описує таке явище як гендер», аби «практично застосовувати гендерну теорію, поняття, документи, біографічну та іншу інформацію з цих питань для національної політики рівності» [4, с. 8]. За оцінкою М. Скорик, керівниці Київського інституту гендерних досліджень та активної учасниці українського жіночого руху, «питання термінологічного забезпечення гендерних студій в Україні як дисциплінарного і як міждисциплінарного проекту за весь час їх існування, як не дивно, ні разу не ставали предметом розгляду науковців, і ми не маємо публікацій з цього питання» [8, с. 2].

5. Намагання зробити кращий (більш літературний) переклад, що веде до змістовних змін під час перекладу оригінального тексту документів. У Таблиці 3 представлені приклади літературного «доповнення» оригінального тексту Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

Таблиця 3.

Приклади похибок у перекладі Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, що викликані намаганнями літературного «доповнення» оригінального тексту

Англійськомовний текст Конвенції	Наявний українськомовний переклад	Рекомендований українськомовний переклад
Recognising that children are victims of domestic violence, including as witnesses of violence in the family	визнаючи те, що діти є жертвами домашнього насильства, у тому числі як свідки насильства в лоні сім'ї	визнаючи те, що діти є постраждалими особами від домашнього насильства, зокрема насильства в сім'ї
Article 16 – Preventive intervention and treatment programmes	Стаття 16 Профілактичне втручання та лікувальні програми	Стаття 16 Превентивне втручання та корекційні програми

Як наслідок – неточний текст впроваджується в національне законодавство і практику та некоректно комунікується із суспільством в Україні й на міжнародному рівні.

Для коректного використання гендерної термінології та висвітлення гендерної тематики у стратегічних комунікаціях пропонуємо наступні **рекомендації**:

1. Здійснити аналіз текстів усіх документів з гендерної проблематики на предмет коректності їх україномовних перекладів та відповідності оригіналу.

2. Відмовитися від використання російських перекладів міжнародних документів як основи для здійснення українських перекладів.

3. Здійснювати усі переклади українською мовою з робочих мов міжнародних організацій (ООН, Ради Європи – англійська, французька).

4. Розробити рекомендації для перекладачів та коректорів щодо коректного перекладу гендерної термінології в текстах міжнародних документів.

5. Розробити програму тренінгів та провести навчання для перекладачів і коректорів.

6. Провести інформаційні сесії з тематики коректного використання гендерної термінології для користувачів документів у сфері гендерної рівності для уніфікації використання термінології.

7. Після коригування перекладу документів оновити їх тексти на офіційних сайтах, перш за все – Верховної Ради України.

8. Під час перекладу документів з гендерної проблематики звертатися до українськомовного перекладу Глосарію і тезаурусу Європейського інституту з гендерної рівності (2021 р.), здійсненого колективом редакторів на замовлення Урядової уповноваженої з питань гендерної політики [1].

Література

1. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / М. Ю. Бабак та ін. ; за заг. ред. О. Давліканової. Київ : Вістка, 2021. 170 с.

2. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 1999. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, 2011. *Сайт Ради Європи*. URL: <https://rm.coe.int/168008482e>.

4. Мельник Т. М., Кобелянська Л. С. 50 / 50: сучасне гендерне мислення : словник. Київ : К.І.С., 2005. 277 с.

5. Реалізація Національного плану дій з виконання резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»: досвід іноземних країн та поради для України / Л. Нечипоренко, М. Руденко, О. Суслова. Київ : ІКЖЦ, ФОП Москаленко О.М., 2016. 82 с.

6. Резолюція СБ ООН 1325 «Женщины. Мир. Безопасность», 2000. *Сайт UNSCR*. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf>

7. Рекомендації Rec (2022)17 Комітету Міністрів державам-членам щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, 2022. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2022-17-ukr/1680a76356>.

8. Скорик М. Гендер без мови: презентація українського перекладу Глосарію й тезаурусу європейського інституту з гендерної рівності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, 2022. Вип. 3. С. 71–77. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/download/217/190>.

9. UN SC Resolution 1325 «Women. Peace. Security», 2000. *Сайт UNSCR*. URL: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1325>.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

1. Гендерні наративи мають використовуватися як інструмент стратегічному, що забезпечить протидію проросійським маніпуляціям навколо гендерної тематики.

2. Прикладом ефективних стратегічних комунікацій є ратифікація Стамбульської конвенції (Закон Верховної Ради України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 20.06.2022 № 2319-IX). Кампанія з ратифікації Конвенції тривала понад 10 років. Під час її активної фази (2020-2022 рр.) використовувалися різноманітні формати: інтерв'ю з експертами; інтерв'ю з політиками; включення тематики у виступи керівників держави; комунікація з міжнародними та світовими лідерами; марші, акції, флешмоби; діалоги та дискусії з релігійними групами й організаціями, які виступали проти ратифікації Стамбульської конвенції; кампанії в соціальних мережах; тренінги для різних груп державних фахівців; використання досвіду Хорватії, яка ратифіку-

вала Конвенцію у 2018 р., подолавши спротив консервативних та проросійських кіл.

3. Нерозуміння сутності СНПК призводить до неправильного висвітлення явища, перепон у розбудові стратегій допомоги постраждалим та організації протидії. До таких помилок відносяться: представлення сексуального насильства виключно як зґвалтування; залишення поза увагою чоловіків, постраждалих від СНПК; зосередження при висвітленні теми на молодих жінках та жінках середнього віку (за даними Офісу Генерального прокурора України, найменшій постраждалій було 4 роки, а найстаршій – 85); залишення поза увагою свідків сексуального насильства, які є теж постраждалими від нього; не взяття до уваги факту, що СНПК як воєнний злочин не має терміну давнини.

4. Для додання стигми та упереджень стосовно постраждалих від СНПК, формування довіри до правоохоронних органів для співпраці постраждалих з ними є необхідним здійснення постійних комунікацій як в Україні, так і за кордоном з використанням напрацьованого досвіду адвокації ратифікації Стамбульської конвенції.

5. Переклад міжнародних правових документів, зокрема гендерної тематики, має здійснюватися з англійсько- або французькомовних оригіналів, а не російськомовних текстів і проходити відповідну лінгвістичну експертизу щодо точності передавання смислів. Це дозволить запобігти спотворенню суті документів, закладених у них стандартів та принципів.

**КРАЩІ КЕЙСИ РЕАЛІЗАЦІЇ
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ.
ПЕРШИЙ РІК
ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РФ
ПРОТИ УКРАЇНИ**

ВЗАЄМОДІЯ З РІЗНИМИ ЦІЛЬОВИМИ АУДИТОРІЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

ЗУСИЛЛЯ НАТО З ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА ОХОПЛЕННЯ РОСІЙСЬКОМОВНОЇ АУДИТОРІЇ

Беата Потасова

З моменту заснування НАТО визнає важливість донесення своєї мети та пріоритетів до аудиторій в усьому світі. Фундатори Альянсу розуміли важливість інформування громадськості. Тому Інформаційна служба НАТО була створена в 1950 р. як частина Відділу політичних справ – менше ніж через рік після підписання Вашингтонського договору щодо заснування НАТО. Протягом трьох років розроблено комунікативно-інформаційні програми. Генеральний секретар Манфред Вернер надавав велике значення ролі комунікацій з громадськістю. Він заснував Управління інформації при Офісі Генерального секретаря, на основі якого у 2003 році створено Відділ громадської дипломатії.

Сьогодні Відділ громадської дипломатії у штаб-квартирі НАТО гармонізує та координує всю громадську дипломатію і комунікативну діяльність в Альянсі. Відділ активно зміцнює імідж НАТО в суспільстві, посилюючи таким чином довіру до Альянсу та його підтримку. Він також діє як координатор стратегічних комунікацій між цивільними і військовими інституціями та командуваннями НАТО.

НАТО має давню практику взаємодії з медіа та громадянським суспільством у країнах-членах і партнерах. Ми охоплюємо і залучаємо критично важливу ЦА – лідерів громадської думки, науковців, парламентарів, політиків та представників медіа. Ми підтримуємо численні неурядові організації, аналітичні центри та наукові установи через грантові програми, візити до штаб-квартири НАТО, онлайн-зустрічі, участь у різних проєктах та ініціативах. Незалежність медіа та стійкість суспільства проти дезінформації мають вирішальне значення для функціонування демократій. Ось чому НАТО також підтримує ініціативи, спрямовані на посилення стійкості.

Практично з моменту підписання Вашингтонського договору НАТО є мішенню радянської, а згодом і російської пропаганди та дезінформації. Завдяки своїй діяльності з інформування громадськості НАТО впроваджує проекти та програми, що сприяють правильному розумінню її політики, цілей і цінностей інституції, щоб змінити ставлення громадськості.

Після незаконної анексії Криму Росією у 2014 році спостерігалося значне зростання антинатівської та антизахідної пропаганди та дезінформації. За роки, що передували повномасштабній війні Росії проти України, цінності, що об'єднують членів НАТО та партнерів-однодумців, були постійною мішенню російської пропаганди й дезінформації. З 2014 року російські державні пропагандистські телешоу та публікації розпалювали ненависть і насильство проти України, готуючи російську громадськість до повномасштабної війни. Водночас НАТО зображувалося як агресивний «блок», що оточує Росію. Ворожі наративи постійно модифікуються, але незалежно від форми вони завжди прагнуть підірвати єдність усередині й між країнами та загрожують довірі до демократичних інститутів.

Зростання обсягу та рівня шкідливості ворожої інформаційної діяльності, спрямованої проти НАТО протягом останнього десятиліття, спонукало Альянс активізувати зусилля з протидії дезінформації. НАТО розроблено комплексний підхід до протидії дезінформації. Цей підхід базується на розумінні інформаційного середовища, залученні аудиторії та співпраці з членами Альянсу, партнерами і міжнародними організаціями. Проактивна прозора своєчасна комунікація є ключем до припинення розповсюдження міфів та дезінформації.

Оскільки великі обсяги дезінформації створюються і публікуються російською, ефективна протидія має здійснюватися також цією мовою. Тому НАТО спілкується російською мовою. Наші зусилля охоплюють цифрову діяльність, а також особисті залучення.

Наші російськомовні акаунти в соціальних мережах під назвою NATOpoRusski охоплюють російськомовні аудиторії, де б вони не були. NATOpoRusski представлено у твіттері, фейсбуці, ютубі та телеграмі. З початком повномасштабної війни Росії проти України телеграм став основним джерелом новин для багатьох російськомовних споживачів інформації. Спілкування їхньою рідною мовою дозволяє НАТО інформувати про свою діяльність, а також про заходи стримування та оборони. Наприклад, у 2022 році

NATOpоRusski опубліковано захопливий анімаційний фільм, що розвінчує міф про загрозу Росії від розширення НАТО.

QR коди 1. Про відносини Росії та НАТО: розвінчування міфів (рос., англ.)

Попри те, що низка соціальних медіаплатформ, таких як твіттер, фейсбук та інстаграм, офіційно заборонені в Росії, ми спостерігаємо висхідний інтерес і залучення до цих платформ російськомовних аудиторій. У теперішній час NATOpоRusski виробляє більше цифрового контенту, спеціально орієнтованого на російськомовну аудиторію, ніж будь-коли (Скриншот 1).

Скриншот 1. Висвітлення позиції НАТО щодо війни Росії проти України

Наприклад, організовано кілька цікавих дискусій з російськими та міжнародними експертами через твіттер спейс. Цей формат успішно використовувався для охоплення російського прозахідного експертного середовища та пояснення політики і діяльності НАТО. Усвідомлюючи, що ютуб залишається однією з найпопулярніших платформ соціальних медіа в Росії, ми активізували співпрацю з російськими творцями ютубу з метою переконатися, що голос НАТО буде почутий російськомовною аудиторією. Російськомовний сайт НАТО регулярно оновлюється найновішою інформацією про діяльність інституції. Ця інформація доступна також англійською, французькою та українською мовами. Портал Record Straight, встановлений на сайті НАТО, функціонує як єдине вікно, де розвінчуються найпопулярніші російські міфи про НАТО.

С тех пор, как Россия начала свои агрессивные действия против Украины, российские официальные лица обвинили НАТО в ряде угроз и враждебных действий. Эта веб-страница излагает факты.

На саммите НАТО в Мадриде союзники согласились с тем, что Россия представляет собой наиболее серьезную и непосредственную угрозу их безопасности, а также миру и стабильности в евроатлантическом регионе. Жесткая война России на Украине нарушила мир в Европе. Из-за своей враждебной политики и действий НАТО не может считать Россию своим партнером. НАТО не стремится к конфронтации и не

МИФЫ

• НАТО как «угроза»

- Утверждение: присутствие НАТО в Балтийском регионе опасно
- Утверждение: ПРО НАТО угрожает безопасности России
- Утверждение: НАТО агрессивно и представляет угрозу для России
- Утверждение: расширение НАТО угрожает России

• Обещания и обещания

- Утверждение: совместное использование ядерного оружия НАТО и ядерные учения нарушают Договор о нераспространении ядерного оружия.
- Утверждение: усиленное передовое присутствие НАТО нарушает Основополагающий акт Россия-НАТО?
- Утверждение: НАТО пообещало России, что не будет расширяться после холодной войны

• Сотрудничество НАТО с Россией

- Утверждение: Приостановив практическое сотрудничество с Россией, НАТО подрывает безопасность

• расширение НАТО

- Утверждение: Россия вправе требовать гарантий того, что Украина и Грузия не вступят в НАТО

Скриншот 2. Розвінчання російських міфів про НАТО на порталі Record Straight

Відділ громадської дипломатії НАТО підтримує креативні та низові ініціативи щодо боротьби з дезінформацією серед російськомовних громадян шляхом особистих зустрічей із впливовими російськими експертами і діячами громадської думки, які публічно засудили війну Росії проти України. Такі залучення включають візити до штаб-квартири НАТО, участь у дискусіях та інших заходах.

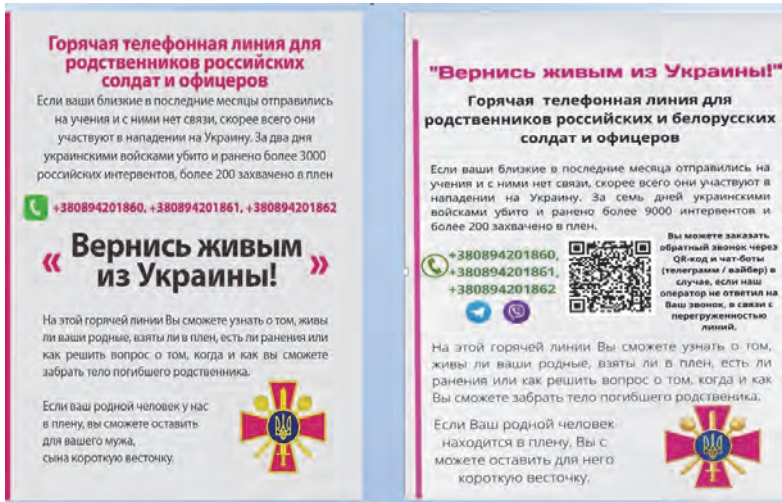
Подальше придушення свободи слова з боку російського уряду в соціальних мережах залишатиметься викликом нашим зусиллям, спрямованим на звернення до російської громадськості. Розуміючи вороже інформаційне середовище, в якому працюємо, ми залишаємося реалістичними у своїх очікуваннях. Проте, важливо зробити так, щоб об'єктивна інформація про НАТО російською мовою була доступною для тих, хто її шукає.

ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗДІЙСНЕННІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ З РІЗНИМИ ЦІЛЬОВИМИ АУДИТОРІЯМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вікторія Азарова

З початком воєнних дій на території України 24 лютого 2022 р. актуальності набули стратегічні комунікації різного формату та на різних рівнях. З перших днів війни втрати російської федерації в живій силі були значними, а у країні-агресорці панував інформаційний вакуум щодо реальних подій в Україні.

З огляду на це, за ініціативи Міністра внутрішніх справ України Дениса Монастирського **26.02.2022 р.** створена гаряча лінія «Вернись живым из Украины» (Скриншот 1).

Скриншот 1. Гаряча лінія «Вернись живым из Украины», створена НП України

Завдання гарячої лінії:

- збирання інформації щодо солдатів рф, які знаходяться на території України;
- спонукання родичів поранених, взятих в полон солдатів рф до здійснення активних дій щодо повернення їх додому;
- спонукання родин загиблих щодо повернення тіл російських військовослужбовців для подальшого поховання на території рф;
- донесення до населення росії інформації про реальні події в Україні;
- мотивація родичів російських військовослужбовців для якомога більшого розповсюдження ними правдивої інформації щодо війни в Україні та організації масових заходів проти війни або участі у них.

Підбір поліцейських, які надалі стали операторами гарячої лінії, з урахуванням високого рівня фізичного та психоемоційного навантаження, а також ризику швидкого емоційного вигорання ґрунтувався на основі аналізу їхніх індивідуальних, професійних якостей та внутрішньої мотивації.

У першу чергу враховувалися:

- розвиненість словникового запасу, вміння логічно висловлювати власні думки, аргументувати свою позицію, навички ведення переговорів;
- вміння володіти собою в емоційно напружених ситуаціях, витривалість як фізична, так і психологічна, працездатність, дисциплінованість, відповідальність;
- психологічна гнучкість, адаптаційні здібності майбутніх операторів та їх вміння достатньо швидко відновлюватися;
- спрямованість на досягнення результату, вміння та готовність поступитися власними інтересами заради досягнення мети, пріоритетна орієнтація на суспільно корисну діяльність на протигагу особистим інтересам.

Таким чином, до складу групи увійшли найбільш підготовлені для ведення переговорів поліцейські, в тому числі сертифіковані перемовники зі служби превентивної комунікації («Поліція діалогу»), психологічного забезпечення та слідчих підрозділів Головного управління Національної поліції у місті Києві.

Вже перші години роботи гарячої лінії принесли певні успіхи:

- відбулася швидка популяризація гарячої лінії, що свідчило про реальну необхідність її існування: за першу годину надійшло понад 700 дзвінків – близько 100 з них були прийняті двома операторами, які на той момент працювали. Основна комунікація здійснювалася щодо отримання інформації про військових рф, які знаходилися на території України, а також повідомлення про реальні події, що відбувалися в нашій країні;
- результатом професійних комунікацій стали перші масові заходи протесту російських громадян під військовими частинами країни-агресорки;
- була отримана важлива інформація щодо особливостей висвітлення ситуації в Україні з боку ЗМІ рф, а також психологічних та світоглядних особливостей достатньої великої кількості жителів рф – родичів військовослужбовців;
- з'ясовувалися умови та причини формування світоглядних позицій росіян. Синдром «навченої безпорадності», переважання базових (вітальних) потреб, тотальна незадоволеність,

всеосяжний страх за своє життя, який переважає над будь-якими іншими емоціями, перебування у психологічному стані «жертви» та неспроможність відчувати особисту відповідальність за своє життя – домінівні особливості переважної більшості людей, що телефонували на гарячу лінію;

- виходили на зв'язок люди, зацікавлені у швидкому здаванні в полон.

З урахуванням цього, **01.03.2022 р.** спільно з волонтерами створено чат-боти у вайбері та телеграмі (Скриншот 2) для збирання інформації щодо російських солдатів і здійснення вихідних дзвінків тим особам, які шукали своїх зниклих.

"ВЕРНИСЬ ЖИВЫМ ИЗ УКРАИНЫ!"

ИНСТРУКЦИЯ ДЛЯ РОДСТВЕННИКОВ РОССИЙСКИХ И БЕЛОРУССКИХ СОЛДАТ И ОФИЦЕРОВ

ЕСЛИ ВАШИ БЛИЗКИЕ В ПОСЛЕДНИЕ МЕСЯЦА **ОТПРАВИЛИСЬ НА УЧЕНИЯ И С НИМИ НЕТ СВЯЗИ**, СКОРЕЕ ВСЕГО ОНИ УЧАСТВУЮТ В НАПАДЕНИИ НА УКРАИНУ. НА ДАННЫЙ МОМЕНТ ЭФФЕКТИВНО РАБОТАЕТ БАЗА ДАННЫХ ПЛЕННЫХ И УБИТЫХ, УЖЕ МНОГО НАЙДЕНО ЛЮДЕЙ. ПОЭТОМУ ИЩИТЕ ВОЗМОЖНОСТЬ ЗВОНИТЬ И БЫСТРО УЗНАВАТЬ ИНФОРМАЦИЮ О СВОИХ РОДСТВЕННИКАХ

+38 089 420 18 60

НА ЭТОЙ **ГОРЯЧЕЙ** ЛИНИИ ВЫ СМОЖЕТЕ УЗНАТЬ О ТОМ, ЖИВЫ ЛИ ВАШИ РОДНЫЕ, ВЗЯТЫ ЛИ В ПЛЕН, ЕСТЬ ЛИ РАНАЕНИЯ ИЛИ КАК РЕШИТЬ ВОПРОС О ТОМ, КОГДА И КАК ВЫ СМОЖЕТЕ ЗАБРАТЬ ТЕЛО ПОГИБШЕГО РОДСТВЕННИКА.

Если наш оператор не ответит на Ваш звонок, в связи с переполненностью линий, Вы можете заказать обратный звонок через QR-код и чат-боты

Если Ваш родной человек находится в плену, Вы с можете оставить для него короткую весточку.

ВЕРНИСЬ ИЗ УКРАИНЫ!

Горячая телефонная линия для родственников российских и белорусских солдат и офицеров

Если ваши близкие в последние месяцы **отправились на учения и с ними нет связи**, скорее всего они участвуют в нападении на Украину. За первые семь дней украинскими войсками убито и ранено более 9000 интервентов. Более 200 захвачено в плен.

На этой **горячей** линии вы сможете узнать о том, живы ваши родные, взяты в плен, есть ли у них ранения или как решить вопрос о том, когда и как вы сможете забрать тело погибшего родственника.

Вы можете заказать обратный звонок через QR-код и чат-боты в случае, если наш оператор не ответил на ваш звонок.

Если ваш родной человек находится в плену, вы сможете оставить для него короткую весточку.

Если вы получили подтверждение, что ваш сын находится у нас в плену вам стоит добраться до Киева:

Доберитесь до Колинградра или Минска – Оттуда автобусами или такси к Польской границе – Затем через территорию Польши нужно добраться до КПТБ Украины. Там вас встретят и сопроводят в Киев

Скриншот 2. Чат-боти «Вернись живым из України», створені НІП України

03.03.2022 р. організовано додаткову гарячу лінію «Найди своїх» (Скриншот 3), основною метою якої стало роз'яснення порядку дій щодо здавання в полон військовослужбовців рф, які не бажали воювати проти України.

"Вернись живым из Украины!"

"Найди своих!"

ИНСТРУКЦИЯ ДЛЯ РОДСТВЕННИКОВ РУССКИХ СОЛДАТ И ОФИЦЕРОВ

Если Вы получили, подтверждение, что Ваш сын находится у нас в плену, мамы русских солдат должны добраться до Киева.

После вторжения фашистской армии Путина и закрытия воздушного пространства, это можно сделать только таким способом:

Добирайтесь до Калининграда или Минска

Оттуда автобусами или на такси к Польской границе

Затем через территорию Польши нужно добраться до КПГ с Украиной. Там Вас встретят и сопроводят в Киев

TELEGRAM

ВЫ МОЖЕТЕ УЗНАТЬ ЧЕРЕЗ QR-КОД ИНФОРМАЦИЮ ПРО ПОГИБШИХ И ПЛЕННЫХ ВОЕННЫХ ВС РФ В УКРАИНЕ

+380894201863

НА ЭТОЙ СЕРВЕЙС-ЛИНИИ ВЫ СМОЖЕТЕ УЗНАТЬ ГДЕ ВАШ РОДСТВЕННИК

Жизненный сценарий семьи солдата современной России:

Шаг 1. Ты едешь на учение;

Шаг 2. Ты попадаешь в Украину;

Шаг 3. Твой грузовик застряет в болоте;

Шаг 4. У твоей колонны заканчивается топливо;

Шаг 5. У всего твоего отряда заканчивается еда;

Шаг 6. Тебя убивают украинцы защищая свою родину;

Шаг 7. Россия где-то секретно сжигает тебя в перевозном крематории;

Шаг 8. Твоей семье говорят что ты один из "захваченных";

Шаг 9. Твоя мать ищет правду;

Шаг 10. Она получает срок 15 лет тюрьмы.

Сколько шагов тебе осталось?

+380894201863

НА ЭТОЙ СЕРВЕЙС-ЛИНИИ ВЫ СМОЖЕТЕ УЗНАТЬ БОЛЕЕ ДЕТАЛЬНУЮ ИНФОРМАЦИЮ О ТОМ, ЧТО ДЕЛАТЬ, ЕСЛИ ВЫ ХОТИТЕ СДАТЬСЯ В ПЛЕН

У тебя ещё есть шанс остановиться

Скриншот 3. Гаряча лінія НП України «Найди своих»

Вже восени 2022 р., використовуючи набутий досвід НП України, Головне управління розвідки України створило проект «Йщи своих», де крім телефонних дзвінків, діють чат-боти та телеграм-канал.

10.04.2022 р. організовано додатковий вид комунікації за допомогою вихідних дзвінків, основна мета яких – агітація щодо звернення до спільки солдатських матерів по регіонах рф і Уповноваженого з прав людини для захисту прав та інтересів військовослужбовців.

Рекламування лінії відбувалося через телеграм-канал *Pravda_Gerashchenko*.

Також інформація розповсюджувалася за адресами:

https://t.me/Pravda_Gerashchenko/487;

https://t.me/Pravda_Gerashchenko/1122;

https://t.me/Pravda_Gerashchenko/492;

https://t.me/Pravda_Gerashchenko/1441;

https://t.me/Pravda_Gerashchenko/1863;

https://t.me/Pravda_Gerashchenko/1864.

Зважаючи на велику кількість цінної інформації, отриманої

з вхідних дзвінків, постало питання її систематизації та можливості подальшого використання. Ці питання розв'язані за допомогою волонтерів з ІТ-компаній, що співпрацюють з найбільшим постачальником бізнес-додатків у світі – корпорацією Oracle.

Наповненням бази займалися як оператори гарячої лінії – 22 поліцейських, так і 68 цивільних волонтерів. Загальна кількість створених карток російських солдатів склала понад 132 тис. Ці картки містять:

- інформацію особистого характеру, як то прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, паспортні дані та інше;
- інформацію щодо місця дислокації окремих військових частин, їх особовий склад – військовослужбовців, які будь-яким чином пов'язані з розшукуваною особою тощо.

На початку діяльності гарячої лінії налагоджена тісна взаємодія із представниками Міністерства оборони України, і надалі – з підрозділами кримінального аналізу, оперативно-технічного забезпечення, інформаційно-аналітичної підтримки, а також Національною академією внутрішніх справ та Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України (Схема 1).

Схема 1. Налагодження взаємодії з інституціями сектору безпеки і оборони

Звичайно, без засобів масової інформації та інтернет-ресурсів не поширювалась б інформація про діяльність гарячої лінії. Співпраця у медійному просторі сприяла розповсюджен-

ню інформації щодо подій в Україні серед світової спільноти та була однією з важливих складових зовнішньої національної політики і протистояння в інформаційній війні.

Протягом перших шести місяців роботи проведено фільмування та надано інтерв'ю близько 14 українським та іноземним теле-, радіоканалам та виданням (Скриншот 4). Зокрема:

- українським ЗМІ – радіо Свобода, радіо НВ, новини телеканалів СТБ та ICTV, «Настоящее время» тощо;
- телеканалам Японії – центральне телебачення та TBS NEWS;
- медіа, що працюють в інформпросторі Великобританії, Німеччини та Сполучених Штатів Америки: BBC NEWS, CNN LIVE, та ABC NEWS;
- аналітичним виданням Німеччини та італійській газеті di Federico Fubini.

Скриншот 4. Взаємодія співробітників гарячої лінії з медіа

Окрема увага приділялася комунікаціям з різними верствами населення на Центральному залізничному вокзалі Києва під час евакуації наших громадян з населених пунктів Київської, Чернігівської, Дніпропетровської, Харківської та інших областей України.

У період **06.03-29.04.2022 р.** забезпечено функціонування пункту надання психологічної підтримки та допомоги людям, які вимушено знаходилися в залах очікування на Центральному залізничному вокзалі у Києві.

Ми розуміли, що у важкий для України час багато людей втратили відчуття безпеки, їх емоційний стан суттєво погіршився, а життя розділилося на «до» та «після».

Саме тому психологи столичної поліції ініціювали надання психологічної підтримки та допомоги, об'єднавши навколо цієї ідеї 30 працівників ГУ НП у місті Києві, Державної служби охорони, МВС України і волонтерів. З метою ефективної координації роботи пункту в мобільному застосунку «Вайбер» було створено групу під назвою «Антистрес-команда».

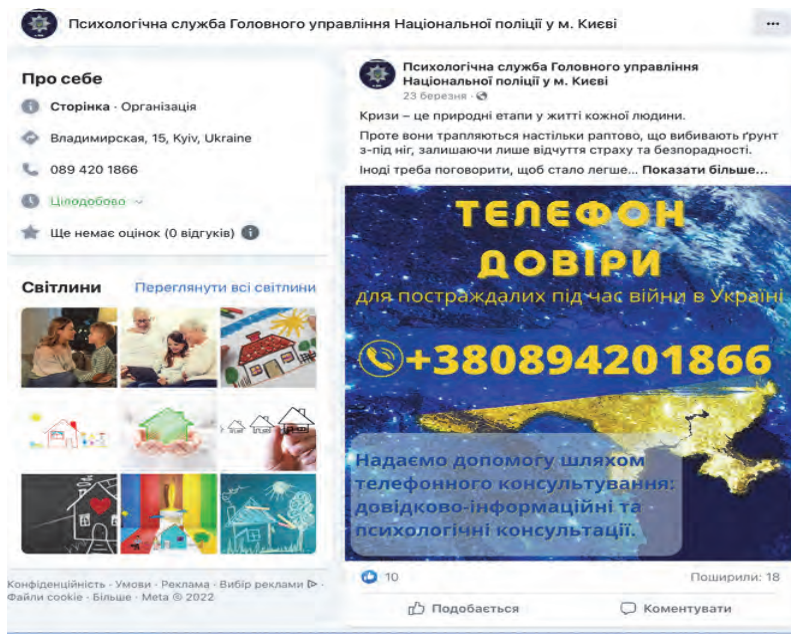
За час роботи команди надано психологічну підтримку та допомогу понад 3 500 громадян (Фото 1).

Фото 1. Діяльність «Антистрес-команди»

До психологів долучилися і волонтери, які надавали продукти харчування, засоби першої необхідності, одяг та іграшки. Серед волонтерів були і Євген Клопотенко – відомий шеф-кухар, і Антон Завгородній – працівник Hyatt regency Kiev, і представники ТОВ «Патріот рентал сервіс» та «Чорний квадрат». Крім іншого, дітлахи із захватом знайомилися із чотири-лапими помічниками поліцейських. Працівники кінологічного центру Головного управління Національної поліції у м. Києві демонстрували, як поліцейські працюють у парі зі службовою собакою.

Спостерігаючи за подіями весни 2022 р. та безпосередньо спілкуючись із людьми, фахівці НП України зрозуміли, що велика кількість громадян потребує психологічної допомоги. Отже, **21.03.2022 р.** вдалося розпочати роботу гарячої лінії ГУ НП у м. Києві «Телефон довіри». До цієї роботи долучилися не тільки столичні поліцейські, а й поліцейські Криворізького районного управління поліції ГУ НП в Дніпропетровській області (Скриншот 5).

Скриншот 5. Гаряча лінія «Телефон довіри» у фейсбуці

Ця гаряча лінія пропонувала, на відміну від подібних сервісів, нову, крім психологічної підтримки, послугу – довідково-інформаційну: оператори-психологи повідомляли про наявні «зелені коридори», розповідали алгоритми дій у випадку потрапляння в район вибухів, обстрілів, а також роз'яснювали правила поведінки особам, які бажають здатися в полон.

Поширення інформації про «Телефон довіри» здійснювалося за допомогою розміщення інформації на сторінці психологічної служби ГУ НП у м. Києві, особистих сторінок психологів у фейсбуці.

Були розроблені пам'ятки, які роздавалися громадянам на Центральному залізничному вокзалі (Скриншот 6).

**БЕЗКОШТОВНИЙ
ТЕЛЕФОН ДОВІРИ**
для постраждалих під час війни в Україні

 +380894201866
Надаємо допомогу шляхом телефонного консультування: довідково-інформаційні та психологічні консультації.

**Додаткові телефони
для надання допомоги**
телефон лінії евакуації

 0800507028

101 = Пожежна охорона
102 = Поліція
103 = Швидка допомога

 Більше корисної інформації ви знайдете в нашій групі в фейсбук

www.facebook.com/psihologkiev102

**ПОЛІЦІЯ
КИЄВА**

2022

ДАМІТКА БАТЬКАМ

ПРИ СИМПТОМАХ УДІЙ ПАЛІЧНОЇ АТАКИ

- ІА СТРАХУ:**
- відчуття пестячої повітря або запаху;
 - запаморочення, ниткість або млякість;
 - миготіння чи прискорене серцебиття;
 - тремтіння або дрижання;
 - потовиділення;
 - нудота або неприємні відчуття в животі;
 - знепритомніння або дезорієнтація;
 - змінена свідомість або покованість;
 - припливи тепла/холоду;
 - біль або дискомфорт у грудях;
 - страх смерті;
 - страх втратити контроль чи збожеволіти.

ПЕРША ДОПОМОГА:

1. Дихальна апаратура. Повільно вдихаємо через ніс. Вдихаємо повітря вухами ротом. Вишук має бути повільніший за вихід.
2. Зводимо кисті сполучу оболомку рота малювальними порцелями волни.
3. Робити перформансний масаж м'якоті уха та дихальна гієга.
4. Швидко стискаємо та розтискаємо кулачки
5. Рахуємо подумки від 100 до 1.
6. Зводимо слова істат чи вірша.
7. При можливості випити теплий чайний чай.

В. Вільковичка

"Озвращсь навколо" (Увага собі...)

- " Знайди 5 речей, які ти можеш побацити"
- " Знайди 4 предмети, яких ти можеш торкнутись"
- " Знайди 3 речі, які ти можеш попитати"
- " Знайди 2 речі, які ти можеш похвалити"
- " Знайди 1 рід, яку ти можеш спробувати на смак."

9. Повторити діяти, що віртуальну справу - це нормальне. Страх дозволяє нам зрозуміти та усвідомити, що відбувається. Необхідно надати контрольвати свої відчуття та наблизитися страху (паличкою атаку) та виконувати безпечної повсякденний алгоритм

10. Дітям з 8 років можна розповісти все як є (зазвичай, в дусках розуміння дитини без ланки у голові. Малюєть дітей побачити. Виконувати та заспокоювати та записати. По ви звички поруч (полюскогати, почитати книжку, розглянути картинка, помажати, вигадувати короти історії, поцрати в слова, червувати, записати, вивчати чи поговорити незви гору року, місяць, пригукати рому (рифма) до снів, рахунок до 10 (90,30,40...) і назав до 0. Іграти та по - бачкові окремі ролити тощо - в як у ігровій формі) , почитати хоралий музика на телефони (зараз можна)

11. Досмакаться дитини, дивиться її в очі.

ПРОГРЕСІВНА М'ЯЗОВА РЕЛАКСАЦІЯ

Напружите усі м'язи та прогримайте цей етап якомога довше, а потім різко розслабте все тіло. За інерцією м'язи розслабляються ще більше. Коли у крові багато стресових гормонів, то вегетативна система вмикається та починає їх перепрацьовувати. М'язи також залучені в цей процес, тому часом у нас болить спина. Затишас швидко, з'являється відчуття дискомфорту тощо. По вправу варто робити під час сильної тривоги. При помірній тривозі її варто робити двічі гриду на день - так протигризований захист виникає завдяки накопичувальному ефекту

ТАСМНИЙ ТАШНІТ

Робочою областю для цієї вправи є останні фаланги пальців на правій та лівій руках. На тисканні великим пальцем на фаланги, ми стимулюємо нервові закінчення. Ці імпульси триггерують активність ампліуди (або ж менталопольного тіла) мозкового центру, який відповідає за тривожність. Пож по черзі натискайте на подушечки кожного пальця, поки не відчуете, що заспокоїлися

ЩО ТАКЕ ВІЙНА ЯК ПОЯСНИТИ ЦЕ ДИТИНІ

◦ МИ МОЖЕМО ПОЯСНИТИ, ЩО ВІЙНА — ЦЕ АГРЕСИВНІ ЛІЇ ОДНІЄЇ КРАЇНИ ЩОДО ІНШОЇ. ВІЙНА ВЖЕ ТРИВАЄ 8 РОКІВ, ПРОСТО ВОНА БУЛА ДЛЯ НАС НЕПОМІТНА. ЗАРАЗ ЦЕ ЗМІНЯЛОСЯ. ЯКЩО ДИТИНА ЗНАЄ, ЩО ТАКЕ ЦІННОСТІ, МОЖНА ПОЯСНИТИ, ЩО ЦІННОСТІ ЛЮДЕЙ І КРАЇН МОЖУТЬ НЕ ЗБІГАТИСЯ.

◦ ВІЙНА — ЦЕ ЗАВЖДИ СТРАШНО ТА ЖАХЛИВО. МИ МАЄМО РОБИТИ АКЦЕНТ: "ДИВИСЯ, МИ ЗАРАЗ У БЕЗПЕЦІ Й НАША АРМІЯ РОБИТЬ УСЕ, ЩОБИ МИ ЗАЛІПШАЛИСЯ В БЕЗПЕЦІ. А ДЛЯ ТОГО, ЩОБИ МИ БУЛИ В БІЛЬШІЙ БЕЗПЕЦІ, НАМ ТРЕБА ПРІСЛУХОВУВАТИСЯ ОДНЕ ДО ОДНОГО, ВАЖЛИВО, ЩОБИ ТИ РОБИВ ТЕ, ЩО Я КАЖУ. ТИ ВІДПОВІДАЄШ ЗА ТЕ-ТО Й ТЕ-ТО". ДИТИНУ ВАЖЛИВО ЗРОБИТИ ВІДПОВІДАЛЬНИМ ЗА ЩОСЬ. БУДЬ-ЯКА РОЗМОВА З ДИТИНОЮ МАЄ ЗАКІНЧУВАТИСЯ ОБІЙМАМИ.

◦ КОРАБЕЛЬ НЕ ТОПЕ НА ВОДІ, ВІН ТОПЕ, КОЛИ ВОДА ПОТРАПЛЯЄ ВСЕРЕДИНУ НЬОГО. ТОМУ НЕ ТАК ВАЖЛИВО, ЩО ЗОВНІ, ВАЖЛИВО — ЩО МИ ВПУСКАЄМО ВСЕРЕДИНУ.

СПРОБУЙТЕ ПРОГОВОРТИ ЦІ МОМЕНТИ З ДІТЬМИ. БУДЕ СКЛАДНО, АЛЕ ВИ ВИРОСТЕТЕСЯ. ЦЕ БУДЕ ПЕРШИЙ КРОК ДОПОМОГИ

Скриншот 6. Буклети для громадян щодо забезпечення безпеки під час війни

З часом виникла потреба у розбудові взаємодії з громадянами України, чії рідні та знайомі безвісти зникли, потрапили до полону чи загинули. Аналіз ефективності роботи великої кількості гарячих ліній показав, що значна їх частина займається лише фіксуванням отриманої інформації, а обмін нею

між відомствами різного підпорядкування взагалі іноді не можливий. **01.06.2022 р.** для консолідації зусиль усіх гарячих ліній з питань обліку полонених та зниклих під час воєнних дій (фіксації даних про особу, яка звертається стосовно свого члена родини, прийняття фото, відео тощо), а також надання допомоги з розв'язанням проблемних питань, які виникають у родичів, почала діяти гаряча лінія МВС України «Телефон довіри». Завдання цієї гарячої лінії такі:

- надання кризової психологічної допомоги;
- отримання та фіксація інформації від громадян, чії родичі безвісно зникли, потрапили в полон чи загинули, для систематизації та оперативного передавання до Центральних органів виконавчої влади, НГ України та ЗС України, а також Координаційного штабу з питань поводження з полоненими Головного управління розвідки Міністерства оборони України та Національного інформаційного бюро Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України;
- отримання інформації щодо наявних побутових, медичних, матеріальних, фінансових та інших проблем соціального характеру, а також вжиття заходів щодо їх розв'язання;
- надання громадянам чітких алгоритмів дій щодо самостійного розв'язання певної частки проблем, не залежно від того, чи стосуються ці проблеми безпосередньо МВС України.

Водночас налагоджено тісну співпрацю з громадською організацією «Громадський рух “Жіноча Сила України”» (керівниця Умеренкова Наталія).

Ця організація стала місточком до ЗС України із розв'язання нагальних суперечливих питань соціального характеру, оперативного повідомлення окремих служб ЗС України щодо подій із військовослужбовцями, які раптово вийшли на зв'язок чи потрапили під обстріл, а також врегулювання взаємин між військовослужбовцями та їхніми родичами, з одного боку, і командуванням військових частин, з іншого.

Також встановлено ефективні комунікації з Радою дружин і матерів захисників України «Жінки зі Сталі». Цей громадський центр на даний час налічує 1 300 осіб. Проте на початку це було декілька ініціативних жінок, які прагнули досягти справедливості.

На допомогу прийшло МВС України та безпосередньо поліція Києва:

- деякі жінки стали операторами на гарячій лінії МВС України «Телефон довіри». Це дозволило їм самотійно дізнатися про безліч людей, які постраждали внаслідок воєнних дій, що сприяло формуванню відчуття єдності та довіри до органів влади;

- розуміючи важливість навичок ефективної комунікації та високий рівень психоемоційного напруження, для «Жінок зі Сталі» й операторів гарячої лінії були організовані тренінги за темою «Основи психоемоційної стабілізації та базові техніки кризових переговорів».

Цій діяльності сприяла громадська організація «Український центр ненасильницького спілкування “Простір гідності”» (голова організації Олена Ганцяк-Каськів) та головний тренер навчальних проєктів Карл Плеснер ⁶ (Данія).

Питання ефективної систематизації даних було розв’язано за допомогою волонтерів ІТ-компаній України, спираючись на досвід вже створеної єдиної бази даних <https://soldierzzone.mvs.gov.ua>.

Таким чином, розроблено інформаційний портал (єдину базу даних) «searchukrainians.mvs.gov.ua» (для обмеженого користування), в якому на даний час вже створено понад 11 тис. карток солдатів з інформацією про українських військових та цивільних осіб (Скриншот 7).

⁶ Карл Плеснер (Данія) – міжнародний спеціаліст з відновлення соціальних зв’язків після деструктивних подій, сертифікований тренер з ненасильницького спілкування (CNVC, США), сертифікований спеціаліст з кризових переговорів (Міжнародна асоціація переговорів із визволення заручників, США).

База бійців UA

Картки солдатів
Картка солдата №

Персональна інформація

Головний фото

Прізвище Ім'я

По батькові Дата народження

Телефон Місце народження (Населений пункт)

Адреса проживання Місце проживання (Населений пункт)

Особливі прикмети

Особа, яка розшукує

Зв'язок Прізвище Ім'я Телефон

Дата звернення Підтвердження інформації Мета звернення Джерело

Проблема

Додаткова інформація

esleskorohod@gmail.com

Створити запис

Закрити

✓
вирішено
на стадії вирішення
передано до: ЗСУ

Дублікати не знайдено

Дані військовослужбовця

Відомство Офіційний статус

Військове звання Статус за зверненням

Песада Звертались до НІБ

Жінка

Військова частина Номер жетона

Місце дислокації (Населений пункт)

Рід військ

Місце події

Розташування 0/14

Скриншот 7. Картка солдата, searchukrainians.mvs.gov.ua

Переваги інформаційної бази:

- можливість об'єднання інформації всіх відомств і служб, які займаються питаннями громадян, постраждалих внаслідок бойових дій, та швидкий пошук потрібної інформації з подальшим її обробленням;
- надійність платформи, де створена база, високий рівень її захищеності від доступу сторонніх осіб чи здійснення кібератак;
- можливість швидкого створення не тільки статистичних, але й аналітичних звітів.

Картка солдата має різні поля, що дозволяють вносити дані задля подальшого сортування і пошуку як окремої людини, так і масиву інформації.

На даний час завдяки наповненню цієї бази відбувається обмін інформацією з Національним інформаційним бюро, що дозволило пришвидшити реєстрацію звернень громадян. Відповідними зацікавленими фахівцями проводиться аналітика відомостей, отриманих стосовно військовослужбовців ЗС України.

Отже, процес, який почався 24.02.2022 р. зі створення гарячої лінії «Вернись живим из Украины», завдяки зусиллям багатьох небайдужих людей та вдало вибудованій комунікації набув широкого розповсюдження, що дає можливість спільними зусиллями протистояти рф як в інформаційному просторі, так і у спробах дезорганізувати українське суспільство, підірвавши довіру до владних структур.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ: ОСОБЛИВОСТІ «КОМУНІКАТИВНОЇ СИЛИ» ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО (на прикладі аналізу президентських промов і звернень, 24 лютого – 16 листопада 2022 року)

Марія Кармазіна

Повномасштабна агресія російської федерації проти Української держави як найпотужніший (після закінчення Другої світової війни) виклик для України, Європи і – ширше – для

всього світу – надскладний багатозаровий процес не лише фрагментарної дії і протидії (у політичній, економічній, воєнній та інших площинах), але й кооперативної співпраці, що відбувається в умовах асиметрії інформації, дезінформування, брехні, і який вимагає / вимагатиме тривалого часу (не лише упродовж років чи десятиліть, але й, переконана, довших проміжків людського буття) для глибоких всебічних рефлексій, зчитування різноманітних смислів, сенсів (явищ, процесів, феноменів) воєнного часу, адекватного оцінювання усіх викликів і ризиків, які були спровоковані, а відтак, і *актуалізовані* насиллям рф проти України і всього цивілізованого світу в першій третині ХХІ ст.

У такі – кризові – моменти своєї історії людство отримує новий «кривавий досвід»: нові стратегії подолання насильства і виживання, новий досвід комунікації (з огляду його набуття у нескінченно варіативних специфічних умовах *нового періоду політичного часу* та феномену *розширення простору війни* – від наземного, повітряного, водного, інформаційного до віртуального і, зрештою, до поширення війни на когнітивну сферу), який, власне, і забезпечує виживання держав, націй, цивілізації.

Аналіз досвіду комунікації за таких обставин стає чільним завданням порядку денного, оскільки його осягнення сприятиме усвідомленню суті ефективних практик для досягнення поставлених (лідером, державою, нацією) цілей, розв’язання завдань (наголошу особливо) різної часової тривалості.

Одним із виразних і ефективних зразків такого досвіду є, на мою думку, досвід комунікативних (вербальних) стратегій Президента України Володимира Зеленського, які так чи інакше віддзеркалилися в його промовах і виступах, представлених Офіційним інтернет-представництвом Президента України [1], і які й склали *емпірико-документальну* основу мого дослідження. Зокрема, проаналізовано 427 промов і виступів Президента України В. Зеленського, що були виголошені за 265 днів російсько-української війни – у період з 24 лютого до 15 листопада 2022 р.

Труднощі аналізу зазначених текстів пов’язані з низкою чинників і, передовсім, з тим, що здійснений аналіз – свого роду «перше читання» комунікації, яке проводилося / проводиться з найкоротшої часової відстані – фактично в режимі реального

часу та, відповідно, з використанням методу *real time*, як і методів кількісного та якісного контент-аналізу. Відтак, зрозуміло, що *перепрочитання* текстів у більш-менш віддаленій часовій перспективі (коли війна наблизатиметься до завершення, чи ж коли, зрештою, вона закінчиться), ймовірно, відкриє доки невідомі контексти, у яких Президентом України виголошувалися ті чи інші ідеї, що дозволить дослідникам більш ґрунтовно виписати не тільки «драматургію контексту», але і додати нових акцентів до вже виокремлених і відрефлексованих ідей, оцінок, висновків, що містилися в текстах промов і виступів В. Зеленського, або й змістити зроблені акценти. Як і виявити інші та нові напрямки «розгортання комунікації», що, відповідно, вплине на оцінювання, верифікацію фактів і остаточні висновки.

Отже, *метою цього дослідження* стало виокремлення особливостей вербальних комунікацій Президента України В. Зеленського (з моменту повномасштабного російського вторгнення до 15.11.2022 р.), що відобразилися у його офіційних промовах та зверненнях. *Завдання* зводилися до того, щоб проаналізувати: а) інтенсивність вербальної комунікації Президента України; б) особливості аудиторії, на яку була спрямована комунікація; в) трансформацію тематичного поля виступів В. Зеленського.

Результати дослідження. У ході аналізу 427 текстів президентських промов і виступів встановлено, що:

1. Найбільш інтенсивною президентська комунікація (у зазначений період) була у березні та червні, про що свідчать дані таблиці 1.

Таблиця 1
Кількість виступів (промов) Президента України В. Зеленського у період 24 лютого – 15 листопада 2022 р.

Місяці	24-28 лютого	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	1-15 листопада
Кількість виступів	11	66	43	53	57	43	41	44	50	19
<i>Всього</i>	427									

* Підраховано автором на основі аналізу даних, розміщених на сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України Володимира Зеленського [1].

Однією з особливостей комунікації В. Зеленського була та, що в окремі дні періоду український лідер виступав зі зверненнями по кілька разів за добу: по *чотири* рази – 24 березня; 7 квітня; 2 та 29 червня; 29 серпня; 1 вересня; *тричі* на добу – 25 та 27 лютого; 8, 11, 12, 15, 16, 22, 23, 25 та 31 березня; 5, 13, 27 квітня; 3, 5, 6, 8, 18, 27 травня; 4, 9, 11, 20, 21, 23, 24 червня; 1, 4, 28 липня; 24 серпня; 23, 28 вересня; 11, 25 жовтня; 8 листопада. Виступи звучали і вранці, і вдень, і в нічні години, як, наприклад, о 01 год. 10 хв. 25 лютого, о 01 год. 14 хв. 3 березня чи 23 год. 55 хв. 14 листопада. В інші дні Президент України виступав зі зверненнями чи промовами 1-2 рази, і лише 5 днів (із 265) В. Зеленський утримався від традиційної комунікації з українцями і світом.

Таким чином, лідер Української держави, *по-перше*, регулярно виступаючи зі зверненнями, демонстрував не лише відданість своїй державі (привертаючи увагу до складних питань, породжених російською агресією проти України, про що детальніше – нижче), але й виявляв неабияку фізичну і психологічну витривалість, вдаючись до комунікації у «кожен важливий момент» доби; *по-друге*, своєю політичною поведінкою він надихав на стійкість і українців; *по-третє*, в очах світу В. Зеленський став своєрідним уособленням сили і стійкості всієї української нації.

Аудиторія перших двох звернень Президента України (24, ніч 25 лютого) – українці. Утім, у ранковому зверненні Президента України у другий день війни були слова, промовлені російською і, відповідно, звернені до росіян; в обід – звучали слова В. Зеленського, спрямовані до європейців. 26 лютого Президент України закликав тих українців, які знаходилися у Європі, повертатися захищати свою Вітчизну. 27 та 28 лютого Президент України звертався із закликом до білорусів (з побажанням «знову стати тією самою доброю, безпечною Білоруссю, яку всі бачили нещодавно», зробити вибір).

У березні-квітні президентська аудиторія стрімко розширювалася: В. Зеленський почав виступати (у режимі онлайн) перед парламентарями держав Європи. Першими його почули парламентарі Великої Британії (08.03), а у наступні тижні березня український лідер виголосив промови у Сеймі Республіки

Польща, перед парламентарями Канади, Конгресом США, у Бундестазі ФРН, у Кнесеті Ізраїлю, у Палаті депутатів Італії, у парламенті Японії, на спільному зібранні Сенату, Національних зборів Французької республіки та Ради міста Парижа, у Риксдагу Швеції, на засіданні Європейської Ради, у Фолькетингу Данії, у Стортингу Норвегії, у парламентах Австралії, Нідерландів, Бельгії. У квітні В. Зеленський виступав у парламенті Румунії, у Генеральних кортесах Іспанії, у парламентах Ірландії та Греції, у Палаті представників Кіпру, перед парламентарями Фінляндії, у Національній асамблеї Республіки Корея та парламенті Естонії.

Крім того, Президент України звертався до «всіх європейців» (12.03), до народу Швейцарії (19.03), учасників саміту «Групи семи» (24.03), промовляв на саміті НАТО; у квітні – виступав на засіданні Ради Безпеки ООН.

Показово, що у наступні місяці змінювалася географія комунікацій В. Зеленського, про що свідчать, зокрема, його виступи перед спільнотою Foreign Policy Community of Indonesia (27.05), учасниками Азійського саміту з безпеки «Діалог Шангри-Ла» (11.06), на засіданні Бюро Асамблеї Африканського Союзу (20.06), перед учасниками конференції «Азійське лідерство» в Сеулі (13.07) та ін. Змінювалися і характеристики тих, хто бажав спілкування з Президентом України. Серед цих, останніх, лише упродовж травня були учасники благодійного вечора Brave Ukraine, аналітики Chatham House, студенти французьких університетів, представники університетської спільноти США, учасники 75-го Каннського кінофестивалю, Економічного форуму в Давосі та ін.

Особливо на себе звертають увагу виступи В. Зеленського на таких масштабних форумах, як Global Food Security Summit (21.09.22 р.), на 77-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН (22.09.22 р.), засіданні Ради Безпеки ООН (27.09.22 р.), Генеральній асамблеї Організації американських держав (06.10.22 р.), на 27-ій Конференції ООН зі зміни клімату (08.11.22 р.) і, зрештою, на саміті «Групи двадцяти» (15.11.22 р.).

Таким чином, є підстави стверджувати, що, *по-перше*, така «тотальна комунікація» зі світом, широка географія виступів Президента України була такою потужною, як ніколи перед тим

(упродовж 1991-початку 2022 рр.), що сприяло у свідомості, найперше, азійців, південних американців, африканців емансипації України (зокрема – від росії); *по-друге*, виступи В. Зеленського перед парламентарями і урядовцями європейських країн по-своєму віддзеркалили прибічників України та супротивників нашої держави. Зокрема, проведений аналіз довів, що три країни із 27 членів Європейського Союзу (Австрія, Угорщина, Болгарія) не надали свої парламентські трибуни для виступу Президента України; *по-третє*, сильною стороною комунікації держави (в особі Президента України) було те, що Україна позиціювала себе як повноцінний суб'єкт міжнародного права (а не «тінь москви» чи «уламок ССРСР»), говорила / говорить сама за себе, з позицій свого національного інтересу (про власні українські цінності, злочини рф та ін.).

3. Домінантними акцентами у виступах Президента України перших місяців війни були такі:

- росія – це держава-терорист, солдати якої скоюють в Україні небачені звірства, усі можливі злочини, спричиняючи черговий геноцид українського народу;

- Україна є європейською державою, що поділяє демократичні цінності та фактично стала на захист не лише власної територіальної цілісності та суверенітету, але й на захист держав Європи, піднявшись на вітчизняну, визвольну війну проти новітніх фашистів (*рашистів*) у Європі. Місце України – у Європейському Союзі;

- єднання та створення антипутінської / антиросійської коаліції, посилення санкцій проти росії та її ізоляція (у цілій низці сфер – від сфери дипломатії до інформаційної, сфери науки та освіти, культури та спорту), надання як гуманітарної (у тому числі українським біженцям до Європи), так і військової допомоги Українській державі (шляхом закриття українського неба, постачання сучасної зброї), а також прийняття України до НАТО, надання гарантій безпеки – гідний і єдино можливий шлях для тих у світі, хто декларував / декларує прихильність демократичним цінностям;

- міжнародна спільнота має розробити юридичні механізми та процедури для притягнення путіна і рф (після закінчення війни) до відповідальності, провести міжнародний трибунал над

агресором за скоєні злочини; юридично забезпечити та провести стягнення з росії-агресорки контрибуції та репарацій;

- після війни світ має допомогти Україні у відбудові, сприяти у поверненні додому українських біженців (з Європи, Америки), Українській державі – у поверненні викрадених росією матеріальних цінностей і силоміць (під примусом) депортованих до росії людей.

У вересні, після того, як Україна пережила численні руйнування цивільної інфраструктури (у тому числі критичної), масові вбивства цивільних осіб, знищення / порушення екосистеми – головне – економіки внаслідок дій загарбника, Президент України на сесії Генасамблеї ООН представив «формулу миру» з п'яти пунктів, наголосивши на необхідності: 1) покарання росії («за злочин агресії ... за порушення кордонів»), з використанням таких інструментів, як санкції, блокування «торгівлі й відносин з агресором», позбавлення права голосу під час ухвалення рішень у міжнародних організаціях, прав делегації, права вето (тобто «покарати всередині інституцій»); використання персональних санкцій проти пропагандистів путінського режиму («покарати за брехню»); обмеження громадян держави-агресорки «насолоджуватися туризмом чи шопінгом на території тих, хто цінує мир», спонукати «російських підданих» (через візові обмеження) до боротьби проти агресії своєї держави («покарати за потурання злу»); створити спеціальний трибунал для покарання росії за злочин агресії; «росія має заплатити за цю війну своїми активами. Це також покарання. Це одне з найстрашніших покарань для російських посадовців, які цінують гроші понад усе»; 2) захист життя «усіма засобами, які дозволяє Статут ООН» (на фоні масових вбивств цивільних, і – питання Президента України: «Запитайте у представників росії, чому в російських військових такий потяг до кастрації. Що роблять із ними самими, щоб вони бажали робити таке з іншими?»); 3) відновлення безпеки й територіальної цілісності («росія підірвала ... безпеку мореплавства, продовольчу безпеку, радіаційну безпеку, енергетичну безпеку та безпеку від зброї масового ураження»): треба визнати росію державою-спонсоркою тероризму, «на всіх рівнях. В усіх країнах, які сповідують цінності миру й захисту людського життя. Юридично. Політично»;

4) гарантії безпеки («Кожна нація має право на гарантії безпеки. Не тільки найбільші нації. Не тільки найбільш щасливі»);
5) рішучість – те, без чого, на думку Президента України, «інші чотири пункти не працюватимуть».

15.11.2022 р., виступаючи на саміті «Групи двадцяти», Президент України В. Зеленський запропонував «набір рішень, які потрібно реалізувати», акцентувавши необхідність радіаційної, ядерної, продовольчої та енергетичної безпеки, звільнення усіх полонених та депортованих, **«виконання Статуту ООН і відновлення територіальної цілісності України та світового порядку»**, виведення російських військ та припинення бойових дій, необхідність справедливості (створення спецтрибуналу проти рф), протидії екоциду – захисту природи, недопущення ескалації та фіксації закінчення війни.

Таким чином, виступи Президента України, *по-перше*, ставали своєрідною (щоденною, щомісячною) фіксацією злочинів російської армії на території суверенної Української держави; така потужна комунікація сприяла широкому розголошенню інформації у світі (на противагу російській дезінформації); *по-друге*, промови лідера держави віддзеркалили його прагматизм, що виявився у низці документів – своєрідних «програмах дій», запропонованих Україною усім реальним (а не вдаваним) прихильникам цивілізованого демократичного світу (не тільки в інтересах України, але й усіх, хто прагне справедливості).

Вищевикладене дозволяє стверджувати про:

- потужну «комунікативну» силу Президента України В. Зеленського як політичного лідера української нації, здатного забезпечити представлення (Європі та світу) Української держави як самодостатнього політичного організму, спроможного до самоорганізації у найкритичніші періоди своєї історії; позиціонування української нації як (в основі своїй) потужної прихильниці демократичних принципів розвитку західного зра-зка;

- спроможність Президента України до створення коаліцій на міжнародній арені для протистояння агресору, торування шляху нації у Європейській Союз (свідченням чого стало подання Україною заявки на членство в ЄС та підготовка, відповідно, комплекту необхідних документів), що, своєю чергою,

разюче відтінило президентство В. Зеленського від попередніх «зразків» Президентів України, зорієнтованих на СНД, Митний союз з росією, чи виголошуючих свого часу (на початку ХХІ ст.) гасла на зразок «НАТО – НСТ!» та ін.;

- здатність Президента України адекватно і ефективно реагувати не лише на виклики сьогодення, породжені нині російською агресією проти України (пропонуючи світу шлях накладання на рф санкцій, підтримки України і українців різноманітними засобами, методами та ін. у ході війни), але й визначити і чітко артикулювати виклики з майбутнього для України, пов'язані з гарантіями безпеки в наступний час, з відбудовою країни, відновленням економіки, відродженням екосистеми та поверненням викрадених і депортованих громадян, як і вивезених в росію матеріальних (у тому числі художніх, історичних) цінностей.

Література

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua>.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

1. Незалежність медіа та стійкість суспільства проти дезінформації мають вирішальне значення для функціонування демократії.

2. Залучення критично важливих ЦА (лідерів громадської думки, науковців, парламентарів, політиків, представників медіа, неурядових організацій, аналітичних центрів, наукових установ) до протидії деструктивним впливам рф – один з кроків посилення стійкості суспільства.

3. Протидія дезінформації має відбуватися системно. Проактивна прозора своєчасна комунікація є ключем до припинення розповсюдження міфів та дезінформації. Як приклад, НАТО розроблено комплексний підхід до протидії дезінформації, що базується на розумінні інформаційного середовища, залученні аудиторій та співпраці з членами Альянсу, партнерами і міжнародними організаціями.

4. Оскільки великі обсяги дезінформації створюються й публікуються російською, ефективна протидія має здійснюватися також і цією мовою та охоплювати російськомовні аудиторії, де б вони не були. Також необхідно заповнювати інформаційний вакуум у країні-агресорці щодо реальних подій в Україні.

5. Діяльність гарячих ліній на кшталт «Телефону довіри», ініційованого НП України, переконує внутрішні аудиторії України, що Сили безпеки і оборони здатні забезпечити безпеку та надати своєчасну допомогу. Гарячі лінії, крім психологічної підтримки, мають надавати й довідково-інформаційні послуги: повідомляти про наявні «зелені коридори»; розповідати алгоритми дій у випадку потрапляння в район вибухів, обстрілів; фіксувати інформацію від громадян, чиї родичі безвісно зникли, потрапили в полон чи загинули.

6. Найбільшого ефекту в діяльності гарячих ліній можливо досягти у взаємодії психологів і перемовників усіх ІСБО України та залучення волонтерів з ІТ-компаній для узагальнення інформації.

7. Регулярні виступи зі зверненнями, ситуаційним аналізом лідерів держави та Сил безпеки і оборони надихають громадськість на стійкість, оскільки демонструють відданість ключових осіб державі, виявляють їхню фізичну і психологічну витривалість, позиціюють їх як своєрідне уособлення сили і стійкості всієї української нації.

ПРОАКТИВНЕ РЕАГУВАННЯ НА ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОПЕРАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ. ПРИКЛАД ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Віталій Кацалан

Для розв'язання проблеми організації використання інформаційного простору в інтересах ЗС України на початку 2000-х рр. розроблено теорію інформаційно-психологічної операції (протиборства) [1].

У 2007 р. теоретичні основи такої діяльності включені до Зasad підготовки і застосування ЗС України. На цьому процес інтеграції інформаційно-психологічної операції (далі – ІПСО) у практику застосування ЗС України практично зупинився через організаційно-адміністративні ускладнення, адже ця діяльність належала до сфери повноважень Головного управління розвідки Міністерства оборони України. Надалі не було видано жодного керівного документа з питань ІПСО, а військові частини ІПСО використовували для збирання інформації з відкритих джерел в інтересах розвідувально-інформаційної діяльності.

У ході опрацювання питань підготовки та застосування ЗС України Головне оперативне управління ГШ України дійшло до висновку, що теорія ІПСО не відповідає вимогам сьогодення через обмеженість її мети і виконуваних завдань. Це змусило керівництво ЗС України деталізувати мету інформаційно-психологічної операції, зокрема нею стало змушення противника до прийняття та реалізації неефективних (недоцільних) рішень, ускладнення функціонування (виведення з ладу) елементів системи управління військами.

Після початку 2014 р. ІПСО була розділена на інформаційну та психологічну операції ЗС України, мета останньої є створення необхідних змін у діяльності (поведінці) ЦА противника та умовах інформаційного простору, які сприятимуть досягнен-

ню цілей застосування ЗС або операцій угруповань військ (сил).

Завданнями інформаційної та психологічної операції є [2]:

інформаційний вплив – вплив на комп'ютерні мережі противника шляхом введення у них спеціальних програм; радіоелектронне подавлення засобів РЕБ противника та здійснення радіоелектронного захисту; захист інформації в комп'ютерних мережах;

психологічний вплив – підтримка діяльності місцевих органів виконавчої влади, створення позитивного враження населення про дії своїх військ; запобігання наслідкам психологічного впливу противника та його нейтралізація, поширення серед особового складу противника негативної та суперечливої інформації; пропаганда високої боєздатності ЗС України.

Завдання інформаційної операції визначаються на підставі [3]:

мети і завдань застосування ЗС України (операцій угруповань військ (сил));

форм і способів ведення операцій (бойових дій);
складу військ (сил).

Стало зрозуміло, що необхідно виконувати ширший перелік заходів і залучати різнорідні сили й засоби для комплексного впливу на свідомість противника, його інформаційно-технічні системи, інформаційні процеси та саму інформацію [4].

У зв'язку із цим було ініційовано створення нового напрямку в теорії та практиці застосування ЗС України – інформаційної операції, а для керування такою діяльністю у вересні 2013 року в Головному оперативному управлінні створено відділ інформаційної боротьби. У грудні 2014 р. відділ розробив Концепцію інформаційної операції Збройних Сил України. Надалі було видано тимчасові настанови з психологічної (грудень 2016 р.) та інформаційної операцій (березень 2017 р.) ЗС України. Інформаційну операцію включено в Систему застосування Збройних Сил, що визначалося Основами ведення операцій військ (сил) ЗС України.

Таким чином, із середини 90-х рр. ХХ ст. окреслилася нова сфера збройної боротьби – інформаційний простір і виникла потреба ведення дій у цьому просторі. Значення таких дій – інформаційних операцій та їх частка у загальному масштабі збройної боротьби в сучасних умовах постійно збільшується.

Інформаційні операції передують застосуванню бойових частин, супроводжують воєнні операції і тривають ще довго після завершення активного збройного протистояння.

Література

1. AJP-3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations. Edition A, Version 1. December 2015. URL: http://www.obranaastrategie.cz/redakce/tisk.php?lanG=en&clanek=198830&slozka=1988xsekce=198812&as4uOriginalDomain=www.obranaastrategie.cz&as4u_protocol=https&.

2. Commander's Handbook for Strategic Communication and Communication Strategy, Version 3.0. US Joint Forces Command Joint Warfighting Center, June 2010. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA525371.pdf>.

3. Joint Information Operations Planning Handbook, Joint Command, Control and Information Warfare School, Joint Forces Staff College, July 2019. URL: <https://jifsc.ndu.edu/Academics/Joint-C2-Information-Operations-School-JC2IOS>.

4. Allied Command Operations' (ACO) Comprehensive Operations Planning Directive (COPD), Interim 2.0, 04 October 2020. URL: <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/english/swedint/engelska/swedint/courses/nato-copc/04-ch-1-introduction-v2.0-04-oct-13.pdf>.

ПРОАКТИВНЕ РЕАГУВАННЯ НА КАМПАНІЮ З ДИСКРЕДИТАЦІЇ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН (із досвіду Центру протидії дезінформації Ради національної безпеки і оборони України)

Анаїт Хонерія

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України готувалось не тільки у фізичному просторі, значну частину своїх фінансових та кадрових ресурсів росія витратила на іншу сферу – інформаційну. Так, згідно з «ідеальним» планом ворога, об'єднана атака у двох вимірах мала змусити українців здатися протягом лічених днів, а як максимум – тиж-

ня. Здається, бліцкриг мав піти по плану – військові мали захопити великі міста, такі як Київ, а спеціалісти з ІПСО – зламати волю українців, змусивши їх здатись.

Проте, зустрівши потужний спротив України та її міжнародних партнерів, росія вирішила змінити тактику: вона передбачала проведення агресивної інформаційної війни проти всієї антипутінської коаліції, з метою змусити її залишити Україну сам на сам з російською воєнною машиною.

Першою країною, яка зазнала інформаційного удару, була Республіка Польща, що з перших днів війни стала на захист України. Прагнучи зламати союзника українців, росіяни почали масштабну дискредитацію українсько-польських відносин, намагаючись розпалити ворожнечу між урядами та створити недовіру між народами двох країн.

Для здійснення своєї атаки росіяни провели низку інформаційних і психологічних операцій, підґрунтя яких було закладено ще до початку повномасштабного вторгнення. Так, на початку лютого в російському інформаційному просторі почали з'являтися повідомлення, які стверджували, що Міністерство закордонних справ України готує дипломатичні ноти з проханням повернути до України громадян призовного віку. Зазначені повідомлення були помічені Центром протидії дезінформації РНБО України (далі – Центр), після чого почалось відстежування їх подальшого поширення та розвитку.

Після 4-х місяців активного моніторингу, а саме, 17.06.2022 р., Центром виявлено повідомлення зі схожим змістом у ворожому телеграм-каналі «Джокер ДНР». У зазначеному повідомленні йшла мова про те, що хакери нібито перехопили лист Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби, адресований Міністру закордонних справ Республіки Польща Збігневу Рау. В цьому листі український Міністр нібито просить свого колегу депортувати всіх чоловіків призовного віку з території Республіки Польща в Україну для подальшої їх мобілізації (Скриншот 1).

Szanowny Pan Zbigniew Rau!

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy wyraża swój szacunek dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej i uprzejmie informuje.

Dziś Ukraina powstrzymuje ataki rosyjskiej maszyny wojennej i chroni bezpieczeństwo nie tylko swojego kraju, ale całego kontynentu europejskiego. Ofarami zdradzieckiego ataku rosyj ofarami już zostały dziesiątki tysięcy niewinnych obywateli, którzy stanęli do walki z agresorem.

W związku z tym prezydent Ukrainy postanowił o powrocie w Ukrainę z zagranicy obywateli płci męskiej w wieku poborowym, zdolnych stanąć z bronią w rękę, żeby bronić nie tylko swojej ojczyzny, ale i całej Unii Europejskiej.

Biorąc powyższe pod uwagę, strona ukraińska prosi Rząd Rzeczypospolitej Polskiej o podjęcie decyzji w sprawie przekazania wszystkich niezbędnych informacji o przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ukraińskich obywatelach płci męskiej w wieku od 18 do 60 lat w celu ich powrotu w Ukrainę.

Korzystając z okazji, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy składa Ministerstwu Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej wyrazy głębokiego szacunku.

Z poważaniem,

Minister spraw zagranicznych Ukrainy

Dmytro KULEBA

Скриншот 1. Фейковий «лист» Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби, нібито адресований Міністру закордонних справ Республіки Польща Збігневу Рау

У той же день Цезарій Нобіс, який позиціонує себе як «польський політик», опублікував серію документів дипломатичних установ України та Республіки Польща і заявив, що було прийняте офіційне рішення про пошук всіх осіб призовного віку, які ухиляються від служби в Збройних Силах України. Після цього вже згаданий телеграм-канал послався на публікацію Цезарія Нобіса для підтвердження свого попереднього повідомлення. Надалі «новину» підхопили російські ЗМІ.

Зважаючи на значний обсяг поширення, Центром проаналізовано та встановлено всі елементи й етапи здійснення описаної ІПСО. Центр звернувся до Міністерства закордонних справ України, яке підтвердило **фейковість** зазначеного «листа».

Крім цього, Центром проінформовано Міністерство закордонних справ України про проведення ІІСО, спрямованої на дискредитацію українсько-польських відносин, створення недовіри до української влади, а також поширення відчуття страху за власну безпеку в ЦА (чоловіки призовного віку, які були змушені покинути Україну через початок повномасштабного вторгнення росії, а також члени їх сімей).

Відразу після цього Центр звернувся до Урядового центру безпеки Республіки Польщі (далі – Урядовий центр безпеки), якому були направлені аналітичні матеріали, в яких містилися всі деталі ІІСО.

Як результат, Центр та Урядовий центр безпеки через налагоджені комунікаційні канали проінформували громадськість і відповідні державні інституції про проведення ІІСО зі сторони російської федерації, а також нівелювали можливі негативні наслідки (Скриншот 2).

RCB
Rządowe Centrum Bezpieczeństwa

DisInfo Radar

W sieci internet są powielane fałszywe dokumenty i informacje o rzekomym porozumieniu Polski i Ukrainy mającym na celu poszukiwanie i zatrzymanie obywateli Ukrainy uchylających się od służby wojskowej.

Ważny komunikat informacyjny
Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Ministerstwo Obrony Narodowej

Szanowny Pan Zbigniew Rau!

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy wyraża roszczenie do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej i wyraża protest.

DisInfo Radar

Weryfikuj informacje i nie daj sobą manipulować

gov.pl/rcb [@RCB_RP](https://twitter.com/RCB_RP) [@rcbgovpl](https://www.instagram.com/rcbgovpl) [@rządowecentrumbezpieczenia](https://www.facebook.com/rządowecentrumbezpieczenia)

ФЕЙК ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ УКРАЇНЦІВ З ПОЛЬЩІ

przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej **ukraińskich obywatelach płci męskiej w wieku od 18 do 60 lat w celu ich powrotu w Ukrainę.**

ЦЕНТР ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ • РНБО УКРАЇНИ • НАЦІОНАЛЬНИЙ СПРОТИВ

Скриншот 2. Інформування громадськості та державних інституцій Центром протидії дезінформації Ради національної безпеки і оборони України та Урядовим центром безпеки щодо проведення ІПСО російською федерацією

Однак, не зважаючи на успішне викриття описаного ворожого ІПСО, ворог не залишив свої намагання дискредитувати Україну в очах польських союзників. Так, через певний період часу, ворог використав певні відмінності трактування та сприйняття окремих моментів спільної історії України і Республіки Польщі, обравши своєю ЦА консервативну частину польського населення.

Вже 16.08.2022 р. у ворожому телеграм-каналі, що фігурував вище, з'явився лист, у якому нібито Міністр закордонних справ України звертається до Міністерства закордонних справ Республіки Польщі з проханням перейменувати вулицю, на якій

знаходиться посольство російської федерації у місті Варшава, на честь Степана Бандери.

У супроводі зазначалося, що «лист» перехоплено з Офісу Президента України, хоча бланк, на якому складений лист, належить МЗС України, а підписантом замість Президента України виступає Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба (Скриншот 3).

Скриншот 3. Фейковий «лист» Міністра закордонних справ України до Міністерства закордонних справ Республіки Польщі з проханням перейменувати вулицю, на якій знаходиться посольство російської федерації у місті Варшаві, на честь Степана Бандери

Зважаючи на збіг форми, змісту та першоджерела, Центром зроблено висновок, що поява цього «листа» з подальшим роз-

повсюдженням у ворожих ресурсах є спланованою ІІсО, мета якої – дискредитація України та українсько-польських відносин, про що відразу було повідомлено МЗС України та Урядовому центру безпеки (Скриншот 4).

Скриншот 4. Розвінчання фейків щодо звернення України до Міністерства закордонних справ Республіки Польщі з проханням перейменувати вулицю, на якій знаходиться посольство російської федерації у місті Варшаві, на честь Степана Бандери

Здається, чергова тривіальна ІІсО ворога викрита, проте наступного дня польські колеги виявили продовження ворожой операції вже в польському інформаційному сегменті.

Так, мережею почався ширитись «лист» нібито від заступника Міністра закордонних справ Республіки Польща Марціна Пшидача, в якому він дає позитивну відповідь на фейковий лист Міністра закордонних справ України. Крім цього, у «листі» йдеться про шляхи майбутньої популяризації С. Бандери серед польського населення (Скриншот 5).

Warszawa, 15 sierpnia 2022 r.

Ministerstwo
Spraw Zagranicznych
#Podsekretarz Stanu
Marcin Przydacz
DAP2155.8.2022/2

W związku z trwającą agresją Rosji przeciwko Ukrainie, zgodnie z art. 3, 16 Traktatu między Rzeczypospolitą Polską a Ukrainą z dnia 16 maja 1992 r. o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy (Dz.U. 1993 nr 125 poz. 573), i zgodnie z propozycją Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy Rząd Rzeczypospolitej Polskiej została podjęta następująca decyzja.

W sprawie wsparcia niezależności, suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy w trudnych czasach ciągłej agresji rosyjskiej:

Do 31 sierpnia 2022 r. Prezesowi Instytutu Pamięci Narodowej należy zorganizować przeprowadzenie badań historycznych i wydać na piśmie opinię ekspercką w sprawie możliwości zmiany nazwy ulicy w m.st. Warszawie ku czci bohatera narodowego Ukrainy Stepana Bandery.

We wrześniu 2022 r. Prezesowi IPN należy zorganizować spotkania z naukowcami i autorami książek, wystawy, programy radiowe i telewizyjne w celu popularyzacji wśród obywateli Polski wizerunku przywódcy Ukraińskiej Powstańczej Armii, jako bohatera walki o niepodległość Ukrainy z bolszewicką Rosją.

W październiku 2022 r. Dyrektorowi Fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej należy zorganizować przeprowadzenie sondażu w sprawie udzielenia kompleksowej pomocy Ukrainie walczącej z agresją Federacji Rosyjskiej.

Prezydentowi i Urzędowi m.st. Warszawy należy rozważyć możliwość podjęcia decyzji o przemianowaniu ulicy Belwederskiej w Warszawie, przy której znajduje się ambasada Rosji, na ulicę Stepana Bandery.

Taki krok będzie znaczącym gestem wsparcia przez Rzeczpospolitą Polską i jej obywateli narodu ukraińskiego.

Prosimy zwrócić szczególną uwagę w sprawie zapewnienia kompleksowej współpracy między Urzędem m.st. Warszawy, IPN i CBOS.

Z poważaniem
Marcin Przydacz
Podsekretarz Stanu
(podpis elektroniczny/)

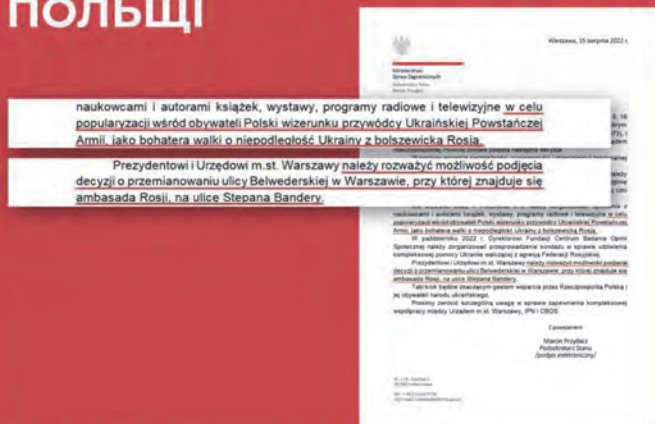
Al. 1 CB 5042923
00-100 m/Warszawa
tel.: +48 22 529 97 56
mp@ipn.gov.pl; m.przydacz@ipn.gov.pl

Скриншот 5. Фейковий «лист» заступника Міністра закордонних справ Республіки Польща Марціна Пшидача, в якому він нібито розглядає шляхи майбутньої популяризації С. Бандери серед польського населення

Центром та Урядовим центром безпеки спільно вирішено публічно розвінчати зазначену ІІсО з метою нівелювання можливих негативних наслідків. Так, підготовлено низку публікацій для соціальних мереж, повідомлено представників органів закордонних справ обох країн, а також сповіщено ЗМІ про проведення ворожої інформаційної атаки (Скриншот 6).

У СОЦМЕРЕЖАХ «ГУЛЯЄ» ФЕЙКОВИЙ ЛИСТ ВІД МЗС ПОЛЬЩІ

ЦЕНТР ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ • РНБО УКРАЇНИ • НАЦІОНАЛЬНИЙ СПРОТИВ

*Скриншот 6. Розвінчання фейків щодо «листа» заступника
Міністра закордонних справ Республіки Польща Марціна Пішиоача,
в якому він нібито розглядає шляхи майбутньої популяризації С. Бандери
серед польського населення*

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що в результаті оперативного виявлення інформаційних загроз, наявності налагодженої системи стратегічних комунікацій, а також чіткого алгоритму дій між державними органами України та Республіки Польща, Центр протидії дезінформації РНБО України та Урядовий центр безпеки спільно присікли зазначену серію російських ІІсО на стадії зародження, тим самим не дали ворогу спалювати взаємини двох союзних держав.

СПЕЦІАЛЬНА ІНФОРМАЦІЙНА ОПЕРАЦІЯ З ДИСКРЕДИТАЦІЇ РОСІЙСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ «ПМЕФ-22»: ДОСВІД ПОЄДНАННЯ ІНФОПРИВОДІВ

*Іван Аблазов,
Карина Рубель*

В умовах війни будь-які спроби російської федерації використати бізнесове середовище для лобіювання інтересів країни-терористки на міжнародній арені потребують зусиль світової спільноти щодо нейтралізації іміджевих ефектів від таких заходів. Система стратегічних комунікацій, що розбудована в Україні, дозволяє ініціативним групам ІСБО своєчасно виявляти такі дії з боку противника на основі моніторингу інформаційного простору та своєчасно розробляти рекомендації щодо нейтралізації загроз для України у бізнесових комунікаціях.

Пропонуємо один із кейсів щодо розроблення плану проведення спеціальної інформаційної кампанії з протидії рф, підготовлений групою спеціалістів страткому Воєнної академії імені Євгенія Березняка. Методологічною особливістю даної розробки є використання технології поєднання кількох інфоприводів у інформаційних акціях та кампаніях.

Кейс присвячений задуму з організації спеціальної інформаційної операції (СІО) з боку України та її партнерів, а також розкриває особливості аналітичного забезпечення інформаційної операції протидії під час проведення в рф економічного форуму «Петербургский международный экономический форум (ПМЭФ, 15–18.06.2022 р.)» [1]. Частково дана програма була реалізована у стратегічних комунікаціях України.

Мета СІО: перешкодження спробам рф використати 25-й економічний форум ПМЭФ-2022 як інформаційний привід для демонстрації внутрішній та зовнішній ЦА можливостей російської економіки протистояти санкціям під час війни з Україною, а також як привід для ескалації інформаційної кампанії навколо теми глобального голоду й енергетичної кризи.

Особливості вихідної обстановки. «Петербургский международный экономический форум (ПМЭФ)» – щорічний бізнес-

захід, найбільший для російського бізнесового середовища та політичного істеблішменту країни, започаткований у 1997 р. З 2006 р. проводиться під патронатом та за пряму участь президента рф. Форум позиціюється останніми роками як альтернатива Давосу на євразійському просторі. Це також платформа для встановлення неформальних ділових контактів. Ділова програма заходу курується безпосередньо представниками уряду країни за відповідними тематичними напрямками (дискусивними панелями). Тематика запланованого форуму є дуже широкою і охоплює практично весь спектр актуальної політико-економічної та соціальної проблематики, розвитку технологій. Форум супроводжується виставкою технологій, на якій представлені провідні державні концерни рф. До введення санкцій проти рф у діловій програмі форуму брали участь перші особи іноземних країн, а також голови транснаціональних корпорацій, лідери закордонного бізнесового середовища, уклалися суттєві міжнародні комерційні угоди. Цього року їх участь у форумі не афішувалась до моменту відкриття та мала стати показником зовнішньополітичних орієнтирів в умовах війни. ПМЭФ мав стати індикатором міжнародно-політичних та економічних процесів у росії та серед її партнерів.

Для України моніторинг дискурсу щодо ПМЭФ дозволив розв'язати такі завдання:

- оцінити реальний вплив санкцій на російську економіку в умовах війни;
- визначити зміни у персональних позиціях лідерів російського ділового середовища під впливом санкцій щодо лояльності до панівного режиму, а також готовності спонсорувати війну;
- виявити серед запрошених на форум гостей і журналістів персон, яких рф планує використовувати як агентів впливу (участь у форумі є платною, запрошення гостей можливе лише на спонсорських засадах);
- зібрати компрометувальні матеріали щодо спікерів та учасників форуму, які будуть використані в інформаційних кампаніях українськими центрами стратегічних комунікацій, а також у дипломатичному спілкуванні.

Крім того, формат участі путіна у форумі може розглядатись як маркер стану його здоров'я, рівня його довіри до бізнесового середовища, а також готовності до мобілізації економіки та російського суспільства в цілому в умовах війни. Вперше низка сесій форуму проводилась у закритому непублічному форматі. Враховувалося, що програма ПМЭФ-2022 свідчила про превалювання безпекової проблематики. Особливу увагу приділено проблемі можливостей імпортозаміщення у стратегічних галузях економіки.

Щорічно ПМЭФ привертав увагу глобальних ЗМІ та ставав медіаподією для інспірації масмедійних кампаній. Очікувалось, що у 2022 р. форум буде об'єктом більшої критики з боку медійних структур та приводом для журналістських розслідувань. Для України було важливо, щоб порядок денний за темою у глобальних ЗМІ відповідав інтересам держави та сприяв підтримці антиросійської коаліції.

Цілі СІО:

- перехопити інформаційну ініціативу стосовно закордонної ЦА та нівелювати можливий іміджевий ефект від проведеного росією форуму;
- використати подію як інфопривід для проведення дискредитаційної інформаційної кампанії про штучність ПМЭФ в умовах санкцій;
- посилити інформаційний тиск на бізнесові кола країн і міжнародні організації, що продовжують партнерство з рф під час війни, сприяти розширенню санкцій та укріпленню антиросійської коаліції;
- вплинути на позиції членів таких міжнародних організацій як ШОС та БРІКС щодо співробітництва з рф в умовах війни проти України;
- використати інформаційну кампанію навколо ПМЭФ для підтримки української проблематики у топі новинного потоку світових ЗМІ.

Нижче наведено наративи у формулюванні на час проведення інформаційної кампанії.

Цільова аудиторія СІО:

1. Закордонна аудиторія:

- бізнесові еліти та політичний істеблїшмент країн – партнерів України: для цієї ЦА ПМЭФ може стати інформаційним приводом для виступів у ЗМІ із критикою події, можливо, приводом для піару брендів, які покинули російський ринок під впливом санкцій (багато західних підприємців раніше брали участь у форумі, сьогодні вони можуть виконувати роль лідерів думок у бізнесовому середовищі);

- дипломатичні кола є сегментом ЦА, до якого має бути доведена узагальнювальна інформація про результати проведення форуму в умовах санкцій як доказ необхідності їх посилення; також дипломатичними каналами можливо контролювати наміри окремих підприємців брати участь у роботі форуму, впливати на процес прийняття рішень щодо лідерів країн-партнерок росії.

2. Російська аудиторія. Масова аудиторія російських споживачів має отримати інформацію про форум як захід, який є «бенкетом під час чуми», коштовною тусовкою олігархів на фоні зубожіння мас.

3. Українська аудиторія: масова аудиторія (російські свята є інфоприводом для тролінгу країни-агресорки).

Наративи для аудиторії західних країн:

- «під впливом санкцій ПМЭФ перетворився з інвестиційного форуму на інструмент пропаганди нового світоустрою за моделлю путіна»;

- «втягування в орбіту ПМЭФ окремих західних компаній є спробою використати важелі розколу антиросійської коалїції в умовах вторгнення росії в Україну»;

- «низка лідерів транснаціонального бізнесу, російських олігархів, громадських активістів, журналістів та діячів мистецтв свідомо засудили цей “бенкет під час чуми”. Участь у ньому всупереч санкціям не робить честі».

Контекстні (фонові) теми для висвітлення російського форуму у негативному аспекті. Відкриття російського форуму збіглося по часу із початком зустрічі міністрів оборони понад 40 країн світу «Рамштайн 3» щодо питання підтримки України у боротьбі з агресією росії (Брюссель, 15 червня). Отже, закордонні ЗМІ висвітлювали обидві події на протиставленні: реальні кроки військового співробітництва проти іміджевих пасажів

«ейфорії євразійського партнерства» в умовах агресії росії. У сегменті західних ЗМІ «Рамштайн 3» став домінантною темою, що сприяло формуванню української повістки в інформаційному просторі.

Російські ЗМІ висвітлювали форум в контексті інформаційної кампанії навколо теми глобального голоду. Офіційні канали інформації рф демонстрували підтримку з боку бізнесу побудови «самодостатньої закритої економіки та успіхи імпортозаміщення» в контексті руйнації ідеї глобалізму. Разом з тим у медійному просторі рф фігурувала думка про недоцільність витрат «Росконгресом», як організатором форуму, бюджетних коштів, а також критика олігархату за показові «тусовки» в умовах економічної кризи.

В європейському інформаційному просторі передбачалось тему ПМЭФ висвітлювати на фоні введення сьомого пакета антиросійських санкцій, підкреслювати присутність на форумі представників країн, проти яких також діють санкції (Іран, Афганістан та ін.).

Тема бідності у рф, особливо в національних регіонах, була фоном для висвітлення «тусовки олігархів» та може слугувати аргументом для рухів національних меншин на спротив декларованій єдності росії.

Завдання щодо інформаційно-аналітичного забезпечення СІО передбачалось розподілити серед центрів стратегічних комунікацій у три етапи. Напередодні події (13.06–14.06) найважливішим було організувати каналами стратегічних комунікацій доведення до ЦА основних наративів та інформаційних матеріалів за темою із ключовою метою – надати перевагу висвітленню зустрічі міністрів оборони «Рамштайн 3», а тематику ПМЭФ розглядати в контексті вищеназваної події. Під час події (15.06–18.06) реалізовано експертний моніторинг виступів учасників ПМЭФ-22 згідно з програмою форуму, особливо щодо виступів перших осіб рф, з метою оперативного реагування у глобальних ЗМІ. Проведено моніторинг особистих акаунтів заявлених учасників форуму, на яких очікувались витоки конфіденційної інформації щодо реалій впливу санкцій на економічне становище галузей російської економіки, оскільки низка сесій форуму була проведена у закритому режимі для дуже вузького кола без участі преси.

Організовано проактивні акції – серію експертних інтерв'ю вітчизняних та іноземних політиків, науковців, громадських діячів з метою нівеляції іміджевого ефекту російського форуму та закріплення в інформаційному просторі української повістки через подання інформації крізь призму впливу війни росії проти України. Інформаційно-аналітичними підрозділами підготовлено вибірки антиукраїнських цитат із заяв учасників форуму, що містили загрози ескалації війни, а також потребували коментарів експертів у сфері економіки, військово-технічного співробітництва тощо. Окрему увагу приділено заявам представників міжнародних організацій, зокрема ШОС та БРІКС. Все це дозволило уникнути розбіжностей у дипломатичному спілкуванні на міжнародній арені.

За результатами події підготовлено аналітичні матеріали щодо оцінювання впливу санкцій на стан російської економіки та перспективи міжнародного співробітництва рф.

Література

1. Офіційна інформація про ПМЕФ-2022. *Офіційний сайт форуму*. URL: <https://forumspb.com>.

ІНФОРМАЦІЙНА КАМПАНІЯ З ПРОТИДІЇ ВИКОРИСТАННЮ ТЕМИ «РОСІЙСЬКОГО СПОРТУ» В ПРОПАГАНДІ рф

*Роман Трофименко,
Борис Бакалюк*

Навесні 2022 р. нашою командою визначено певні загрози використання пропагандою рф фактору «російського спорту». Ми організували відповідну інформаційну кампанію контрпропагандистської спрямованості та у взаємодії з відповідними державними органами забезпечили вжиття тематичних заходів дипломатичної й публічної комунікації. Наразі сформовано стійкий контрпропагандистський наратив, що реалізується як самостійний трек на національному і міжнародному рівнях.

В основу інформаційної кампанії покладено такі факти:

- використання країною-агресоркою відомих російських спортсменів для проведення акцій інформаційного впливу, спрямованих на пропагування «імперської ідеології», підтримку воєнної агресії та путінського режиму;

- причетність до російської пропаганди «видатних діячів російського спорту» – депутатів держдуми рф В. Фетісова та В. Третьяка (учасників руху «Putin Team»), А. Карпова, І. Родниної, а також сенатора ради федерацій рф О. Кареліна тощо;

- призупинення повноважень у більшості міжнародних спортивних організацій керівників з-поміж росіян з початком відкритої воєнної російської агресії. Зокрема, призупинено повноваження президента Міжнародної федерації фехтування (FIE) А. Усманова (російський підприємець і меценат, мультимільярдер, дружина – «тренер» А. Кабаєвої, з лютого 2022 – підсанкційна особа у ЄС, Великобританії, США, Японії, Канаді та Австралії); на початок 2023 р. лише три міжнародні спортивні організації залишалися під керівництвом росіян: Міжнародна шахова федерація (FIDE, президент А. Дворкович – колишній заступник голови уряду, помічник президента рф, у березні 2022 р. втік з росії й відкрито виступив з критикою агресії проти України), Міжнародна федерація спортивної стрільби (ISSF, до 30 листопада 2022 р. її очолював російський мультимільярдер В. Лісін, який у квітні 2022 р. потрапив під санкції Австралії. Представники федерацій Канади, Чехії, Данії, Естонії, Фінляндії, Італії, Німеччини, Великобританії, Норвегії, Словенії, Швеції та США надіслали листи до ISSF із закликами про його звільнення. Як результат – 30 листопада 2022 р. президентом ISSF обраний Лучано Россі) та Міжнародна асоціація боксу (з 2020 р. її очолює скандально відомий У. Кремльов (Лутфуллоєв) – зв'язок попереднього керівника ІВА Г. Рахімова, узбецького кримінального авторитета, який має прізвиська «Гафур Чорний», «Пиріжок», найбільш відомого «наркобарона» на пострадянському просторі, одного з можливих керівників міжнародного ЗУ «Brothers' Circle»).

З метою блокування відповідної ворожої інформаційно-пропагандистської активності нашою командою було виготов-

лено та забезпечено системне розміщення у ЗМІ низки тематичних викривальних інформаційних матеріалів (у т.ч. виготовлено та поширено більше 10 цільових відеосюжетів та добірку іномовних матеріалів).

Також, у травні 2022 р. для вжиття на дипломатичному та фаховому рівнях, а також у публічній площині необхідних інформаційних (викривального характеру) та організаційних заходів (блокування участі росіян у спортивних заходах, забезпечення підтримки наявних, а також введення нових санкцій), узагальнені матеріали за вказаною тематикою були офіційно направлені на адресу Міністерства закордонних справ України, а також додатково опрацьовані спільно з фахівцями Міністерства молоді та спорту України.

Зокрема, за відповідного орієнтування СБ України, керівництвом МЗС України надано тематичне доручення закордонним дипломатичним установам України сприяти ухваленню наступних рішень:

- припиненню членства рф у керівництві Міжнародної ради військового спорту (CISM);
- скасуванню рішення CISM про проведення Всесвітніх кадетських ігор у м. Санкт-Петербург та проведення у 2023 р. у м. Москва 78-ї Генеральної асамблеї та Конгресу CISM;
- бойкоту учасниками Всесвітніх кадетських ігор на території росії;
- позбавленню рф можливості проводити подібні заходи у майбутньому.

Описана інформаційна кампанія набула дипломатичної підтримки та широкого обговорення у публічних комунікаціях, як результат – сформовано стійкий наратив, який наразі використовується у вітчизняному та закордонному медіапросторі різними недержавними й державними суб'єктами, а також сприяє обмежувальному та санкційному реагуванню.

Приклади нещодавньої інформаційної та організаційної активності:

а) тематичні інформаційні прояви:

- *«Ексдепутати з ОПЗЖ Н. Шуфрич та І. Суркіс увійшли до складу Національного Олімпійського Комітету – загравання*

із колаборантами дуже погано закінчиться» (публікації від 18.11.2022 р.);

- *«Україна запровадила санкції проти низки спортсменів країни-агресорки. Серед них представники футболу, хокею, гімнастики, боротьби, фігурного катання і навіть Формули-1, серед яких провокатор Куляк, дружина Пескова»* (21.10.2022 р.);

б) санкційні заходи на міжнародному рівні:

- за повідомленням пресслужби Міністерства молоді та спорту України (20.09.2022 р.), українські фехтувальники з офіційним листом звернулися до Міжнародної федерації фехтування (FIE), щоб не допустити повернення російських та білоруських спортсменів у міжнародні змагання (відповідну заяву підписав президент Національної федерації фехтування, Міністр молоді та спорту В. Гутцайт).

«ГУЛЯЙ, ТАТУ, – ЗАВТРА СВЯТО» АБО ЯК ПОЗБУТИСЯ КРИВАВИХ ОБІЙМІВ «СТАРШОГО БРАТА»

Леся Федоренко

Свято для людини – це завжди особливий психоемоційний стан, коли вона є дуже чутливою. Переживання й піднесення під час святкових обрядів та ритуалів – цілком природній, і разом із тим дуже потужний процес, який став зручним інструментом для ідеології та пропаганди, а відтак – впливу на суспільну свідомість. Особливо масово впроваджувати ідеологічну складову у святково-обрядову культуру почали в другій половині ХХ ст. в СРСР, і зокрема УРСР, коли комуністично-пропагандистська машина взялася вибудовувати з кожного громадянина ідейного будівника комунізму. Тоді створювалися різні нові свята задля маніпулювання суспільною свідомістю, для заміщення чи повного витіснення притаманної українцям релігійної обрядовості, «виправлення» історичної пам'яті та знищення української національної ідентичності, а для пропагандистів видавалися спеціальні методичні брошури з рекомендаціями для їх проведення [2].

З розпадом Радянського Союзу в небуття відійшло багато заідеологізованих свят за принципом: нема держави – нема державного свята. Але досить багато із них відродилися у новостворених країнах і залишилися тією ж цукеркою, просто в новій обгортці. Переважно мова йде про так звані професійні свята. У більшості випадків їх перезапроваджували новими нормативними документами і часто навіть не змінювали дати. Як результат – сьогодні маємо близько двох десятків свят, що відзначаються одночасно в Україні та рф. Зрозуміло, що цей спільний спадок, у першу чергу – ностальгія за радянським минулим очільників молодих держав, вчорашніх партфункціонерів, які однією ногою ще застрягли в комуністичному болоті, а іншою намагалися перевзутися на новий, демократичний лад. В другу ж чергу – намагання рф зацементувати переконання про спільність і єдність народів різних держав, огорнутих примарною ідеєю «руського мира».

Нагадаємо, що з початку 2000-х концепт «руського мира» став однією з основних ідеологем у зовнішньополітичній доктрині рф і мав стати основою російського впливу в будь-якій частині світу, де існував мінімальний інтерес до російської мови, культури, історії. Разом із тим, головних атрибутів національної гордості, які притаманні сучасному суспільству – розвиток науки і культури, наявність високих соціальних стандартів, тощо – в реальності росії практично нема, то пишатися росіянам доводиться досягненнями радянської влади або конструювати міфи про ці досягнення та активно нав'язувати їх іншим [3].

Наслідки цього нав'язування у вкрай агресивній формі ми якраз і переживаємо нині, в період повномасштабної агресивної війни рф проти України. І з огляду на твердження президента росії путіна, який заявив, що однією з найбільших трагедій минулого століття став розпад Радянського Союзу, а отже, «історичної росії» [4], зараз найвищий час позбутися всього, що навіть найнепомітнішими ниточками пов'язує нас з імперським минулим радянщини та сучасної рф.

Яскравим прикладом використання свята як інформаційно-психологічної операції для встановлення ще одного маркера «спільності» рф та України є День родини 8 липня. В росії це свято називається «День семьи, любви и верности» та запрова-

джене на честь святих РПЦ Петра і Февронії. Дивна і сумнівна історія цих канонізованих княжих осіб заслуговує окремої розмови та детального вивчення, а от святкувати присвячений їм день в росії розпочали у 2008 році за ініціативи держдуми, ради федерації та рпц. А 30 грудня 2011-го тодішній Президент України Янукович підписує Указ про встановлення дня родини в Україні [5]. Як відомо, до того моменту в нашій державі щороку святкували Міжнародний день сім'ї 15 травня, встановлений відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН у 1993 році. Така зміна напрямку руху від міжнародної спільноти до «старшого брата» цілком вписується в концепцію «руського мира».

Варто зазначити, що Україна нарешті поступово таки позбавляється спадщини, що ідеологічно прив'язує нас до радянського минулого. До прикладу, перенесення дня десантно-штурмових військ ЗС України (колишні ВДВ) з 2 серпня на 21 листопада стало початком відродження української військової ідентичності. Також з 2022 р. День молоді ми відзначаємо вже 12 серпня, у Міжнародний день молоді, а не в червні, як то було в СРСР та є нині в росії [7].

Але таких «каменів», що тягнуть нас на дно комуністично-русскомірського болота, є близько двох десятків. Причому два із них – вимагають негайної реакції. Просто уявіть, що в часі сучасної російсько-української війни і в Україні, і в рф в один і той же день – другу неділю вересня – відзначають день танкіста. Це в той час, коли російські танкісти без будь-яких емоцій і застережень просто розстрілюють із танків українське цивільне населення. А 22 грудня ми спільно із рф відзначатимемо день енергетика. Так, це свято одночасно і російських енергетиків, які консультують збройні сили рф щодо знищення української енергосистеми, і українських, які намагаються після масованих бомбардувань її відновлювати.

Із таких спільних за датою свят в Україні та росії маємо:

- день працівників житлово-комунального господарства і побутового обслуговування населення – в третю суботу березня;
- день геолога – у першу неділю квітня;
- день хіміка – в останню неділю травня;

- день працівників легкої промисловості – у другу неділю червня;

- день працівників морського і річкового флоту – в першу неділю липня (спочатку його встановив своїм Указом Президент України Л. Кучма, потім В. Янукович переніс його на останню неділю липня в день військово-морського флоту рф, а П. Порошенко повернув знову на першу неділю липня);

- день рибалки – в другу неділю липня;
- день металурга – у третю неділю липня;
- день працівників торгівлі – в четверту неділю липня;
- день будівельника – у другу неділю серпня;
- день шахтаря – в останню неділю серпня;
- день працівника лісу – у третю неділю вересня;
- день машинобудівника – у четверту неділю вересня;
- день працівників харчової промисловості – у третю неділю жовтня;
- день скловиробника (присвячений російському вченому Ломоносову) – 19 листопада.

Окрім того, є декілька свят, дати яких відрізняються лише на один день. До прикладу, день землевпорядника в Україні відзначають у другу суботу, а в рф – у другу неділю березня; день Національної гвардії України 26 березня, а національної гвардії росії – 27 березня.

Цікава історія із днем археолога 15 серпня. Спочатку це свято в Україні було неофіційним (у росії воно таким і залишилось), але у 2008 році Указом Президента України стало офіційним. Проте, в середовищі археологів побутує думка, що радянська російська дослідниця Трипільської культури Тетяна Пасик, в день народження якої й відзначають день археолога, писала доноси в НКВС на багатьох дослідників, у тому числі й на Вавилова. Тому варто це питання вивчити глибше і тоді зробити відповідний висновок.

Разом із тим, громадськість намагалася робити деякі кроки для того, щоби позбутися отаких спільносвяткових ідеологічних маркерів. Так, влітку 2022 року Поважна рада Ордена святого Пантелеймона звернулася до Президента України Володимира Зеленського, Прем'єр-міністра Дениса Шмигала, глави МОЗ Віктора Ляшка та керівника профільного парламентського

комітету Михайла Радущого з пропозицією встановити нову дату святкування дня медичного працівника. Автори звернення запропонували на вибір чотири дати: 9 серпня (по григоріанському календарю у день святого Пантелеймона-цілителя, який був лікарем і шанується Католицькою та Православною церквами) або 27 липня (день, коли Православна церква вшановує пам'ять святого Пантелеймона-цілителя за юліанським календарем), 14 червня (у день святкування пам'яті преподобного Агапіта Печерського, який увійшов в історію українського монашества як чернець, що молитвою зцілював тілесні і душевні хвороби) та 31 жовтня (у день пам'яті святого Луки – євангеліста, супутника св. апостола Павла в його апостольських подорожах, автора третього Євангелія та Діянь святих апостолів) [1]. І вже через рік, 13 червня 2023, з'явився Указ Президента України, відповідно до якого День медичного працівника тепер відзначається 27 липня [6]. Тепер українські медики, які щодня рятують сотні життів, не відзначатимуть професійний день із тими, хто вбиває мирне населення.

Сьогодні Україна виборює своє право бути повноправною частиною демократичного світу. І ціна цієї боротьби найвища – людські життя. Нам ще належить багато зробити, аби перемогти у цій гібридній війні – війні за території, за мізки, за ідентичність. Потрібно не лише здолати зовнішнього ворога, а й самим змінитися зсередини, позбутися всіх негативних суспільних явищ, відрізати усі нитки, які ще пов'язують нас із тоталітарним радянським режимом, та вирватися із кривавих обіймів північного сусіда. Ми маємо знищити всю ворожу зброю, зокрема й ідеологічну. Тому варто Офісу Президента України, Верховній Раді України переглянути і проаналізувати весь перелік спільних з державою-агресоркою свят і кардинально змінити цю ситуацію. Це наша визвольна боротьба на всіх фронтах і вона якраз на часі.

Література

1. Владі пропонують запровадити нову назву і дату професійного свята медиків. *Укрінформ*, 14.06.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3506974-vladi-proponuut-zaprovaditi-novu-nazvu-i-datu-profesijnogo-svata-medikiv.html>.

2. Каганов Ю. О. Радянські свята та обряди у контексті ідеологічної політики в Україні другої половини ХХ ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 2013. № 36. С. 186–194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_36_33.

3. Петухов В. В., Бараш Р. Э. Русские и «Русский мир»: исторический контекст и современное прочтение. *Полис. Политические исследования*, 2014. № 6. С. 83–101.

4. Путин назвал распад СССР трагедией. *TACC*, 12.12.2021. URL: <https://tass.ru/politika/13179271>.

5. Указ Президента України «Про відзначення в Україні деяких пам'ятних дат і професійних свят» від 30.12.2011 № 1209 / 2011. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/2011#Text>.

6. Указ Президента України «Про день медичних працівників». 13.06.2023. № 327/2023. *Верховна Рада України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3272023-47033>

7. Україна відзначатиме День молоді разом з усім світом – указ Президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*, 29.07.2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-vidznachatime-den-molodi-razom-z-usim-svitom-ukaz-p-69821>.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

1. Інформаційна та комунікативна діяльність ІСБО, зокрема їхніх підрозділів стратегічних комунікацій, координується та синхронізується на всіх етапах планування воєнних операцій, щоб забезпечити синхронізацію, послідовність та відсіч російській агресії.

2. Операціоналізація страткому в умовах російської агресії призвела до трансформації теорії ІПсО та розділення ІПсО на інформаційну та психологічну операції, їхніми головними завданнями визначено: *інформаційний вплив* – вплив на комп'ютерні мережі противника шляхом введення у них спеціальних програм; радіоелектронне подавлення засобів РЕБ противника та здійснення радіоелектронного захисту; захист інформації в комп'ютерних мережах; *психологічний вплив* – створення позитивного враження населення про дії своїх військ; запобігання наслідкам психологічного впливу противника та його нейтралізація; поширення серед особового складу противника негативної та суперечливої інформації тощо.

3. Сучасні інформаційні та психологічні операції рф спрямовані на всю міжнародну антипутінську коаліцію, з метою змусити її залишити Україну сам на сам з російською воєнною машиною.

4. Оперативне виявлення інформаційних загроз, налагоджена система стратегічних комунікацій, чіткий алгоритм дій між державними органами України та інших держав забезпечують проактивність у протидії інформаційним і психологічним операціям рф.

5. В умовах війни будь-які спроби рф використати бізнесове середовище для лобіювання своїх інтересів на міжнародній арені мають бути нівельовані. Однією з проактивних технологій запобігання таким спробам є поєднання кількох інфоприводів у інформаційних кампаніях, що передбачає: перехоплення інформаційної ініціативи стосовно закордонної ЦА та нівелювання можливого іміджевого ефекту від заходів рф; використання події як інфоприводу для проведення дискредитаційної інформаційної кампанії про штучність міжнародних бізнесових заходів рф в умовах санкцій; посилення інформаційного тиску на бізнесові кола країн та міжнародні організації, що продовжують партнерство з рф під час війни; використання інформаційної кампанії навколо бізнесових ініціатив рф для підтримки України у світових медіа.

6. Проактивність інформаційних і психологічних операцій має ґрунтуватися на виявленні російської дезінформації навіть у сферах, які не здаються «першою лінією» наступу, зокрема спортивній та обрядово-ритуальній.

7. Вже сформовано стійкий контрпропагандистський наратив «Підтримування російського спорту – підтримування агресії рф», що реалізується в інформаційних кампаніях на національному і міжнародному рівнях. В їх основу покладено такі факти: використання країноу-агресоркою відомих російських спортсменів для пропагування «імперської ідеології», підтримування воєнної агресії та путінського режиму; причетність до російської пропаганди «видатних діячів російського спорту»; призупинення повноважень у більшості міжнародних спортивних організацій керівників з-поміж росіян з початком відкритої воєнної російської агресії.

8. Значна кількість заідеологізованих свят часів Радянського Союзу відродилися в Україні й відзначаються одночасно з рф. Переважно це понад 20 так званих професійних свят. У більшості випадків їх перезапроваджували новими нормативними документами і часто навіть не змінювали дати. Ці свята мають бути скасовані в Україні, оскільки використовуються рф як «скрепи» задля переконання про спільність і єдність народів різних держав, огорнутих примарною ідеєю «руського мира».

**СТРАТКОМ ЯК СИСТЕМА.
УНІКАЛЬНИЙ ДОСВІД
ІНСТИТУЦІЙ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ
І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПЕРШОГО РОКУ ВІЙНИ**

**КОМУНІКАЦІЯ, КООРДИНАЦІЯ, СПІВПРАЦЯ.
ІЗ ДОСВІДУ РЕЧНИКА СХІДНОГО УГРУПОВАННЯ
ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Сергій Череватий

Головний інструмент діяльності речника / спікера безпекових і державних інституцій – щоденна проактивна комунікація.

Наприклад, як спікер Східного угруповання військ я щоденно маю прями ефіри на іноземних та українських телеканалах (включно з національним марафоном) про боротьбу з російською пропагандою; висвітлюю роботу українського війська доступно для партнерів; займаюся промоцією іміджу ЗС України; координую публічні комунікації та інформаційні кампанії.

Взаємодія з медіа – один з головних напрямів моєї діяльності, разом з Центром Моніторингу інформаційного простору та протидії штабу Командування Сухопутних військ у системі інформаційної безпеки України ми проактивно протидіємо ворожій пропаганді в медіапросторі (Скриншот 1), зокрема:

- просуваємо сторінку Сухопутних військ України у фейсбуці як інноваційну платформу. Кількість її підписників за рік війни зросла з 68 до 843 тис. Цьому сприяло розміщення інноваційного контенту. Ми першими закликали знищувати окупантів та їх техніку, маскувати дорожні покажчики та покажчики назв вулиць і номерів будинків, повідомляти про рух ворожих колон;

- створюємо інноваційний контент з яскравими закликами публічних осіб, наприклад, українських артистів, протистояти та знищувати ворога. Цей контент розповсюджується в інтер-

нет-ресурсах ворога, цитування пропагандистами рф лише додає йому популярності (ролики з негативними коментарями Соловйова, Скабєєвої та ін. демонструвалися в прайм-таймі на «Росія 24»). Таким чином, наші повідомлення доходять до широкої російської аудиторії;

- формуємо контент спільно з волонтерськими мережами опору інтернет-активістів про втрати противника, зокрема додаються коментарі до «Місця» на Google Maps. На підтримку національного опору в соціальних мережах надаються звіти про знищення окупантів, поради щодо протистояння ворогу за принципом «мінімум ризику – максимум результату»;

- допомагаємо у збиранні доказів та відеозйомці в районах бойових дій та звільнених районах для документування воєнних злочинів і злочинів проти людяності, вчинених російськими окупантами проти мирного населення, співпрацюємо з представниками різних безпекових та державних інституцій у цьому напрямі, зокрема з Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики України, Національною поліцією в Києві та Київській області, МОЗ України, МЗС України, СБ України, СЗР України та представниками української та міжнародної адвокатури, правової допомоги та правозахисними НУО;

- розробляємо та впроваджуємо через телеграм-канали у координації з академічною спільнотою комунікативні кампанії щодо висвітлення реального стану справ у армії та суспільстві росії та білорусі. ЦА кампаній – мешканці рф та білорусі;

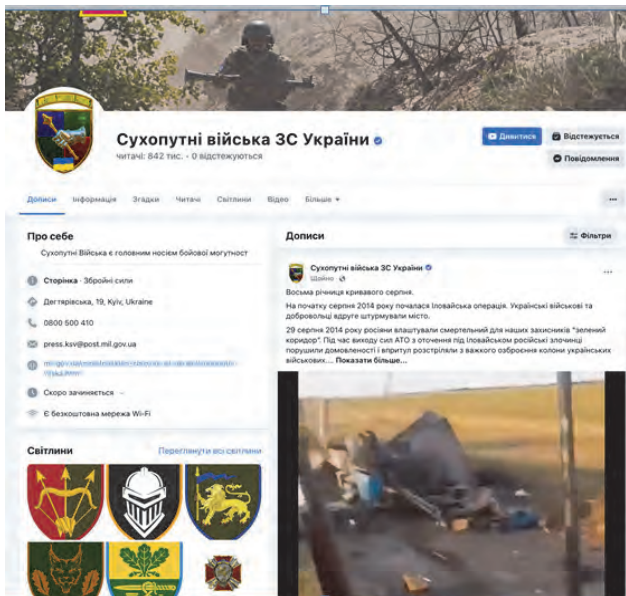
- щомісячно видаємо у друкованому та електронному виглядах журнал «Сухопутні війська», що містить історії про героїзм, навчання та «буденне» життя жінок і чоловіків, які служать у підрозділах Сухопутних військ; популяризує службу та навчання у Сухопутних військах та Збройних Силах загалом;

- щотижня опрацьовуємо запити сотень іноземних і українських ЗМІ та супроводжуємо їх на передову, щоб показувати війну чесно й об'єктивно;

- включаємо до прямих ефірів простих військовослужбовців з передової. Це один із нових та інноваційних підходів у комунікації війни. Отримувачі інформації більше довіряють людям, які є безпосередніми учасниками подій, показують війну як вона є і таким чином будують довіру до української армії;

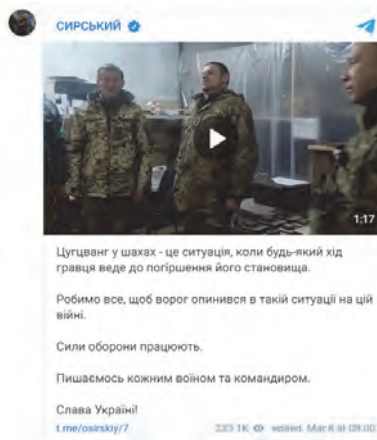
- підтримуємо ініціативу наших солдатів, які хочуть показати війну від першої особи в соцмережах. Цей проєкт просуває українські наративи проти російської пропаганди в інтернетному просторі;
- супроводжуємо перших осіб країни на передову. Так, генерал-полковник Олександр Сирський – Командувач Східного фронту – давав інтерв'ю найвпливовішим ЗМІ, таким як The Economist, ABC News, The Washington Post, з метою поширення правдивої інформації про хід наступальних операцій. Після Битви за Київ змінилася парадигма роботи журналістів на фронті. Представники українських та іноземних ЗМІ знімали техніку й побували на нульових позиціях наших військ для показу героїчного спротиву українського війська. Вже під час Харківської контрнаступальної операції, Лиманської операції організовано престури у звільненні міста та села для документування злочинів армії рф серед цивільних;

Скриншот 1. Медіапродукція Сухопутних військ Збройних Сил України

- створюємо телеграм-канали для комунікації з різними прошарками українського суспільства та боротьби з російською пропагандою (Скриншот 2);

«Сирський» – офіційний телеграм-канал Командувача Східного фронтом генерал-полковника Олександра Сирського

«Сухопутні війська України» – офіційний канал Сухопутних військ Збройних Сил України

Сухопутні війська | UA Land Forces
39.8K subscribers

Зagalні бойові втрати противника з 24.02.22 по 12.05.23 орієнтовно склали / The total combat losses of the enemy from 24.02.22 to 12.05.23 were approximately:

особового складу / personnel – близько / about 197670 (+750) осіб ліквідовано / persons were liquidated, танків / tanks – 3745 (+5) од,
бойових броньованих машин / APV – 7295 (+8) од,
артилерійських систем / artillery systems – 3068 (+15) од,
РСЗВ / MLRS – 559 (+2) од,
засоби ППО / Anti-aircraft warfare systems – 312 (+2) од,
літаків / aircraft – 308 (+0) од,
гелікоптерів / helicopters – 294 (+0) од,
БПЛА оперативно-тактичного рівня / UAV operational-tactical level – 2636 (+9),
крилаті ракети / cruise missiles – 970 (+0),
кораблі / катери / warships / boats – 18 (+0) од,
автомобільної техніки та автоцистерн / vehicles and fuel tanks – 5996 (+12) од,
спеціальна техніка / special equipment – 393 (+2).

Дані уточнюються / Data are being updated.
Бий окупанта! Разом переможемо! Наша сила - в правді!

5.1K 08.07

Сухопутні війська | UA L...
@landforcesofukraine

39.8K Subscribers 5.84K Photos 1.62K Videos 5 Files 1.05 Links

Офіційний Telegram-канал Сухопутних військ ЗС України

Наші офіційні сторінки:

- Facebook: facebook.com/UALandForces
- Instagram: instagram.com/ukrainianlandforces/
- Youtube: <https://www.youtube.com/СухопутнівійськаУкраїни>

DOWNLOAD TELEGRAM

About Blog Apps Platform

«Форпост UA» – неофіційний канал із щоденним дайджестом новин з передової.

Це проєкт коротких відео – до 5 хвилин про щоденні події з фронту. Реалізується з початку повномасштабного вторгнення і до сьогодні. Має велике охоплення у фейсбуці та транслюється на телебаченні

FORPOST_UA
Forwarded from Цитадель Схід

Офіс президента України не звертався до організаторів пісенного конкурсу "Євробачення" з пропозицією онлайн-виступу Володимира Зеленьського під час фіналу чи на будь-якому іншому етапі конкурсу, – заявили у ОП.

І правильно робим, їм - не до нас. У них масштабніші за війну і геноцид проблеми.

Зі свого боку, Цитадель Схід готує фінальний плей-лист пісень для захисників України. Будьласка скидайте до коментарів свої улюблені сучасні пісні!

Скриншот 2. Телеграм-канали Сухопутних військ ЗС України

Як подальші напрями розвитку вбачаємо такі:

- співпраця з безпековими і державними інституціями України та західними партнерами в аналізі російської пропаганди, розвинення медіамоніторингу;
- розвиток нових інформаційних проєктів публічної дипломатії;
- координація інформаційної війни проти російських ЗМІ по всьому світу.

ЯК СУЧАСНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ВПЛИВАЮТЬ НА ПЕРЕБІГ БОЙОВИХ ДІЙ. КРАЩІ КЕЙСИ ІНФОРМАЦІЙНИХ КАМПАНІЙ ЦЕНТРУ МОНІТОРИНГУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ТА ПРОТИДІЇ ШТАБУ КОМАНДУВАННЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Сергій Карнаух

Центр моніторингу інформаційного простору та протидії штабу Командування Сухопутних військ у системі інформаційної безпеки України довгий час опікується питаннями моніторингу, аналізу та створення контенту в інтересах забезпечення безпеки держави. Серед основних напрямів нашої діяльності такі:

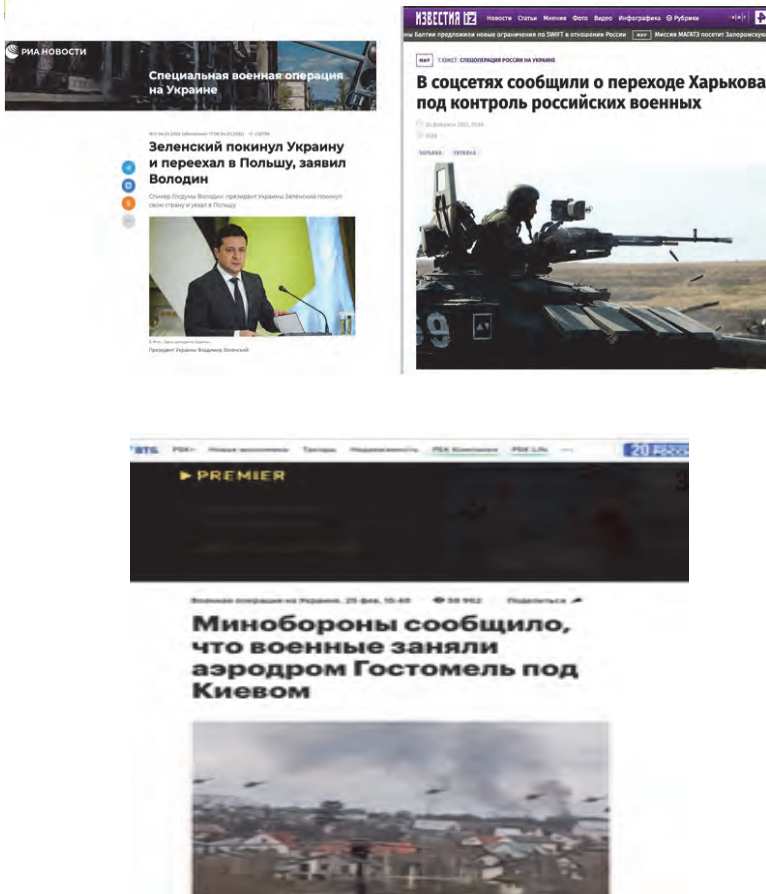
- моніторинг та аналіз інформаційного простору;
- стратегічні комунікативні кампанії для широких ЦА: військовослужбовців Сухопутних військ та Збройних Сил України, цивільних громадян України, жителів окупованих територій, жителів росії та Білорусі;
- фахові експертні консультації для провідних українських та іноземних ЗМІ (наприклад, проєкту Ukrainer);
- документування бойових дій та взаємодія з першими особами та ключовими учасниками подій;
- міжвідомча взаємодія з підрозділами стратегічних комунікацій та кіберзахисту ЗС України та МО України.

З перших днів повномасштабної агресії рф Центром здійснювалися дослідження інформаційних операцій рф та проактивна

проти дія їм.

Так, з 24.02.2022 р. російська пропаганда почала просувати такі стратегічні наративи:

- Україна здалася (Скриншот 1);
- домінування російської зброї;
- сильна росія має всі необхідні ресурси і час, щоб виграти війну;
- Європа замерзне – Україна не переживе зиму;
- Європа втопилася від війни.

Скриншот 1. Просування російського наративу «Україна здалася» в інтернет-медіа

Ці наративи стали ключовими для інформаційних операцій рф, що мали на меті:

- переконати захисників та українську громадськість, що Україна підкорена у перші години та дні вторгнення. Ця ідея просувалася через фейкові новини про «захоплення» аеродромів Харкова, Києва тощо у підконтрольних росії ЗМІ, в т.ч. телеграм-каналах;

- переконати ЗС України, українську громадськість та міжнародних партнерів, що росія обов'язково переможе, незважаючи ні на що.

Для досягнення деструктивних цілей пропагандисти рф використовували низку методів:

- риторику ненависті та залякування;
- провокування розколу суспільства;
- дискредитацію військового керівництва України;
- фейкові повідомлення про неспроможність ЗС України опанувати західну зброю.

Усі зазначені методи підтримувалися психолінгвістичними засобами (Таблиця 1).

Таблиця 1. Психолінгвістичні маркери риторики залякування

Психолінгвістичні маркери	Приклади проросійських медіа
<ul style="list-style-type: none"> • поразки ЗСУ (<i>сдали без єдиного выстрела, силы истощены, отходят от позиций</i>); • страху перед збройними силами рф (<i>ВСУ убегают, потерял дар речи</i>); • ганьба ЗСУ (<i>позорная сдача в плен, это было названо эвакуацией</i>) 	 <p>The image shows a screenshot of a Russian propaganda article from the website 'Operator'. The headline reads: 'Сдали Николаев без единого выстрела. ВСУ убегают на Запад бросая американское оружие, силы истощены'. Below the headline, there is a sub-headline: 'Огромная рекламная компания украинского президента была построена на возвращении Херсона. Из-за этого пришлось вывести части ВСУ из Николаева.' The article continues with text: 'Это также было названо эвакуацией, как и позорная сдача в плен в Мариуполе. Слабых офицеров отправили во Львов, а ополченца - в Киев. Вероятнее всего, режим Зеленского намерен проводить бой за Херсонскую область без счёта. Это странно, ведь пропаганда Украины продолжает завлекать о том, как будет устроено масштабное наступление на Херсон. Где же оно? Выглядит как сюрреализм, ведь после каждого заявления о начале наступления, ВСУ наоборот отходят от своих позиций.' At the bottom of the article, there is a photograph of a large fire or explosion at night, with bright orange and yellow flames against a dark sky.</p>

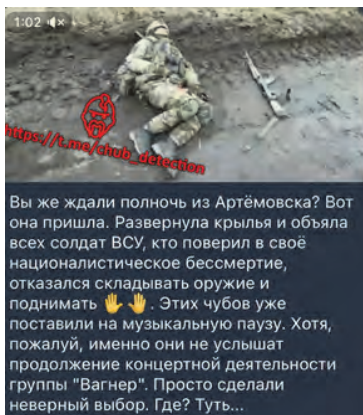
Психолінгвістичні маркери	Приклади проросійських медіа
<ul style="list-style-type: none"> • захист російськомовних (<i>в Мариуполе воцарилась мирная жизнь</i>); • захист від «нацистів» та їх покарання (<i>город был полностью защищен от украинских нацистов и неонацистов; пройдет трибунал над боевиками из «Азова»</i>); • «Азов» – терористична організація (<i>пройдет трибунал над боевиками из «Азова»; запрещенная в россии террористическаяорганизация</i>) 	 <p data-bbox="421 586 923 669">В Мариуполе воцарилась мирная жизнь после того, как город был полностью защищен от украинских националистов и неонацистов. В ближайшее время в городе пройдет трибунал над боевиками из "Азова" (запрещенная в РФ террористическая организация).</p>
<ul style="list-style-type: none"> • символи псевдоідеології рф (V, Z) 	
<ul style="list-style-type: none"> • перемоги зс росії над «фашизмом» (<i>выбивать позиции укрофашистов, ни единого шанса на сопротивление</i>) 	 <p data-bbox="464 1286 861 1350">Артиллерия ВС РФ продолжает выбивать с позиций укрофашистов, не оставляя ни единого шанса на сопротивление 🤡</p>

Інформаційні та психологічні операції рф у соціальних мережах ґрунтуються на таких комунікативно-когнітивних тактиках (Скриншот 2):

- знайти / створити проблему та гіперболізувати її: російські пропагандисти розповсюджували фейкові відео, на яких нібито українські підрозділи залишають бойові позиції і звертаються зі звинуваченнями до Президента України та Головкама;
- підтасувати / створити фейкові факти з метою підриву довіри до військово-політичного керівництва, деморалізації Збройних Сил України та зривання мобілізації;
- закликати до розправи над командирами Збройних Сил України.

Обращение воинов укрорейха из подразделения материального обеспечения 53 отдельной механизированной бригады Украины, которых выгнали на усиление позиций на Донцком направлении, но там их накрыло и они понесли большие потери. Так же они рассказывают, что не было никакого всестороннего обеспечения, у некоторых отсутствовал бронезиелет и форма, так же все приказы были устные и подтверждающих документов о их нахождении в пекле нет. Поняв, что денацификация неизбежна, они решили отступить, но командованию это не понравилось, поэтому у них изъяли оружие (отметок в военных билетах естественно никто не ставил) и увезли в

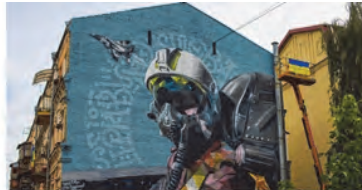

Вы же ждали полночь из Артёмовска? Вот она пришла. Развернула крылья и объяла всех солдат ВСУ, кто поверил в своё националистическое бессмертие, отказался складывать оружие и поднимать 🙌🙌. Этих чубов уже поставили на музыкальную паузу. Хотя, пожалуй, именно они не услышат продолжение концертной деятельности группы "Вагнер". Просто сделали неверный выбор. Где? Тут...

Скриншот 2. Впровадження думки щодо недовіри до ЗСУ російськими пропагандистами у соціальних мережах

З початку війни Центром проведено кілька інформаційно-психологічних кампаній:

- «Привид Києва». Перші успіхи українських авіаторів у київському небі дозволили створити узагальнений образ супергероя «Привид Києва», вперше згаданого на сторінці фейсбуку Сухопутних військ 28 лютого 2022 року. Незабаром він став міською легендою, відтворювався у мемах, принтах для одягу та муралах (Скриншот 3).

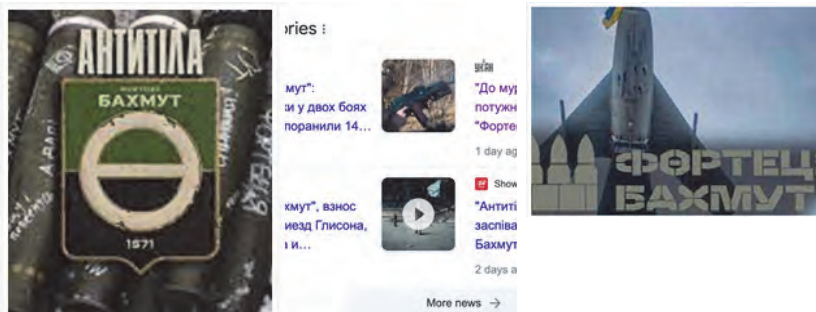
Скриншот 3. Легенда України – «Привид Києва»

• «Валькірії Києва». Кампанія розроблена та реалізована спільно з жінками-військовослужбовцями Сил територіальної оборони, її успіху сприяло рішення уряду роздавати вогнепальну зброю всім киянам, які мають на це право. Головний меседж кампанії: *«російські солдати! Коли настане ніч, кївські валькірії знищать вас. У вас ще є час, щоб здатися!»* (Скриншот 4);

Скриншот 4. Інформаційна кампанія «Валькірії Києва»

- «Фортеця Бахмут». Розроблена за ініціативи Президента України Володимира Зеленського інформаційна кампанія супроводжувала воєнні дії. Під час спроб окупантів захопити місто Бахмут та колосальних ворожих втрат, місто тримається як фортеця – «Фортеця БАХМУТ». Успіху кампанії сприяв параліч російських військ на східному напрямку, незмога зайняти стратегічні рубежі, надмірно (навіть для росії) великі втрати ворога (Скриншот 5).

Скриншот 5. Інформаційна кампанія «Фортеця Бахмут»

- «Культурний фронт». Українські майстри петриківсько-го розпису прикрасили гвинтокрил та шоломи пілотів винищувачів, які боронять схід України. Ця подія стала прецедентом та інформаційним приводом для багатьох західних ЗМІ (Скриншот 6).

Скриншот 6. Інформаційна кампанія «Культурний фронт»

- *«Байрактар»*. Протягом перших кількох днів повномасштабного російського вторгнення ЗМІ не давали позитивних і мотиваційних повідомлень для захисників. На сторінці фейсбуку Сухопутних військ патріотичну пісню «Байрактар» Тараса Боровка опубліковано 01.03.2022. Це була одна з перших позитивних медіаподій в Україні за перші дні війни. Сьогодні пісня «Байрактар» звучить на головних українських радіо й телеканалах, а Тарас Боровок виступає з концертами у військових частинах та госпіталях (Скриншот 7).

Скриншот 7. Інформаційна кампанія «Байрактар»

- *звернення через листівки*. Переважно ЦА листівок – російські солдати та учасники національного спротиву. У першому випадку листівки закликають російських військовослужбовців не брати участь у воєнних злочинах, здаватися у полон; у другому – продовжувати боротися та знищувати ворога. Зазвичай листівки розміщуються в артилерійських снарядах (Скриншот 8).

Скриншот 8. Листівки, розроблені Центром моніторингу інформаційного простору та протидії штабу Командування Сухопутних військ у системі інформаційної безпеки України

- документування історії. З цією метою створюються документальні фільми та програми. Серед успішно реалізованих проєктів – фільми «Битва за Київ» (хронологія визволення Київської області у перші місяці повномасштабної агресії РФ) та «Герої Крут Гостомельського мосту» (історія курсантського батальйону, що дав бій росіянам під Києвом).

QR-код 1. Битва за Київ

*QR-код 2. Крути.
Гостомельський рубіж*

Серед подальших проєктів Центру: фільм про Харківську контрнаступальну операцію; серія фільмів про Битву на Сході; три фільми за підтримки НАТО: «Робота місії НАТО в Україні», «Слово “війна” жіночого роду» (про жінок бойових професій на війні), «Кухня НАТО з Євгеном Клопотенком».

ПРАКТИКА ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ І УЧАСТІ У БРИФІНГАХ МІЛІТАРІ МЕДІА ЦЕНТРУ

Олександр Заруба

Мілітарі Медіа Центр (далі – ММЦ), що працює з серпня 2022 року є медійним майданчиком, де акумулюються усі комунікативні спроможності Сил оборони і безпеки України.

Центр досліджень трофейного та перспективного озброєння та військової техніки (далі – Центр) призначений для організації збирання інформації, проведення досліджень і випробувань для визначення технічних (конструктивних і технологічних) рішень, що реалізовані в трофейних зразках (комплексах, системах) озброєння, військової й спеціальної техніки, боєприпасах (далі – ОВТ), які можуть бути використані під час розроблення перспективних ОВТ для потреб сил оборони, а також для формування інформаційної бази застосування заборонених засобів

ведення війни під час збройної агресії проти України.

3 листопада 2022 р. спеціалісти Центру використовують ММЦ для оприлюднення результатів своєї діяльності з метою:

- інформування військових аташе іноземних країн та широкої громадськості про факти застосування ОВТ противника проти цивільних об'єктів і стан розробок окремих трофейних зразків ОВТ в російській федерації;

- доведення фактів наявності іноземних комплектуючих в сучасних зразках російського озброєння з метою припинення їх постачання на територію рф;

- розвінчування міфів про так звану «другу армію світу» та її надсучасну зброю;

- інформування про застосування противником заборонених засобів ведення війни в ході широкомасштабної агресії проти України.

Фахівці Центру взяли участь у восьми брифінгах. За цей час склалася певна *система підготовки*, що включає:

- планування дати участі у брифінгу і теми виступу;
- підготовка презентаційного матеріалу (зразків трофейного озброєння, інформаційних табличок, виставкового обладнання);

- підготовка тексту виступу та презентації;
- узгодження наративів та ключових повідомлень виступу;
- підготовка спікера й осіб, які демонструють трофейне ОВТ.

Дата й тема виступу плануються заздалегідь у загальній системі планування брифінгів ММЦ і, як правило, узгоджуються за основними наративами із виступами спікерів ІСБО України.

Зразки трофейного озброєння, які експонуються під час брифінгу, мають бути відповідним чином підготовані до огляду, мати інформаційну табличку з тактико-технічними характеристиками і даними виробника.

Текст виступу та презентація за своїми основними наративами і ключовими меседжами погоджується з Управлінням стратегічних комунікацій Апарату Головнокомандувача ЗС України й Управлінням зв'язків з громадськістю ЗС України. Хоча це питання не є регламентованим керівними документами, спеціалісти цих структур мають великий досвід підготовки офіційних заходів і

можуть надати цінні поради щодо змісту та деталей виступу.

Під час підготування тексту виступу та презентації доцільно вивчити і керуватися низкою *нормативно-правових документів*:

- Наказом головнокомандувача ЗС України від 03.03.2022 р. № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану», який визначає посадових осіб, відповідальних за комунікацію, порядок їх дій, порядок дій представників ЗМІ, перелік інформації, яка обмежується до оприлюднення;

- зводом відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженим наказом Центрального управління СБ України від 23.12.2020 р. № 383, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 14.01.2021 р. № 52/35674;

- переліком відомостей ЗС України, що становлять службову інформацію, затвердженим наказом ГШ ЗС України від 22.11.2017 р. № 408.

Промовець має бути уповноваженим на те відповідним керівником, командиром (начальником) виключно після проходження інструктажу стосовно недопущення поширення інформації з обмеженим доступом та вимог законодавства України у цій сфері.

Особливу увагу слід звертати на підготовку візуальних елементів презентації. При цьому послуговуються «Керівництвом з використання графічного стилю у візуальній комунікації Збройних Сил України». Для нього характерні регламентовані кольори за кодами, шрифти, макети, логотипи та способи їхнього поєднання. Особливо ретельно слід перевіряти картографічні елементи, якщо вони використовуються під час виступу. Навіть використання в негативному сенсі карти рф з окупованими територіями України може викликати двозначну оцінку й відповідні коментарі.

Для іноземної аудиторії виконується англомовний варіант презентації, тому важливо ретельно перевірити якість перекладу.

Спікер, який оприлюднює підготовані дані, повинен бути детально поінформований про всі деталі й технічні нюанси, викладені в доповіді. Запитання від аудиторії по закінченню бри-

фінгу можуть бути складними, потребувати відповіді по суті питання, водночас недопущення розкриття службової інформації, чи інформації з обмеженим доступом.

Спілкування з кореспондентами акредитованих для брифінгу ЗМІ відбувається, як правило, по закінченню брифінгу. Воно теж має готуватися заздалегідь. Обмежений час виступу не дозволяє оприлюднити всі матеріали та деталі. Вони виносяться в інтерв'ю чи коментарі до виступу після брифінгу (Фотографія 1).

*Фотографія 1. Брифінг «Танк Т-90М – Провал замість “Прориву”»,
16.03.2023 р.*

Самі брифінги (див. QR-коди) в онлайн-форматі і виступи окремих спікерів ММЦ оприлюднює на власному акаунті на платформі ютуб та інших ресурсах.

*QR-код 1.
Брифінг «Деградація
БПЛА зс рф»*

*QR-код 2.
Брифінг «Провал
замість прориву
(танк Т-90)»*

*QR-код 3.
Брифінг «Провал
модернізації КР Х-10»*

Це дає змогу пресофіцеру частини надалі відстежувати коментарі, кількість переглядів, репостів та публікацій в інших мережових ЗМІ. Таким чином можна оцінити у кількісних і якісних показниках результативність виступу. Ті теми, які цікавлять українське суспільство, і є найбільш резонансними.

За результатами брифінгу може бути певна реакція і навіть спеціальні інформаційні операції з боку противника. Їх слід теж відстежувати і, за потреби, реагувати.

Такий порядок сприятиме досягненню комунікативних цілей, визначених Комунікаційною стратегією ЗС України на 2023 р.:

- зміцненню довіри українського суспільства до ЗС України;
- об'єктивному інформуванню про діяльність ЗС України і окремих її частин (установ, підрозділів);
- протидії дезінформації та маніпулятивній інформації, що шкодить виконанню ЗС України завдань за призначенням.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ росії ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Андрій Демченко

Державна прикордонна служба України – невід’ємна складова Сил безпеки і оборони України. 24 лютого 2022 року під час повномасштабного вторгнення росії прикордонники першими прийняли удар ворога. Збройне вторгнення країни-агресорки відбулося з напрямку рф, білорусі та тимчасово окупованих територій АР Крим і в межах Донецької та Луганської областей.

Такі події, звісно, не могли обходитися без інформування суспільства і протидії дезінформації. А кожне інформаційне або комунікативне рішення ухвалюється із врахуванням реального контексту обстановки та бойових дій.

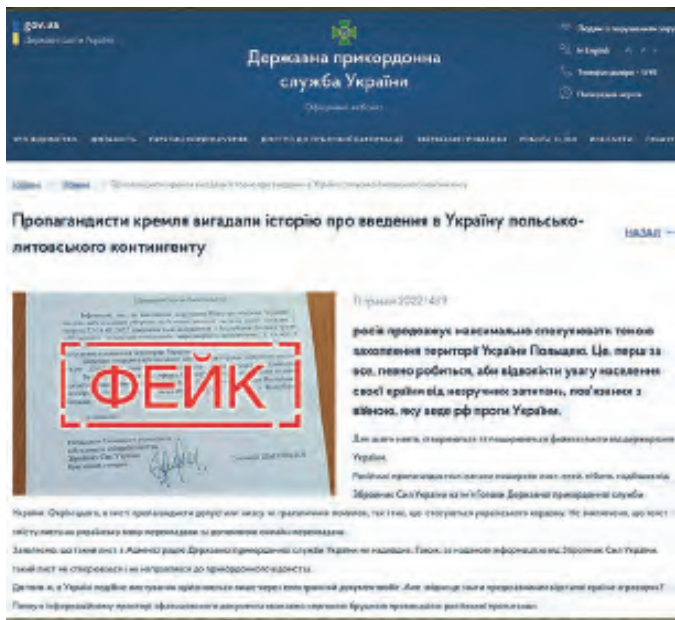
Останні роки в ДПС України послідовно впроваджувалася система стратегічних комунікацій, як результат – в комунікативні напрямки роботи інституції інтегровано процеси стратегування, планування, прогнозування. Ця діяльність відбувалася за активної підтримки міжнародних партнерів.

Під час російського вторгнення ДПС України активно використовувало комунікативні можливості для протидії російській пропаганді, надаючи правдиву та достовірну інформацію. Це базувалося і на реальному досвіді, адже до 24 лютого 2022 року Україна майже 8 років жила в умовах гібридної війни, яку вела росія, тимчасової окупації Криму й окремих районів у Донецькій та Луганській областях. Крім того, у 2021 році прикордонники разом з іншими складовими сектору безпеки і оборони реагували на штучно створену міграційну кризу з території білорусі, якій підігрувала москва, а також на нарощення російської агресії.

Напередодні 24 лютого росія неодноразово поширювала провокативну інформацію, намагаючись перекласти відповідальність на Україну, а також звинувачувала нашу державу в обстрілах російської території та роботі диверсійних груп.

Фейки також стосувалися розстрілів незаконних мігрантів, які, начебто, пробіралися в Україну з білорусі. До розповсюдження

фейків неодноразово долучалась і білорусь, яка регулярно, по кілька разів на рік, поширювала одну й ту ж тему про потоки зброї з України, хоча в той самий час статистичні дані білоруських прикордонників це спростовували (Скриншот 1).

Скриншот 1. Спростування фейків росії на сайті ДПС України

Після 24 лютого росією вигадувалася інформація про введення в Україну польсько-литовського військового контингенту, порушення прав людей, обмеження виїзду за кордон українським юнакам тощо.

Загалом, 24 лютого Україна загалом і кожна державна структура окремо зіштовхнулися з новими масштабними викликами. Водночас у ДПС України ті напрацювання та комунікативна система, яка діяла, дозволили оперативно реагувати на нові реалії. Окрім цього, потрібних результатів у комунікації вдалося досягнути завдяки тісній співпраці, обміну інформацією з іншими безпековими інституціями, оскільки всі учасники розуміли свою роль у єдиному

інформаційному полі.

З перших годин повномасштабного вторгнення прикордонники інформували суспільство про напад росії, на яких напрямках це відбувається, і які дії вчиняє країна-терористка. Збиралися всі можливі фото- та відеоматеріали для підтвердження злочинних дій росії.

В ДПС України була створена робоча група для реагування, координації роботи регіональних підрозділів, підготовки ключових повідомлень, моніторингу медіа тощо.

Усі комунікативні підрозділи ДПС України діяли злагоджено – від підрозділів, які брали участь у бойових діях, до підрозділів на західній ділянці кордону.

Зважувалася кожна інформація, прораховувалися можливі наслідки інформаційних хвиль. Зокрема, для демонстрації незламності українських захисників, навіть в найтяжчі хвилини, була поширена всім відома фраза – відповідь прикордонника з острова Зміїний російському кораблю. Надалі ця фраза, фактично, стала крилатою і дуже відомою. Вона почала уособлювати незламність України, українських захисників та єдність всього народу в боротьбі з ворогом – російською федерацією.

Інше масштабне питання з яким зіштовхнулася Україна, а також країни Європи та Молдова під час російського вторгнення – це громадяни, передусім України, а також іноземці, які, рятуючись від війни, масово перетинали кордон на виїзд з України.

ДПС України активно надавала всю необхідну інформацію про зміни в перетині кордону та завантаженість пунктів пропуску, щоби упередити можливість поширення неправдивої інформації (Скриншот 2).

Чужих дітей не буває: прикордонники закликають пильно стежити за своїми малюками на кордоні

11 березня 2022 11:54

На протязі всієї війни, збройні сили російії намагаються діяти як гості в наших країнах, хоча у деяких бомбардує, а також у війні до безпечної країні Європи.

Горі, на шляху до Белогорська вилетіли російські військові літаки, які вилетіли в бік України. Діти прикордонників Белогорська заступилися за своїх дітей, які були в білоруській зоні безпеки. У прикордонній зоні у Білорусі, там, де Білорусь, яка є частиною російської території, діти, які були в зоні безпеки, а також вилетіли в бік України. Після цього прикордонники Белогорська заступилися за своїх дітей, які були в білоруській зоні безпеки.

Вони також заступилися за своїх дітей, які були в білоруській зоні безпеки. Після цього прикордонники Белогорська заступилися за своїх дітей, які були в білоруській зоні безпеки.

Скриншот 2. Інформування ДПС України щодо ситуації на кордонах

Ще одним викликом стало донесення інформації до українців про можливість повернення на підконтрольну українській владі територію тих громадян, які були вимушені через бойові дії виїхати на територію рф та рб, або яких росія насильно вивозила з України.

І звісно, найголовнішою темою був захист України, в якому брали і беруть активну участь прикордонники. В перші місяці повномасштабного вторгнення комунікативним підрозділам доводилося певною мірою пояснювати громадськості наскільки прикордонники залучені до бойових дій, яке озброєння використовують. Прикордонників помилково асоціювали виключно з охороною державного кордону. Також відбувалася протидія російській пропаганді, що намагалася видати участь прикордонників у бойових діях як загороджувальних загонів, що стоять за спинами українських захисників (Скриншот 3).

Скриншот 3. Фотоінформування громадськості щодо діяльності ДПС України із захисту України

ДПС України поширювала інформацію про героїв та героїнь-військовослужбовців, які першими прийняли бій з окупантами; висвітлювала події, коли прикордонники разом із ЗС України,

НГ України, НП України відбивають атаки штурмових груп ворога, беруть участь в обороні українських міст, деокупації українських територій, завдають втрат противнику під час запеклих боїв.

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ЯК ЗБРОЯ (приклади взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з громадянським суспільством в умовах війни)

*Вікторія Пивоварова,
Анастасія Богданова*

Широкомасштабне вторгнення російської федерації в нашу державу зумовило новий виклик безпековим і державним інституціям – адаптувати діяльність до потреб воєнного часу. МВС України також акумулювало всі свої зусилля і продемонструвало, як ефективна комунікативна стратегія може бути визначальною в умовах війни, формувати довіру, забезпечувати співпрацю із суспільством задля збереження внутрішньої стабільності та забезпечення національної безпеки. Комунікативна стратегія нашої інституції будувалася за кількома етапами.

На **першому етапі** ми здійснили підготовчі заходи до ймовірного вторгнення росії. Від осені 2022 р. в суспільстві наростав градус напруги, все активніше точилися дискусії про ймовірне вторгнення росії, тож нам було важливо не допустити паніки серед населення, а тому головне завдання ми вбачали в підготовленні громадян на випадок повномасштабної війни. З цією метою було проведено широку інформаційно-просвітницьку кампанію:

- створено контент на актуальні запити громадськості. Наприклад, роз'яснювалися особливості надзвичайного і воєнного станів, населення ознайомлювалося із заходами безпеки в разі виявлення вибухонебезпечних предметів і правилами поведіння у випадку війни;

- підготовлено серію фільмів «Захищаємо, не панікуємо», у яких йшлося про підготовку органів та підрозділів системи МВС України до можливої повномасштабної збройної агресії росії (Блок 1);

- забезпечено інформаційний супровід усіх тактико-спеціальних навчань співробітників МВС України, щоб населення відчувало контрольованість ситуації, а органи і підрозділи системи МВС України у разі відкритого наступу агресора були готові дати гідну відсіч.

Блок 1.
Фільми «Захищасмо, не панікуємо»,
підготовлені МВС України
напередодні повномасштабного вторгнення рф в Україну

QR-код 1. Полк поліції

QR-код 2. ДСНС України

*QR-код 3. Поліція
Житомирщини*

На **другому етапі**, завдяки підготовчим заходам від перших годин повномасштабного вторгнення росії МВС України вдалося забезпечити оперативне і якісне інформування населення про ситуацію в «гарячих» точках та небезпеку обстрілів у регіонах. Відомчий сайт і соціальні мережі МВС України почали працювати цілодобово як основні джерела перевіреної інформації.

Саме Міністерство у перші дні війни стало «єдиним голосом» усіх підпорядкованих структур: координувало комунікації ЦОВВ, що входять до органів системи внутрішніх справ України; оперативно висвітлювало інформацію про перебіг війни як через інституційні канали комунікації, так і через засоби масової інформації.

Було важливо продемонструвати, що попри повномасштабне вторгнення російської федерації, все керівництво МВС України залишається на робочих місцях, тримає під контролем ситуацію і плідно співпрацює з міжнародними партнерами. Для реалізації цієї мети Міністр, а також його заступники регулярно долучалися до прямих трансляцій в ефірі телемарафону «Єдині новини», де звітували про ситуацію на фронті й засвідчували, що керованість системи МВС України збережена.

У цей час розпочав роботу ситуаційний центр, куди надходили оперативні дані з фронту. З метою отримання інформації про усі події в державі до робочої групи активно долучилися комунікаційники МВС України, що сприяло ефективній координації комунікативних підрозділів Міністерства.

Для МВС України роз'яснювальна робота з населенням набула особливо важливого значення, оскільки разом із відкритою збройною агресією ворог посилив атаки в інформаційному просторі та активізував кампанії з дезінформації. Фахівцями МВС України здійснено низку заходів:

- розроблено і проведено інформаційну кампанію щодо протидії фейкам та інформаційно-психологічним впливам росії;
- у межах комунікативної кампанії «Мовчання – надійний тил захисників» проведено роз'яснювальну роботу стосовно обмежень на фото- і відеозйомку під час війни, заборони на висвітлення в соціальних мережах інформації про влучання ворожих ракет, а також про роботу ППО (Скриншот 1);
- реалізовано комунікативну кампанію «Зберігаємо інформаційну тишу – Не повідомляй щодо просування військ», в межах якої громадянам роз'яснено необхідність заборони на поширення даних про місцеперебування і переміщення української техніки та військових.

Скриншот 1. Комунікативна кампанія МВС України «Мовчання – надійний тил захисників»

На **третьому етапі** реалізації комунікативної стратегії ми зоседилися на поширенні інформації щодо:

- ситуації на деокупованих територіях і небезпеки повернення до нещодавно звільнених від росіян населених пунктів України;
- злочинів, здійснених армією рф;
- виявлення ДРГ та колаборантів;
- стабілізаційних заходів, розмінування, евакуації, пошуку зниклих безвісти осіб;
- правил безпеки і поведінки в разі виявлення вибухонебезпечних предметів.

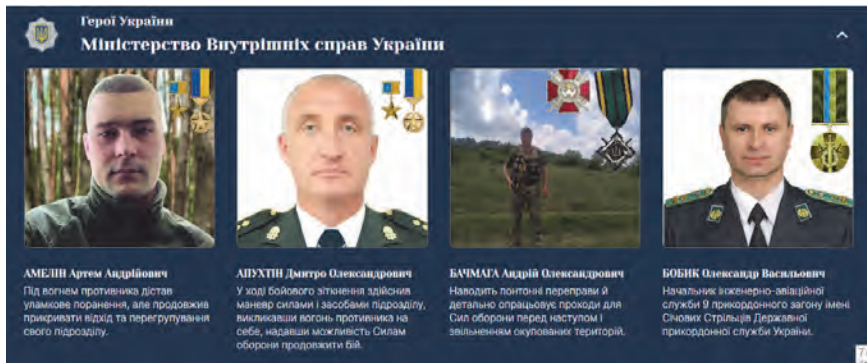
Серед комунікативних заходів – брифінги керівництва на звільнених територіях, пресури журналістів до «гарячих» точок, інформування населення через канали комунікації МВС України.

Влітку 2022 р. ми пройшли межу в 100 днів героїчного спротиву українського народу. Тож МВС України започаткувало проєкт під назвою «100 днів війни», щоб зафіксувати хронологію подій і продемонструвати важливість героїчних днів протистояння російській агресії (Скриншот 2).

Скриншот 2. Проєкт МВС України «100 днів війни»

Ми також реалізували онлайнвий проєкт «Герої МВС: 200 днів війни», покликаний зберегти пам'ять про внесок у нашу майбутню перемогу гвардійців, прикордонників, поліцейських і рятувальників, працівників міграційної служби та сервісних центрів МВС України (Скриншот 3).

Скриншот 3. Проєкт МВС України «Герої МВС: 200 днів війни»

Було організовано серію фотовиставок, присвячену цим героям: в експозиції – 20 портретів українських захисників та захисниць із розповідями про їхні відважні вчинки. Заходи проводили у Сервісних центрах МВС України, Верховній Раді України, а також у Київському метро.

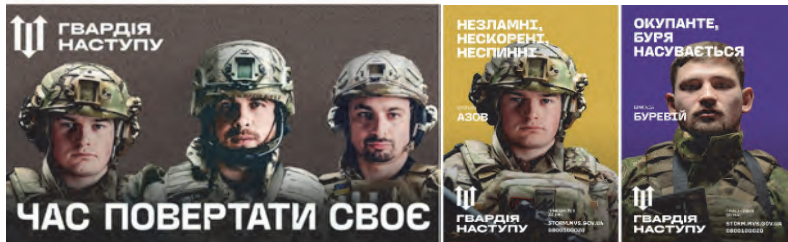
Протягом осінньо-зимового періоду, коли росія намагалась занурити українців у холод та пільму, масовано атакуючи об'єкти критичної інфраструктури ракетами та дронами, ми забезпечили максимально швидке і якісне роз'яснення ситуації суспільству. Нами була проведена інформаційна кампанія щодо правил безпеки під час користування електроопалювальними приладами, портативними газовими плитками та пальниками (або газовим приладдям), як поводитися в оселі під час відключення світла тощо. Інформацію ми поширювали не лише в соціальних мережах та через ЗМІ, а й у вигляді друкованої продукції.

Окремо ми зосередилися на створенні маскотів МВС України: це – пес Патрон та прикордонник, який «відправив» «руській військовий корабель». Образ пса-вибухотехніка несе позитивний меседж «Добро перемагає зло». Патрон – герой багатьох медіаматеріалів, мета яких – інформаційна підтримка громадян і підвищення їхньої обізнаності щодо власної безпеки. Прикордонник став узагальненим символом незламності українського народу, волі до перемоги та вірності Батьківщині. Із зображенням Патрона і Прикордонника з'явилися легендарні поштові марки, спецтираж яких розкупили за лічені години (Скриншот 4).

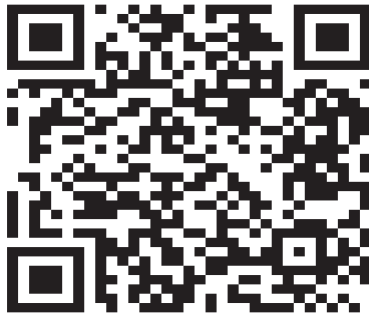

Скриншот 4. Маскоти МВС України на поштових марках

У 2023 р. впроваджено інформаційну рекрутингову кампанію «Гвардія наступу – Час повертати своє». Інформація про неї розміщена на бордах та сітілайтах, створено мотиваційні відео, що поширюються за всіма медіаканалами (Скриншот 5).

Скриншот 5. Інформаційна рекрутингова кампанія МВС України «Гвардія наступу – Час повертати своє»

QR-код 4. Гвардія наступу. Приєднуйся до нас

У результаті збройної агресії росії багато українців втратили свої документи або не могли отримати їх через війну. Тому ми розповідали людям про те, що можна зробити, якщо виникли ті чи інші проблеми з документами. Ми використовували соціальні мережі й інші канали комунікації, щоб поширювати інформацію і допомогти людям. Зокрема, було важливо розповісти, що Головний сервісний центр МВС України та Державна міграційна служба України відновили свої послуги на деокупованих територіях і відкрили за кордоном відділення, де можна отримати документи.

Четвертий етап реалізації стратегії передбачає комунікацію заходів, що будуть реалізовуватися після перемоги України у війні з росією. Вже зараз МВС України працює над розбудовою нового концепту формування безпекового простору, який українці втратили через напад росії. Ці ідеї ми висвітлюємо на відомчих ресурсах Міністерства, щоб наші громадяни знали, як саме Україна готується до реалізації відповідних проєктів у післявоєнний час. Крім того, Міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко постійно бере участь у прямих ефірах та телемарафоні «Єдині новини», де розповідає про формування безпечної України після війни і ділиться результатами зустрічей з міжнародними партнерами, з якими обговорює важливі кроки у відновленні мирного майбутнього для українців.

Важливе місце в цьому блоці посідає постійна робота з ветеранами – учасниками бойових дій. А також робота з населенням на звільнених від російських військ територіях.

Отже, одним із головних завдань комунікативної стратегії в умовах війни запобігання паніці серед населення. МВС України вдалося цього досягти шляхом проведення широкомасштабної інформаційно-просвітницької кампанії напередодні вторгнення рф. Її важливою складовою було використання різних комунікаційних каналів, включаючи соціальні мережі та засоби масової інформації.

Для здійснення успішних комунікацій в умовах війни необхідно дотримуватися принципу прозорості та відкритості. Так, МВС України оприлюднювало як інформацію щодо необхідності підготовки до можливої повномасштабної збройної агресії росії, так і оперативні дані після вторгнення рф. Ці дії підвищили рівень довіри громадян до органів та підрозділів МВС України. На цьому напрямі ми будемо працювати і надалі, оскільки довіра є запорукою безпеки держави та її розвитку у європейському вимірі.

**ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
В УМОВАХ ВІЙНИ**
(кращі кейси науково-практичної школи зі страткому
Національної академії СБ України)

*Лариса Компанцева,
Вікторія Легкоконець,
Лариса Снігур*

Повномасштабна збройна агресія росії проти нашої держави стала поштовхом для практичного використання теоретичних здобутків у сфері стратегічних комунікацій. Проактивність і асиметричність відповідей агресору зумовлювалися, зокрема, попередніми напрацюваннями фахівців зі страткому. Наприклад, у Національній академії СБ України з 2015 р., коли підписано Дорожню карту Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО [1], створено науково-практичну платформу зі страткому: розпочато перші в Україні курси підвищення кваліфікації зі стратегічних комунікацій, відмінною рисою яких є залучення українських практиків для викладання українського досвіду протидії російській гібридній агресії; розроблено та впроваджено низку методологій протидії гібридним впливам; створено пул дослідників та практиків, які працюють у різних інституціях сектору безпеки, навчальних і наукових установах, а також волонтерів, представників неурядових організацій, журналістів.

З початком збройної агресії рф ця платформа перетворилася на майданчик проактивної інформаційної протидії ворогу та впровадження соціально-гуманітарних проєктів. Один із них – «Help us save reople» – розроблений спільно з волонтерськими організаціями в перші місяці війни. Він передбачав збирання коштів на придбання цифрових радіостанцій для підрозділу Збройних Сил України, що надавав допомогу мешканцям звільнених територій Київщини, та розповсюдження серед світової спільноти візуально-вербальної інформації про злочини військових рф в Україні проти некомбатантів. Для його реалізації обрано європейську краудфандінгову платформу Crowdify, а ЦА – потенційними донорами – стали переважно жителі Великобри-

танії, Канади, Китаю, Німеччини, Сполучених Штатів Америки, Таїланду, Швейцарії. Інформація та звернення до потенційних донорів розміщувалися англійською мовою, як винагороду було запропоновано дитячі малюнки для військових, українську символіку.

Проект транслював стратегічний наратив – «рф вчиняє злочинні дії проти цивільного населення, тобто некомбатантів, порушуючи всі норми міжнародного права» і реалізовувався у гуманітарному вимірі:

- надавав інформацію про злочинні дії військових рф проти некомбатантів;
- пропонував систему посилань на відео і фотоматеріали щодо злочинів росіян проти мирних мешканців України;
- забезпечував комунікацію і зворотний зв'язок з донорами;
- демонстрував масштабність злочинів рф через постійне оновлення візуальної інформації.

Поступово проєкт трансформувався у комунікативну платформу: донори використовували можливість електронного листування з організаторами проєкту для обговорення подій в Україні. Автори проєкту визначили актуальні наративи рф, що впливали на думку світової спільноти, і розвінчували їх. На той час світ вже облетіли фото злочинних дій військових рф в Ірпені і Бучі, але представники, наприклад, азійських країн все ще перебували під впливом російської пропаганди і розповідали про зелені коридори для некомбатантів, обстріли виключно військової інфраструктури, демонстрували повне нерозуміння опору українців агресору. Це були довгі і важкі розмови про необхідність перевірки інформації з різних джерел. Автори проєкту надавали репортажі з укриттів, історії про евакуацію родин з Гостомеля, Ірпеня і Чернігова, в яких самі брали участь. Використовувалась можливість додавати новини на платформу проєкту, демонструвати системність злочинів рф проти цивільного населення. Так, на платформу завантажувалися фото і відео з Маріуполя про обстріл пологового будинку, що викликало певний резонанс серед ЦА платформи.

QR-код 1. Матеріали проєкту «Help us save people»

Ще один кейс – міжнародна акція «Кава по-українськи», запропонована молоддю Національної академії СБ України в перші тижні війни. Мета проекту – започаткувати потужний український бренд-символ та продемонструвати стійкість українського народу, його життєлюбність, здатність іронічно сприймати будь-які кризові події. Задоволення від улюбленого українцями напою мало асоціюватися у світової спільноти з незламним українським народом. Слоганом акції обрано – «Міцна кавка, міцна країна!».

Фахівці центру стратегічних комунікацій Національної академії СБ України разом зі студентами розробили стратегію та дизайн акції. Реалізація почалася з візуалізації нарративу «Міцна кавка, міцна країна!». Пропозиції були різні: від зображення полуниці з підписом «паляниця» до крилатої фрази про російський військовий корабель. Під час роботи над листівкою виникла ідея додати на зворотній бік листівки портрет путіна, щоб потім після смакування кави впевненим рухом вилити кавову гущу на його обличчя (Скриншот 1). Таким чином люди мали можливість виплеснути всі свої емоції та показати ще більшу зневагу до ворога! (Див. QR-посилання 2).

Скриншот 1. Листівка акції «Кава по-українськи»

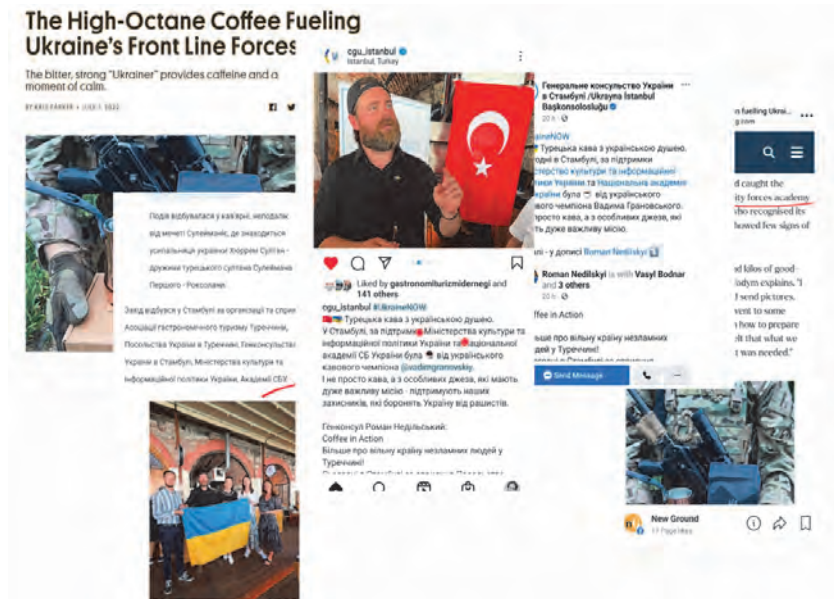
Ініціативу підтримали відомий шеф-кухар Євген Клопотенко та Вадим Грановський, чемпіон з приготування кави в джезві. Грановський розробив рецепт кави по-українськи, яка має багато смислових «родзинок»: «Готуємо каву у джезві, змішуємо її з подвійним еспресо, з насолодою п'ємо до дна, думаємо про Україну та нашу перемогу, впевненим рухом вивертаємо кавову гущу з горнятка на портрет путіна))) Ну а далі – фотографуємо та поширюємо! Бо цю неповагу до світового злочинця-терориста мають бачити всі!» [2].

Акція стартувала в Чернівцях [3], її підтримали Управління СБ України в Чернівецькій області, Чернівецька міська рада, волонтери, журналісти. «Вміння єднатися та триматися разом і підтримувати одне одного – ключове зараз. Ми декілька днів тому з Вадимом Грановським їздили в Чернівці. Підтримати людей і презентувати каву по-українськи. Розповідали про її ідеологію. Вадим вчив людей варити каву, я знайомив людей з паляницею. Вийшло дві сили по сенсу: потужна кава і паляниця. Було багато чернівчан та українців, які залишили свої міста», – писав Євген Клопотенко на сторінках фейсбуку [4]. Акцію повторено на фермерському ярмарку у Львові [5], різних військових частинах на теренах України (Фотографії 1).

Фотографії 1. Акція «Кава по-українськи» у Львові та Чернівцях

За сприяння Міністерства культури та інформаційної політики України й Міністерства закордонних справ проєкт вийшов за межі України (Скриншот 2). Каву по-українськи представлено в Генеральному Консульстві України в Стамбулі, Посольстві України в Турецькій республіці, фестивалі кави в Анкарі; галузевій події Caffè Culture у Лондоні; на стенді компанії на World of Coffee в Мілані та в межах закритої події на виробництві Victoria Arduino в Бельфорте-дель-К'єнті [6].

Скриншот 2. Презентація кави по-українськи у світі

Отже, кавова дипломатія пішла світом. Це свідчення дієвості стратегічних комунікацій та системного підходу до створення подій.

"Кава по-українськи"

QR-код 2. Матеріали акції «Кава по-українськи»

Автори описаних проєктів дійшли висновку, що діяльність у сфері стратегічних комунікацій має ґрунтуватися на попередніх наукових розробках, передбачати комунікацію та співпрацю представників безпекових і державних інституцій зі ЗМІ й волонтерськими організаціями, бути системною та проактивною.

Література

1. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО. Україна-НАТО, 2015. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/dokumenty/dokumenty-dvostoronnogo-spivrobitnictva>.

2. Кава по-українськи. Міцна кава, міцна країна! *Сайт НА СБ України*, 18.03.2022. URL: <https://academy.ssu.gov.ua/ua/news-1-8-234-kava-po-ukrainski-micna-kava-micna-kraina>.

3. У Чернівцях презентували новий рецепт кави «Ukrainer» та пригощали паляницями від Клопотенка. *Суспільні новини*, 03.04.2022. URL: <https://suspilne.media/224712-u-chernivcah-prezentovali-novij-recept-kavi-ukrainer-ta-prigosali-palanicami-vid-klopotenka>; Гущу з кави – на портрет путіна: у Чернівцях сьогодні пригощають новим українським напоєм (ФОТО). *ACC Media Agency*, 03.04.2022. URL: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/guschu-z-kavina-portret-putina-u-chernivcyah-sogodni-prigoschayut-novim-ukrayinskim-paroem-foto-83462>; «Міцна кава – міцна країна»: у Чернівцях презентували унікальний напій. *Чернівецький промінь*, 03.04.2022. URL: <https://promin.cv.ua/2022/04/03/mitsna-kava-mitsna-kraina-u-chernivtsiakh-prezentuvaly-unikalnyi-napii.html>.

4. Фейсбук-сторінка Євгена Клопотенка. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=7180966951973350&id=100001803482161.

5. Завтра у Львові презентують новий рецепт Ukrainer-кава для військових. *Daily.Lviv*, 15.04.2022 URL: <https://dailylviv.com/news/ekonomika/zavtra-u-lvovi-prezentuyut-noviy-retseptukrainer-kava-dlya-viiskovykh-98747/amp>; Клопотенко: Хочемо, щоб у світі всі пили не американо, а каву по-українськи. *Факти*, 16.04.2022. URL: <https://life.fakty.com.ua/ua/showbiz/klopotenko-hochemo-shhob-u-sviti-vsi-pily-ne-amerykano-a-kavu-po-ukrayinsky>.

6. Vadym Granovskiy: dall'Ucraina all'Italia, il campione con la passione del caffè che prepara miscele per i soldati al fronte. *Padovaogg*, 01.07.2022. URL: <https://www.padovaoggi.it/social/vadym-granovskiy-ucraina-italia-caffe-soldati-fronte-1-luglio-2022.html>; Granovskiy: «Voglio usare il caffè per raccontare l'Ucraina». *Comunicaffe* 20. 30.07.2022. URL: <https://www.comunicaffe.it/>

granovskiy-vadym-torrefattore-ucraina-intervista. In visita in Italia l'ucraino Vadym Granovskiy, il coffee expert che prepara miscele per i soldati al fronte. *Horeca News*, 01.07.2022. URL: <https://horecanews.it/in-visita-in-italia-lucraino-vadym-granovskiy-il-coffee-expert-che-prepara-miscele-per-i-soldati-al-fronte>.

КЛЮЧОВІ МЕСЕДЖІ РОЗДІЛУ

1. Взаємодія між ІСБО та громадянським суспільством, зокрема волонтерами, журналістами, науковцями, НУО, має вирішальне значення для успіху стратегічних комунікацій в умовах війни.

2. Успішні комунікації першого року війни забезпечувалися дотриманням принципу прозорості та відкритості. Громадськість постійно отримувала і отримує необхідну інформацію про найчутливіші питання: події на фронті, можливість повернення на підконтрольну українській владі територію громадян, які були вимушені через бойові дії виїхати на територію рф та рб, або яких росія насильно вивозила з України; зміни в перетині кордону, завантаженість пунктів пропуску тощо.

3. Одним із головних завдань комунікативної стратегії в перші дні війни було запобігання паніці серед населення. ІСБО досягали цього шляхом проведення широкомасштабних інформаційно-просвітницьких кампаній напередодні вторгнення рф; демонстрацією, що попри повномасштабне вторгнення російської федерації, все керівництво безпекових і державних інституцій України залишається на робочих місцях, тримає під контролем ситуацію й плідно співпрацює з міжнародними партнерами.

4. Постійно велася і ведеться роз'яснювальна робота з громадськістю, готується відеопродукція щодо ситуації на деокупованих територіях і небезпеки повернення до нещодавно звільнених від росіян населених пунктів України; злочинів, здійснених армією рф; виявлення ДРГ та колаборантів; стабілізаційних заходів, розмінування, евакуації, пошуку зниклих безвісти осіб; правил безпеки і поведінки в разі виявлення вибухонебезпечних предметів.

5. Забезпечення прозорості і відкритості комунікацій досягається також інформуванням української та західної ЦА, осіб, які приймають рішення, про факти застосування озброєння, військової та спеціальної техніки і боєприпасів противником проти цивільних об'єктів, а також застосування ним заборонених засобів ведення війни; доведенням фактів наявності іноземних комплектуючих в сучасних зразках російського озброєння з метою припинення їх постачання на територію рф; розвінчуванням міфів про так звану «другу армію світу» та її надеучасну зброю.

6. Єдиний стратегічний наратив, спільні цілі, завдання, та бажаний кінцевий результат – концептуальна основа, що дозволяє інтегрувати та синхронізувати стратегічні комунікації з воєнними операціями з визволення держави від загарбника. Наративи формуються на основі як історичного, так і сучасного контексту і розробляються із врахуванням норм і цінностей ключових ЦА.

7. Створення в ІСБО робочих груп / ситуаційних центрів для реагування, координації роботи регіональних підрозділів, підготовки ключових повідомлень, моніторингу медіа тощо забезпечує оперативність і злагодженість стратегічнокомунікативних заходів.

8. Проактивність стратегічних комунікацій ІСБО в перший рік війни забезпечувалася системою дій: моніторингом та аналізом інформаційного простору; стратегічними комунікативними кампаніями, розробленими спільно підрозділами різних ІСБО для широких ЦА; створенням інноваційного контенту для офіційних інтернет-ресурсів ІСБО, всеукраїнського телемарафону «Єдині новини»; виготовленням кіно- та мультпродукції щодо російсько-української війни; позиціонуванням образів героїв і героїнь – захисників і захисниць України; проведенням емоційно позитивних інформаційних кампаній, що підтримують стійкість українців та формують повагу до боротьби проти агресії РФ закордонних ЦА; фаховими експертними консультаціями для провідних українських та іноземних ЗМІ; документуванням бойових дій та взаємодією з першими особами і ключовими учасниками подій; міжвідомчою взаємодією з підрозділами страткому та кіберзахисту.

УКРАЇНСЬКИЙ СТРАТКОМ: УРОКИ І ВИКЛИКИ ПЕРШОГО РОКУ ВІЙНИ

Сучасний тренд військової освіти «навчання впродовж життя» отримав в Україні трагічний і одночасно проактивний вимір – «навчання впродовж війни». Починаючи з 2015 р., моменту підписання Дорожньої карти Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між РНБО України та Міжнародним секретаріатом НАТО⁷, стратком поступово перетворився на дієвий інструмент комплексного захисту цивілізаційних цінностей нашої країни від посягань агресора.

Український стратком за ці роки зробив суттєвий крок уперед – від формування теорії до практично-наукового використання в діяльності із забезпечення безпеки держави. Сьогодні розуміння його сутності збігається з визначенням, запропонованим в останніх документах НАТО – «функція командної групи, що передбачає розуміння інформаційного середовища для всіх відповідних аудиторій і, на основі цього розуміння, використання всіх засобів комунікації – включаючи дії, зображення та слова – для відповідного інформування та впливу на ставлення і поведінку аудиторії через нарративний підхід у пошуках бажаного кінцевого стану»⁸. **Отже, комунікація визнається сферою планування дій із забезпечення безпеки, необхідним елементом управління ІСБО та інструментом впливу.**

Мінливість меж миру, кризи та конфлікту в нашій державі зумовила *проактивність* українського страткому, який мав оперативно реагувати на всі зміни в інформаційному середовищі. Навчання в кризових умовах відбувається швидко. І після першого року війни можемо проаналізувати отримані українським страткомом уроки.

Урок 1. Український стратком відбувся. Головний висновок – війна показала, що стратком необхідний, що зусилля, які здійснювалися після 2014 р., під час АТО / ООС, були потрібними, нехай і не завжди ефективними. Проте набутий досвід після окупації росією Криму та розпалювання нею війни на Донбасі все ж зіграв позитивну роль. Сформувалися нові тематичні напрями стратегічних

⁷ Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО. URL: http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/Roadmap_Ukr.pdf.

⁸ АЖР-10. Об'єднана доктрина союзників для стратегічних комунікацій. Видання А. Версія 1. Організація північноатлантичного договору. Бюро стандартизації НАТО, 2023. 220

комунікацій: робота з мешканцями деокупованих територій, комунікації з ключовими особами й інституціями, які приймають рішення, та громадянами іноземних держав щодо ситуації в Україні, ратифікація Стамбульської конвенції тощо.

*Урок 2. Інтероперабельність*⁹ та *інноваційність*¹⁰ забезпечили швидку переорієнтацію підрозділів страткому безпекових і державних інституцій та їхніх фахівців в умовах нової реальності – широкомасштабного вторгнення РФ. Взаємодія безпекових і державних інституцій, спільне планування та проведення інформаційних і психологічних операцій, вироблення нестандартних рішень забезпечили синхронізацію дій всіх акторів, запобігли тотальному «інформаційному братовбивству» та призвели до спільного ефекту – створення сильного іміджу Сил безпеки і оборони України.

Урок 3. Надійність, правдивість і проактивність. Українські фахівці зі страткому, представники медіа, комунікаційники швидко і адекватно реагують на інформаційні виклики. Надійність інформації, що транслюють джерела державних і безпекових інституцій, формує довіру як внутрішніх, так і зовнішніх аудиторій: дякуємо захисникам і захисницям України, волонтерам і волонтеркам, міжнародним партнерам – чесно говоримо про невдачі на фронті, недоліки в керівних ланках, про тих, хто відмовляє у підтримці нашої державі.

Урок 4. Мобільність і уповноваженість. Стратком у воєнну добу має враховувати всі особливості кризових комунікацій, а саме: швидкість та дієвість реагування на події, що відбуваються; використання технологій, спрямованих на діагностування, прогнозування і управління кризовими ситуаціями та (за можливістю) на нейтралізацію негативних наслідків кризових ситуацій. Необхідно постійно відстежувати зворотний зв'язок з ЦА. Так, за перший рік війни розроблено низку алгоритмів комунікації з населенням на

⁹ Спроможність безпекових, державних інституцій та громадянського суспільства діяти разом задля досягнення бажаного результату.

¹⁰ «Інновація піддає сумніву заведений порядок та системи, які стоять за основними компетенціями, що швидко погіршуються без постійного тренування, навчання та досвіду. Інновація може розглядатись як щось таке, що загрожує наявному потенціалу, в який військові зробили великі інвестиції та навколо якого розвинулися субкультури та культури. Однак організаційна інновація є надзвичайно важливою, якщо ми хочемо мати можливість передбачати та бути готовими до майбутніх умов конфлікту» (Joint Concept Note 1/17 Future Force Concept, 2017. URL: <https://www.gov.uk/.../future-force-conceptjcn-117>).

деокупованих територіях, громадянами, постраждалими від російської агресії (сексуальних злочинів, бомбувань, втрати близьких тощо). Ці алгоритми зорієнтовані на врахування наслідків впливу психотравмувальних чинників на процес спілкування задля досягнення конструктивних цілей, пов'язаних із поверненням до мирного життя. Комунікація має відбуватися на всіх рівнях і з різними ЦА.

Урок 5. Поінформованість, інтегрованість. Розуміння інформаційного середовища, культурно-національного та історичного контекстів дає можливість виробляти ефективні наративи, образи, слова. Для цього актуальною є інтеграція зусиль науковців і державних діячів у публічному просторі, важливість доступності достовірних знань про історичне минуле, рівномірність охоплення всіх ЦА.

Урок 6. Узгодженість і концептоцентричність. Дії, наративи, зображення та слова мають бути узгоджені. Недоліки в інформаційній війні до 2018 р. було компенсовано, особливо помітно – з початком повномасштабного вторгнення. Це відбулося шляхом впровадження коректних інтенцій, що стимулювали обороноспроможні і наступальні наративи, як «обстоювання своєї національної, культурної, мовної ідентичності українця», «віра в Сили безпеки і оборони та перемогу, очікування позитивних змін», «глорифікація героїв і всебічна підтримка захисників», «відплата і покарання», «презирство до ворога і його приниження» та подібних. Відповідно, ці наративи треба просувати і далі.

Урок 7. Визнання проактивності гендерного виміру стратком. Український стратком здобув перемогу в адвокаційній кампанії з ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Ця кампанія тривала декілька років і успішно завершилася в червні 2022 р. голосуванням Верховної Ради України. Впровадження державної політики, спрямованої на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, сьогодні продовжується за такими напрямками:

- включення Стамбульської конвенції до загальної євроінтеграційної комунікаційної рамки;

- визнання пріоритетом державної політики навіть в активній фазі війни забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та протидії гендерно зумовленому насильству;

- актуалізація нових тем комунікації, зокрема: імплементація порядку денного «Жінки, мир, безпека»; надання комплексної допомоги постраждалим від сексуального насильства, скоєного російськими військовими; дотримання принципів гендерної рівності та інклюзії в процесах відбудови України;

- посилення взаємодії, стратегічного партнерства та комунікації органів державної влади, перш за все ІСБО, з НУО продемонструвало чимало прикладів підготовки високоякісних комунікаційних продуктів. Зокрема, «Методичні рекомендації щодо поводження із постраждалими від сексуального насильства внаслідок воєнної агресії рф в Україні під час проведення стабілізаційних заходів» (Київ, 2023, Інформаційно-консультативний жіночий центр та Національна академія Служби безпеки України). Ще один приклад – підготовка Молодіжним центром Атлантичної Ради України спільно з Національною академією Служби безпеки України і Командуванням Сухопутних військ Збройних Сил України, за підтримки Урядової уповноваженої з питань гендерної політики України серії фільмів «Сексуальні злочини армії рф в Україні», що ґрунтуються на свідченнях осіб, котрі постраждали від сексуального насильства російських військових, очевидців цих злочинів, на даних недержавних громадських організацій (Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем», Інформаційно-консультативного жіночого центру, ГО «Ла Страда-Україна», Української Гельсінської спілки з прав людини, Центру громадянських свобод, Центру «Жіночі перспективи»), державних і безпекових інституцій України (Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України, Служби зовнішньої розвідки України, Служби безпеки України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства у справах ветеранів України, Міністерства внутрішніх справ України, Головного управління Національної поліції в Київській області, Бучанської районної військової адміністрації Київської області).

Стратком України коректно впровадив низку симетричних і асиметричних форм сугестивного просування інформації. Багато з них виявились дієвими (як рядкова замість прописної (*росія*), вживання займенників, що вказують на локальне замість цілого (*на ро-*

сії), кружляння навколо денотату (*бавовна*), заперечення очевидно (*іхтамнети*), інші. Але є чутливі інформаційні ділянки: грамати-ка теперішнього / минулого часу реальної модальності сприяє сприйняттю інформації як коректної, але цей прийом не можна «перепрацьовувати»: не можна багато разів говорити про перемогу, коли до неї ще неблизько, щоб не викликати розчарування в суспільстві. Про контрнаступ – так, можна, але в інформносіях, орієнтованих на ворога (для залякування і хаотизації).

Маємо популяризувати, просувати систему концептів і гасел, що чітко покажуть розбіжності когнітивних просторів українців і росіян (*людяність українців – дегуманізації росіян, цивілізованість – не цивілізованість*) і наші цілі (*дерашизація, дерусифікація, деокупація, деколонізація*). Треба відзначити позитивний ефект самокорекції менеджерів інформаційного потоку: доречними були заклики О. Данілова уникати постійного використання мови вороженчі під час вживання етнофолізмів (як *русня*) або популяризація коментарів у соцмережах, які не схвалюють зловтіху з приводу інциденту з акулою і росіянином у Хургаді. Людяність, цивілізованість і демократія – риси українського соціуму, постулювання яких дозволяє просунутися у розв'язанні завдань сьогодення.

Український стратком відійшов від радянської традиції «розв'язувати проблеми», змінив її на оптимістичну прагматику «прийняти виклик». Це передбачає розуміння ситуації, врахування недоліків, вироблення нових технологій і шлях вперед – до Перемоги.

Виклик 1. Оперативність в оцінюванні ситуації та реагуванні. Перший рік війни продемонстрував, що інформаційна війна – це війна повноцінна. Вона розвивається із блискавичною швидкістю і потребує такої ж миттєвої реакції. Кожна секунда зволікання може коштувати дуже дорого. Якщо куля, ракета чи снаряд може в одну мить вбити чи поранити людину, то вдало продумана інформаційно-психологічна спеціальна операція ворога – росії – може «вбити» чи завдати суттєвої репутаційної шкоди Україні, а також негативно вплинути на перебіг військових дій на фронті. Тому наша швидка реакція, вміння аналізувати і прораховувати майбутні кроки окупанта в інформаційному полі – серйозний виклик усім нам. Ворог чисельно переважає, в тому числі в соцмережах, тому варто залучати до трансляції важливої інформації патріотично налаштованих гро-

мадян України. Для цього масово організувати навчання з медіа-грамотності та інформаційної безпеки.

Виклик 2. Вироблення політики «єдиного голосу» державних і безпекових інституцій та громадськості. Перші кроки у цьому напрямку вже зроблені. Але актуальності набуває інституалізація державної системи страткому, вироблення єдиної термінології та науково-теоретичної методологічної основи. Оновлення відповідно до нових умов – повномасштабного вторгнення рф в нашу державу також потребує Дорожня карта стратегічних комунікацій Україна-НАТО, а також створення Доктрини стратегічних комунікацій з чітким ранжуванням учасників і конкретним визначенням їхніх завдань.

Потрібні дискусії навколо багатьох питань майбутнього. Дискусії потрібно розвивати і підтримувати.

Виклик 3. Створення методології впровадження стратегічних комунікацій за різними напрямками. Окремі тактичні успіхи на інформаційному фронті не завжди призводять до стратегічних перемог, якщо не вироблено стратегічного плану та відповідних методологій його реалізації. Сьогодні фахівцями ІСБО, науковцями розроблено низку дієвих методик протидії деструктивним впливам рф, але цей процес повинен мати системний характер, визначатися як одне з першочергових завдань науково-практичних шкіл зі страткому, що передбачає перехід від методик до методології. Нагальним завданням вважається розроблення методологій за такими напрямками:

- комунікації з мешканцями деокупованих територій, постраждалими від насильства армії рф, особами, які повернулися з полону тощо;
- контрсугестивний захист інформаційного простору України;
- нарративні комунікації. Треба весь час обирати наративи першого порядку (маємо насамперед забезпечити, потім – належно подати інформацію про готовність суспільства захищати інтереси воїнів та їхніх сімей: протиставити ставленню до воїнів в росії; популяризувати успіхи незалежних держав після розпаду СРСР, тим самим створити стимул для суб'єктів російської федерації; продемонструвати ганебну залежність сателітів росії, як білорусі, відсутність суб'єктності у країні).

Виклик 4. Стратком не має перетворитися на авторитарну

пропаганду. Практики радянського часу повинні остаточно відійти у минуле. Ефективну інформаційну політику варто формувати відповідно до демократичних європейських стандартів. Як один із кроків – у поданні інформації варто уникати тенденцій до спрощення та одноманітності в інформуванні суспільства, навпаки – необхідно підсилити аналітичний вектор інформування, залучати авторитетних спікерів-аналітиків до висвітлення подій.

Виклик 5. Неефективність комунікацій, звання до інформації, стереотипізація. Виклики нашому страткому – такі, які має і суспільство. Продовження війни, руйнувань, втрат, що конвертуються у зростання страждань, горя, емоційне спустошення, психологічні проблеми, навантаження. В такій ситуації зростає або звання до будь-якої інформації, або нереагування на неї. Також можуть закріплюватися певні деструктивні стереотипи, наприклад: стереотипізація ролі жінок як «постраждалих від війни» без врахування активної участі жіноцтва в захисті України та економічній діяльності. Як наслідок – неефективність комунікації.

Навчання впродовж війни дає свої результати – ми проактивні, ми розвиваємося, ми можемо навчати. Досвід страткому отриманий важким шляхом – в умовах жорстокого протистояння нашої держави агресору, а тому він є неоціненним. Це – і головний урок, і головний виклик.

Слава Україні!

Творча команда авторів

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абакіна Ірина – викладачка Національної академії Служби безпеки України

Аблазов Іван – начальник кафедри міжнародних відносин та стратегічних комунікацій Воєнної академії імені Євгенія Березняка

Азарова Вікторія – начальниця Управління кадрового забезпечення Головного управління Національної поліції в м. Києві

Акульшин Олексій – директор Центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України

Бакалюк Борис – співробітник Служби безпеки України

Богданова Анастасія – заступниця начальника відділу інформаційної політики Департаменту комунікації МВС України

Бондаренко Олександр – завідувач кафедри східнослов'янських мов та інформаційно-прикладних студій Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Войтко Олександр – начальник навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони Національного університету оборони України, кандидат військових наук, доцент

Гришук Ольга – наукова співробітниця науково-дослідного відділу інформаційної та кібернетичної безпеки наукового центру Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова

Дзюба Тарас – головний спеціаліст Управління стратегічних комунікацій Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України, кандидат технічних наук, доцент

Демченко Андрій – пресекретар Державної прикордонної служби України

Дунебабіна Ольга – експертка-правозахисниця з гендерної проблематики, аспірантка кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України

Заруба Олександр – начальник інформаційно-аналітичного відділу Центру досліджень трофейного та перспективного озброєння та військової техніки, кандидат військових наук, доцент

Іванов Олександр – доцент кафедри центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України, кандидат юридичних наук, доцент

Іванова Наталя – завідувачка лабораторії проактивного забезпечення стратегічних комунікацій центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України, докторка психологічних наук, професорка, заслужена працівниця освіти України

Карін Юрій – провідний експерт Українського центру дослідження проблем безпеки імені Дмитра Тимчука, координатор групи «Інформаційний Спротив», шеф-редактор інтернет-сайту «Інформаційний Спротив»

Кармазіна Марія – докторка політичних наук, професорка, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

Карнаух Сергій – заступник начальника Центру моніторингу інформаційного простору і протидії штабу Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

Кацалап Віталій – начальник кафедри безпеки інформаційного простору Інституту інформаційно-комунікацій технологій та кібероборони Національного університету оборони України, кандидат військових наук, доцент

Коваленко Олександр – воєнно-політичний оглядач, провідний експерт Українського центру дослідження проблем безпеки імені Дмитра Тимчука, координатор групи «Інформаційний Спротив»

Компанцева Лариса – завідувачка кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України, докторка філологічних наук, професорка, заслужена працівниця освіти України

Копитько Олексій – радник Міністра оборони України-заступник начальника Патронатної служби Міністра оборони України

Крапівіна Наталія – старша викладачка Національної академії Служби безпеки України

Критенко Оксана – наукова співробітниця науково-дослідного відділу інформаційної та кібернетичної безпеки наукового центру Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова

Кудрявцева Наталія – юристка, аспірантка Національної академії Служби безпеки України

Латко Ірина – молодша наукова співробітниця науково-дослідного відділу інформаційної та кібернетичної безпеки наукового центру Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова

Левченко Катерина – Урядова уповноважена з питань гендерної політики, докторка юридичних наук, професорка

Легкоконець Вікторія – старша викладачка, аспірантка кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України

Леонов Олександр – ад’юнкт Воєнної академії імені Євгенія Березняка

Магда Євген – доцент Національного технічного університету України «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського», кандидат політичних наук, доцент

Міхеєв Юрій – начальник науково-дослідного відділу інформаційної та кібернетичної безпеки наукового центру Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова, кандидат технічних наук, старший дослідник

Недужа Ірина – начальниця Військово-медичної служби лікарка Військово-медичної служби Військово-медичного управління Служби безпеки України в Національній академії Служби безпеки України

Павленко Михайло – старший науковий співробітник науково-дослідного відділу інформаційної та кібернетичної безпеки наукового центру Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова

Паливода Ольга – провідна наукова співробітниця лабораторії проактивного забезпечення стратегічних комунікацій центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України, кандидатка психологічних наук

Пивоварова Вікторія – заступниця начальника управління стратегічних комунікацій та диджитал-медіа – начальниця відділу інформаційної політики Департаменту комунікації МВС України

Покальчук Олег – соціальний психолог, тренер-консультант з проблем стратегічних комунікацій та інституційного спілкування, викладач Українського Католицького університету

Потасова Беата – офіцер програм взаємодії з Росією та східно-європейськими партнерами Управління громадської дипломатії НАТО

Радкович Ірина – провідна наукова співробітниця лабораторії проактивного забезпечення стратегічних комунікацій центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України, кандидатка психологічних наук

Рахімов Володимир – ад'юнкт навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони Національного університету оборони України

Романюк Вікторія – заступниця директора Могилянської школи журналістики (НаУКМА), заступниця головного редактора StopFake, кандидатка культурології

Рубель Карина – професорка кафедри міжнародних відносин та стратегічних комунікацій Воєнної академії імені Євгенія Березняка

Слухай Наталія – професорка кафедри східнослов'янських мов та інформаційно-прикладних студій Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, докторка філологічних наук, професорка

Снитко Олена – професорка кафедри східнослов'янських мов та інформаційно-прикладних студій Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, докторка філологічних наук, професорка

Снігур Лариса – волонтерка, аспірантка кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України

Томашевський Сергій – співробітник Національного університету оборони України

Трофименко Роман – представник аналітичного підрозділу Служби безпеки України

Федоренко Леся – головна спеціалістка Управління Служби безпеки України в Чернівецькій області, аспірантка кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України

Флурі Філіпп – професор мовного університету Урсулін Вензао, Тайвань, колишній заступник директора Женевського центру по демократичному контролю над сектором безпеки (DCAF)

Хоперія Анаїт – керівниця департаменту протидії інформаційним загрозам національній безпеці Центру протидії дезінформації Ради національної безпеки і оборони України

Череватий Сергій – заступник командувача Оперативно-стратегічного угруповання військ «Хортиця», кандидат політичних наук

Черняк Андрій – ректор Національної академії Служби безпеки України, доктор юридичних наук, доцент

Шаповалов Сергій – аналітик Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва

Шептуховський Станіслав – провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем протидії організованим злочинності у сфері торгівлі людьми, нелегальної міграції, обігу обмежено оборотоздатних та вилучених з цивільного обороту об'єктів Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю Ради національної безпеки і оборони України

Шнурко-Табакова Елліна – голова правління ГО «Рада інформаційної безпеки та кібернетичного захисту», співавторка та керуюча партнерка Індекс Систем

Яворська Галина – докторка філологічних наук, професорка, головна наукова співробітниця, Національний інститут стратегічних досліджень

Довідкове видання

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА КРАЩІ КЕЙСИ
РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

Практичний довідник

Коректорська правка *І. І. Дівітаєв*
Технічне редагування та комп'ютерна верстка *С. С. Костиця*
Художнє оформлення *А. О. Феоктістова*

Підп. до друку 14.11.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 13,49. Зам. № 1411-23.
Наклад 500 прим.

Національна академія Служби безпеки України,
03067, Київ, вул. Михайла Максимовича, буд. 22.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6844 від 17.07.2019.

Видавець і виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017